

Bibliot. Synodi Evang.-Reform. Oluens.

I. C. N° 1284.

A-2750.

Mikolaj syn Mikolaja Tac, autor niniej-
szej księzki; biskup Kijowski 1564, otwarcie
przytyczyciel się do reformacji; oco 1566 r
papierem monitował Szymona Augusta.
Tę biskup drukował dalej księzki ewangeli-
ckie w Krowleweu, ostatczynie w Krowlewie
i 1583 r oddał Kancelanem Smolewiskim,
Kmaru r 1585.

ORTHODOXA FIDEI CONFESSIO

DE VNA EADEMQVE DEI
PATRIS, FILII, ET SPIRITVS SANCTI
DIVINITATE, AC TRIBVS PERSONIS.

tam e' scriptura sacra, quam uetustissi-
mis Ecclesiae doctoribus sum-
matim collecta.

IVDICIVM D. GEORGH

Weigelij Theologi de hoc scripto.

Libenter hoc scriptum uidi, studiose perlegi, Orthodoxum & fidei Christiana ἀνάλογον deprehendi. Quare maiorem in modum probo, & publicari opto, ut pluribus communicari possit. οὕτω καὶ ἐγὼ φρονῶ καὶ πιστεύω.

REGIOMONTI BORVSSIAE

in officina Iohannis Daubmanni,

Anno D. 1566.

SPECTABILI ET MAGNIFICO DO-

MINO, D. IOHANNI CHOT-
KOWICZ, SUPREMO MAGNI DV-

CATVS LITHVANIAE MARSALCO, ET
generali Samogitiæ Capitaneo &c. Domino
amico charissimo & obseruadissimo.

VM IN HAC VLTIS-
ma Mundi senectæ, & fatali
quodammodo rerum om-
nium ruina, miserandam
Ecclesiæ faciem contem-

plor, non solum foris tot atrocissimis im-
manissimorum hostium insultibus obie-
ctæ, uerum etiam domi tot uirulentissimis
diuersissimarum sectarum opinionibus di-
stractæ, ut in duorum quoq; triumue con-
gressu summam nunc fidei ac religionis in-
uenias disparitatem: Equidem & idolatri-
carum superstitionum corruptelarumq;
doctrinæ, quæ nostra hæc tempora paulo
antecefferunt, recordatione, & imminentia-
um ex tam enormi sacrorum omnium &
prophanorum confusione, periculorum &

A calamis

calamitatum metu, non possum non toto
pectore cohorrescere.

Nam sicut olim contemptis & abiectis
honestissimarum artium & literarum stu-
dijs summa sequuta est barbaries, & res
præclara illa eximiaq; fides tantisper cæcis
improbæ mentis cupiditatibus seruijt, dum
genuina cœlestis doctrinæ puritas sensim
amissa est: ita fieri non potest, quin nostro
etiam seculo, præhensis & disseminatis pas-
sim tam uarijs absurdissimorum dogma-
tum portentis, & affectata docentium dis-
centiumq; inscitia & incuria, ne oscitantia
dicam & malitia, paulatim sacrosancto sub-
lato ministerio, tum diuinæ ueritatis ener-
uetur certitudo, tum extrema Reip. totius
& Ecclesiæ uastitas sequatur.

Paucis enim hiscè annis, ab inquietis
aliquot ingenijs, nescio cuius in Ecclesia
reformationis prætextu, fucato planè &
hypocritico zelo, ita omnia carptim distra-
cta & conuulsa sunt, ut contemptim spretis
artium linguarumq; disciplinis, repudiata
illustriù in Ecclesia Doctorum autoritate,
abolito magistratu & ordine politico, non
modo legitimus & a Christo salubriter in-
stitutus

stitutus Sacramentorum usus elanguerit, ac
propè iam totus euanuerit, uerùm etiam de
ineffabili natura & maiestate Dei uariae sint
motæ quæstiones, & ipsa filij sanctiq; Spi-
ritus diuinitas apud imperitam plebem, etis-
amnum propalam in dubium uocetur.

Quibus omnibus cum fides nostra &
religio ueluti firmissimo insistat fundamen-
to: Episcoporum profectò munus & pio-
rum in Ecclesia doctorum est officium, ut
pro suæ quilibet uocationis modo, uersati-
lem diuini uerbi stringat gladium, falsa rese-
cet dogmata, uim patienti opituletur ueri-
tati, & faucias uulgi sanet seruetq; consci-
entias: Sicut & magistratui politico ea diuini-
tus incumbit cura & sollicitudo, ut petulan-
tiam turbulentorum hominum coherceat,
nouarum rerum studiosos suppressat, rectè
docentes foueat & tueatur, tranquillitatem
ac pacem Ecclesie restituat & conseruet.

Cum itaq; in tantis confusionibus
Spect. Magnificentiam uestram pro singu-
lari sua in ueram pietatem ac religionem ob-
seruantia & amore, nominatim a me ali-
quoties meminerim petrisse, ut quid de ho-
rum temporum controuersijs in articulo

Trinitatis sentirem, paucis ostenderem,
edita breui & perspicua fidei meæ hac ipsa
de re confessione: Morem haud illubenter
gessi huic illius uoluntati, & quicquid per
occupationes publicas raptim conscribere
licuit, eidem nunc ut legat & dñudicet offe-
ro, illius simul precibus gratificaturus, &
pro officij quo defungor, ratione, meam
ipsius conscientiam exoneraturus.

Summatim autem pleraq; comple-
xus & bona fide aperte professus sum, quæ
ad eam quæstionem potissimum facere ar-
bitrarer, & cum perpetuo Ecclesiæ Pro-
pheticæ & Apostolicæ consensu congrue-
re scirem.

Nam & innouatorum istorū, qui adeo
audacter & incircumcisè de tantis arca-
norum Dei mysterijs deblaterare non eru-
bescunt, coargui temeritatem & inconside-
rantiam, aliquot exemplis ethnicorum, qui
olim reuerenter cum primis & uerecundè
de numine diuino licet non satis cognito,
naturæ ipsius ductu loquuti sunt: & hor-
rendos itidem errores eorundem nostri
temporis gentilium breuiter ac solidè re-
futau

4
futuri, ordine recensitis fontibus, e quibus
hæreses singulæ in unam hanc Lernam
promanarunt.

Exinanitio quippè filij Dei, Domini
nostri Iesu Christi, qua uera illum diuinitas
sua & gloria spoliant, cum Ebionitis,
Cerintho, Ario, Nestorio, Eutichete, Ac-
tius, & id genus alijs portentosis monstris
omnino ipsis communis est: Nam & nū-
dum hominem esse Christum Ebionitæ, &
non uerum natura Deum Cerinthus, nec
unius & eiusdem substantiæ cum patre
Arius docuit: sicut Idiomatum commu-
nicationem Nestorius sustulit, & diuinam
Christi naturam in humanam esse conuer-
sam Eutyches uoluit: Actius uero syllabis
certis ita patrem, filium & spiritum sanctū
in scriptura semper distingui finxit, ut diuer-
sa enunciatione naturæ significetur inæqua-
litas: quæ anathemata omnia in suum isti
commentum, satis friuolum consuerunt,
ut scripta ipsorum & dicta testantur.
Spiritus uero sanctum quod inuocandum
negant, à Macedonio nimirum acceperunt
& illius sequacibus, quibus cum inexpiable
sacrilegio Spiritum sanctum Deum esse
diffiten-

Hæreticorum opinio.

diffidentur, ideoq; pari cum patre ac filio
gloria & honore prosequi dedignantur.

His itaq; refutatis, lectorem ad uer-
ram æterni Dei cognitionem deduxi, &
catholicam Ecclesiæ orthodoxæ sententi-
am, (quam & reuerenter sequor, & mordi-
cus retinendam censeo) de uno uero Deo,
non patre illo seorsim, sed patre, filio & spi-
ritu Sancto coniunctim, ita tamen ut nihil
sit confusum aut conflatum, sed tres perso-
næ illæ semper & ubiq; proprietatibus in-
communicabilibus uerè ac realiter distin-
ctæ sint, tam sacrarum literarum oraculis,
Propheticis & Apostolicis scriptis, quàm
Oecumenicorum aliquot Conciliorum de-
cretis, patrum uetustissimorum testimo-
nijs perpetuo totius orbis consensu euiden-
ter asserui & confirmaui.

Receptas item & usitatas in Ecclesia
uoces Essentiæ ac personæ contra Sabelli-
um & alios, consubstantialitatis contra Ae-
rium, tum loquendi in concreto uel abstra-
cto formulas, Idiomatum communicati-
ones, & idgenus phrasas contra Nestori-
um & Eutychem, sapienter ac necessario
excogitatas & inuentas, nec cum sacris li-
teris

teris pugnare, nec temere abijciendas esse ostendi, sed artificiosis uocabulis cœlestem ueritatem magis magisque illustrandam & ad posteros propagandam.

Tandem confutatis obiectionibus calumnijs & conuitijs quorundam simplicem proposui Confessionem, non tam meam quam totius Ecclesiæ Christi, è uiuis sacrarum literarum fontibus peritam, & unanimes Orbis uniuersi iudicio probatam, receptam, & contra portas inferorum, in hanc usque diem constanter obseruatam & defensam, quæ disertè ac perspicuè orthodoxam fidei doctrinam, contra phanaticas Ethnicorum omnium & Hæreticorum opiniones breuissimè complectitur, ut & rudiores norint, quid hac in parte sentiam, quàmque nihil cum ullis impiorum sectis commune habeam, & idem si uelint securè sequantur.

In cuius fidei expositione, breui illa quidem & succincta, si fortè Spect. Mag. uestræ desiderio ac expectationi non omnino satisfeci, meminerit quæso exactioris causam hanc iudicij ac deliberationis esse, quàm ut in summis Reip. negocijs obirer

B

simul

simul & pro dignitate tractari possit: Offici-
um tamen qualecunq; hoc & studium meū
ut gratum interim habeat & commenda-
tum, contraq; rabidos & uenenatos hostiū
ueritatis ac ordinis morsus eidem patrocina-
netur, ac me quoq; solita beneuolentia & a-
more prosequatur, maiorē in modū peto.

Faxit clementissimus Deus ut Spect.
Mag. uestra in florentissimo Reipub. statu,
& summo illo amplissimorum honorum
fastigio prospera ualetudine secundisq; re-
bus ad gloriam nominis diuini & publicam
communis patriæ utilitatem atq; commo-
dum salua & incolumis quàm diutissimē

fruat. Datum Brzestā in Conuen-

tione generali, 22. Iulij, Anno

post natum Christum,

M. D. LXVI.

Spectab. Mag. uestre.

Obsequentissimus ami-
cus & seruator.

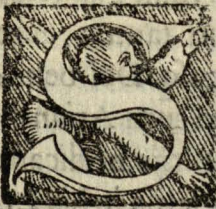
Nicolaus Pacz Episcopus
Kijouiensis &c.
manu propria.

PRÆFATIO

D. GEORGII

WEIGELII THEOLOGI

AD LECTOREM.

I IN MAGNIS UT ille ait, & uoluisse fat est, quanto fatius, foeliciter & grata breuitate id præstis- tisse, quod aliꝝ iamdudum

ardentibus uotis, in hoc laborum genere expectarunt, aliꝝ minus feliciter, ideoq; magis prolixè atq; obscure tētarūt, aliꝝ licet ingenio & eruditione instructi, maiestate tamen argumenti deterriti nihil præstiterūt.

Hoc magis laudandus pulcherrimus istorum conatus, laborq; multo utilissimus, qui ad præclaram tuendæ ueritatis atq; ornandæ Ecclesiæ uoluntatem, par- rem adferunt eruditionem: in hoc unice incumbentes, ut periclitanti Ecclesiæ Christi adsint & profint, ut hæreticis, ἀντιρρήσεις καὶ δολίοις ἔργαταις resistant, & orthodoxis σοφίοις & τῶν τῆς ἀληθείας λόγου ορθοδομοῦσι,

Λ z assistant

assistant, ut constantem & perpetuum Ec-
clesiæ consensum propugnent, & pugnâtes
inter se hæreticorum opiniones oppugnēt.

Id cum præclarè in hoc libello præsti-
terit Reuerendissimus & amplissimus uir,
Dominus Nicolaus Pacz Episcopus Kijoz
uiensis, non possum non & mihi gaudere,
quod gregario Christi militi tantus dux
contigerit, mihi inquam hucusq; Dei bene-
ficio, sat animosè belligerato cum Ariano-
rum & Anabaptistarum centurijs, ne dicam
cum D. Paulo bestijs, & Ecclesijs in his Li-
1. Corint. 15. thuanicis oris gratulari, quod Episcopum
habeant & rectè intelligentem & gnauiter
tuentem incorruptam Christi doctrinam.

Et id ipsum profectò est Episcopum
agere, paterna gregis sibi diuinitus com-
missi cura atq; solitudine affici & provide-
re, ne gregi rapaces immineant & insidien-
tur lupi, ne infœlici hæreticorum lolio, &
corruptæ doctrinæ ueneno inficiatur.

Est plena laboris functio ^{ἐπιτοκωτής} inde D.
Paulus 1. Timoth. 3. inquit: Si quis Episcopi
munus appetit, honestum opus desiderat.
Hic scopus omnibus sit propositus, ut non
tam præsentem quam profuturam respiciant

7
ciant ad Copas, ad rem nummariam & re-
ditus, quàm ad κόπουσ, id est labores in do-
cendo & gubernando Ecclesias. Copa Poloniæ
Sexagena.

Non pauci uero hodie sui immemores
officij magis inuigilant nummo, quàm nu-
mini: plus calici quàm codici student: ma-
lunt superbè regere, quam sollicitè legere:
plus terrestri cœno, quàm cœlesti cœnæ in-
tenti, secularibus honoribus graues, Eccle-
siasticis oneribus leues. Inde fit, ut parum
sint solliciti de salute gregis, modo ipsi bellè
saginentur in summo ocio & luxu. At isti
supinæ securitati & ἀλλοτρίοι επισκοπή (ut cum
D. Petro loquar) grauissimas pœnas com-
minatur passim in sacris literis Dominus:
Quare si sapiunt, maturè euigilent, & huc se
totos comparent, ut & summo Regi grata,
& commisso Gregi salutaria proponant.

Quis piorum non ingemiscat totusq;
cohorrescat conspiciens miserabilem Ec-
clesiarum in his regionibus faciem ἀναρχία
ἢ ἀταξία: Nihil non hucusq; à phanaticis
hominibus μισογλίαισιν ἢ μισομουσείοσιν tentatū
est, ut Christus cum uniuerso Ministerio
imminueretur, Magistratus & ordo poli-
ticus uilisceret, literæ & linguæ abolerentur,
B 5 deniq;

deniq; omnia sacra & humana cōfūderētur.

Tribus his ordinibus, quibus orbis Christianus pulchrè cohæret, & quasi compingitur, perpetuo insidiatur Sathan, Ecclesiastico, Politico, Oeconomico, propterea subinde excitat conuenientia sibi organa, homines irrequietos, præfractos, impudentes, & ut Græcus ille historicus inquit, *ἔπιπροπῆδες τῶν ἐωθότων, φιλονεικούς ἢ δούλους ἀτέπειμα* id est, contemptores usitatorum, innouatores & absurdarum opinionum seruos, qui portentosis dogmatibus, & perpetuis inuolutionibus atq; cōfusionibus Ecclesias politias, & Oeconomias turbāt & dissipāt.

Magistratus certè est huc unice incumbere, ut indocta & furiosa temeritas eiusmodi hominum coerceatur, puritas celestis doctrinæ magis magisque propagetur & conseruetur, deniq; literarum & linguarum studia foueantur & prouehantur, quibus ceu certissima antidoto pestifera hæreticorum dogmata euertuntur.

Prodest itaq; multos eiusmodi libellos publicè extare, ut doctrinæ christianæ certitudo, & consensus Ecclesiæ perpetuus omnibus in cōspectu sit, quo magis sibi caueant

uuant

8
ueant à uirulentis istiusmodi dogmatistis,
Christi, Magistratus, & literarum hostibus.

Ego sane hunc de sancta Trinitate li-
bellum Reuerēdissimi præsulis magna cum
uoluptate & studio perlegi. Optarim toto
pectore plures eius exemplo Christianæ
ueritatis patrocinium suscipere, Ecclesiam
Christi autoritate, uoce, & scripto ornare
& iuuare, & hæreticis contraria asserentibus
pro uiribus resistere: sic breui opinor fieret,
ut optata Ecclesijs pax & integritas rediret,
& suus literis & honestis disciplinis honos
& pristinus nitor constaret.

Propterea autem uehementer probō
hoc eruditum & pium scriptū, quod in eo
uera & constans uniuersalis Ecclesiæ de S.
Trinitate sententia piè defenditur, & cōtra-
ria solidè refellitur: recitatis præter prophē-
tica & Apostolica scripta ueterum synodis
piè consentientibus, & damnatis nouis ho-
rum temporum harumq; regionum Aria-
nis & Trideistis.

Huic scripto optarim adiungi eius-
dem planè sententiæ opusculum, nobi-
litate & eruditione eximij uiri Domi-
ni Andrea Volani, quod initio motæ
in Li-

in Lithuania controuersia de S. Trinitate,
auctoribus opposuit, & postea uná mecum
(pro nostra amicitia mutua, quàm fidei &
studiorum societas facillè pepererat) sæ-
pe ingentibus his confusionibus ex indocta
temeritate natis ingemuit,

Hunc itaq; pium & salutarem laborem
ornatissimi Antistitis omnibus pñs & φιλὰς
ἀνδρῶν magnopere commendo, & dignissi-
mum iudico, qui publicetur, ut eius fructus
ad plurimos peruenire possit. Nam præter
rei de qua tractatur ueritatem, phrasis est e-
legans, tersa, docta, & perspicua, ut planè ge-
minum inde fructum Lector percipiat, Al-
terum ut ueritatem rectè cognoscat, Alte-
rum ut eruditionem locupletet.

At ne prolixiori præfatione Lectori
molestus sim, ad ipsius scripti lectionem e-
um amanter inuito, & oro, ut in tradita & il-
lustrata hïc ueritate acquiescat, & auctori
benemerito, omnibusq; rectè sentientibus
bene precetur. Faxit Dominus ut omnes
in ueritatis consensu coalescamus, Amen.

Data Brzesta, in conuentu procerum Li-
thuaniae die 22. Julij. Anno 1566.

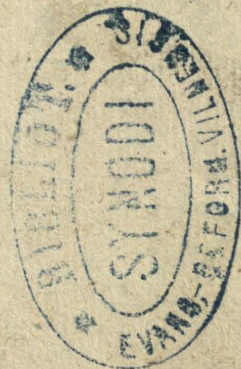
Soli Deo gloria.

EPIGRAMMA

D. GEORGII

WEIGELII AD
LECTOREM.

*Est breuis iste liber: sed dulcis & utilis omni
Quisquis amat ueri dogmata sana Dei.
Namq; unū docet esse Deū reuerēter habēdū,
Patrem cum Gnato pneumate cūq; sacro.
Tres una Deitate pares, uirtute, & honore,
In quibus esse prius posteriusue nihil.
Hæreticos post sternit apros, Ariq; nepotes,
Qui Christum nolunt yvictor esse Deum.
Quiq; Ministerij conspurcant munera sacri,
Atq; Magistratus iura uerēda grauis.
Hunc igitur scriptum docta breuitate libellū
Perlege, & auctori, Lector amice, faue.*

ALIVD EIVSDEM.

*Tempus in omne Dei manet inuiolabile uerbū,
Quod quāq; premitur, nō tamē opprimitur.*

C

Gloria

*Gloria magna Deo qui condidit omnia soli
Patri, cum genito flamine cumq; sacro.*

*PRECATIO AD CHRIS-
tum eiusdem.*

*Christe Dei fili, celestis imago parentis,
Emmanuel, famulis semper adesto tuis.
Arce Arii fratres hostes Deitatis & artis,
Miscentes summis infima quæq; polis.*

ALIND EINSDEM.

*Tempus in omne Deo manet inelapsibile verbum.
Quod quædam præcunt, non tantum opprimunt.
Gloria*

ORTHODOXA FIDEI CONFESSIO

DE VNA EADEMQVE DEI
PATRIS, FILII, ET SPIRITVS SANCTI
DIVINITATE, AC TRIBVS PERSONIS,

tame scriptura sacra, quam uetustissi-
mis Ecclesie doctoribus sum-
matim collecta.

IRARI PLEROS-
que credo, quid sit, quod cum eru-
ditissime de primario fidei no-
strae fundamento, uera scilicet

eterni Dei cognitione, lucubrationes, iam o-
lim a praecipuis Ecclesie columnis, insignibus
illis superiorum temporum doctoribus, in lu-
cem editae, & ad nos fideliter conseruatae
sint, ego tamen eandem hanc materiam de nouo
tractandam susceperim: qui sanctissimos illos
patres nec eloquentia uincere, nec ingenio æ-
mulari, nec iudicio possim assequi. Omnes e-
nim illi hac quidem in parte sacrosanctum coe-
lestis doctrine ueritatem ita dilucide expli-

C 2 carunt,

96919

carunt, ut si quis post eos scribere quicquam
uelut, nibilo plus ipsorum dogmatibus adferat
lucis, quàm radijs solaribus accensa candela
fulgoris. Verumtamen cum nouo quodam stra-
tagemate, & astu exquisitissimo salutem nostram
hoc infelicissimo seculo Diabolus hostiliter
insidiaretur, & pro uno uero Deo, nescio
quod ficticiū numen, & tres diuersos spiri-
tus supponere moliretur, muneris mei esse duxi
pro mediocritate accepti à Deo doni, labo-
ranti succurrere ueritati, & sanctorū illorū
patrum exemplo pro uiribus Ecclesiæ opem
ferre, non quidem ut illa qualicumq; hoc præ-
sidio meo satis firmiter defensa, uerum ut ne
omnino deserta esset.

Homo in
quem finem
condidit.

Cum enim genus humanum in hūc præci-
piū finem condiderit Deus, ut ab eo agnitus
in omne æuum celebretur, immensaq; bonitate
ac misericordia certum & expressum nobis
tradiderit uerbum, quo se suamq; uoluntatem
clare patefecit, sanæ illius doctrine uerq;
Dei cognitionis conseruandæ studium, com-
mune quidem esse debet omnium, quicumq; sal-

11
tem Christo dederunt nomina, & repudiato
Idolorum cultu, unius ueri Dei professionem
susceperunt, sed tamen eorum præcipue, qui uet
in Ecclesia priori loco atq; dignitate sunt, ita
plurimum operæ adhibere debent, ut quam à
Prophetis, Christo & Apostolis doctrinam
acceperunt, eam incorruptam ad posteros con=
seruent atq; propagent. Hæ nimirum fuerunt
causæ, quæ animum meum, qui episcopali fun=
gerer officio, ad scribendum summoperè im=
pellerent, non quod noui quicquam in medium
proferre cogitarem, sed quod perpetuum Ec=
clesiæ in hoc articulo consensum simplicissima
professione mea cõtestatum, nomenq; meum, cuius
brætextu nõnulli ad impia sua & prophana sta=
bilitæda dogmata, à fide mea planè discrepãtia,
apud imperitos non minus audacter quàm im=
pudenter abutuntur, omni suspitione ac iniu=
ria penitus liberatum & exemptum uellem.

Candidum itaq; lectorem & mente chri=
stiana præditum oro, obtestor, & obsecro, ut
omnibus sepositis affectibus attentè primum
cogit, quæcunq; huc ad ueri Dei cognitionem

tam è sacris scripturæ oraculis, quàm purioribus antiquissimorum patrum scriptis deprompta sunt: deinde secum etiam atq; etiam deliberet, utrum malit in tanti re momenti perpetuum Ecclesiæ consensum pacata sequi conscientia, & indubitata salutis spe, quàm animo semper fluctuante ac incerto, quouis doctrinæ uento temerè circumferri, & relicto uero pastore Christo mercenariorum uocem agnoscere, qui lupum rapacem agnina tegentes pelle, infirmo Christi & non satis cauto gregi passim nunc impune obrepunt.

Nam non ita pridem Valentinus quidam Gentilis, & nonnulli alij eius farinae homines, nescimus unde in inchoatum Poloniæ regnum & magnū Lithuanie ducatum ingressi, nostrorum uel ignorantia uel incuria miras quasdam opiniones suas, & mera prophanæ mentis somnia sensim inuexerūt, quæ cum à rudi & misera plebe, nouarumq; rerū plus satis studiosa cupidè acciperentur, tantas paulatim sumpsertunt uires, ut ferè uniuersas istas regiones tam pestifero contagio inficerent.

Mota

Mota est autem questio de ipsa Dei maiesta-
 te, & diuina, quam uocant, essentia seu natu-
 ra, quam illi unam & eandem patris, filij &
 Spiritus sancti esse negant, sed peculiarem
 quandam ingeniti patris constituunt, quæ fons
 & origo sit diuinitatis filij & spiritus san-
 cti. Nam filium quidem unigenitum natiuita-
 te, Spiritum uero sanctum processione, ab æ-
 terno patre accepisse asserunt quicquid sint, nec
 alia de causa filium Dei Deum dici, quam quod
 diuinitate ab ipso patre, quadam nature & deri-
 uatione donatus ac essentiatus sit, sicut &
 Spiritus sanctus, quem propterea à solo pa-
 tre procedere putant, quod omne suum esse
 non aliunde quam ab hoc quasi fonte habeat.
 Atque ita diuinam naturam, quæ omnium
 consensu unica est & simplicissima distra-
 hunt ac disserpunt, & sacrosancta scriptu-
 rarum oracula ad sui captum ingenij re-
 uocantes, unum quidem Deum nomine pro-
 fitentur, nimirum uel ipsum solum pa-
 trem, quod Arianum est, uel tres spiritus
 statuendo, tres etiam Deos extruunt, quod
 =orthou= paganum=

paganum & impium: quæ omnia ipsorum scri-
pta testantur.

Ex falsis hisce principijs alia atq; alia
subinde absurda extruunt, diuinitate filium
priuant, Spiritum sanctum exuunt, dum hunc
scilicet filio, illum autem patre minorem faci-
unt, in tantum etiam, ut filium non nisi prece-
rio Deum agnoscant: Spiritum sanctum uero
ne inuocare quidem aut colere uelint. Et
quamuis alias obiter affirmant, Christum esse
Deum & hominem, & totum pro nobis passum
esse: tamen alias ore scriptisq; aperte do-
cent, diuinam Christi naturam, tunc cum uer-
bum caro fieret, plane in humanam esse demu-
tatam. Quæ omnia eò tandem spectauit, ut exi-
nato Christo, & profligato Spiritu sancto,
satis superq; iam ante à multis annis labefa-
ctata in hisce regionibus Ministerij dignitas
& amplitudo omnis concidat, & blasphemis
disputationibus amissa potius quam asserta
coelestis doctrine ueritate, nec suis Deo con-
suet honor, nec hominum salus in tuto consi-
stat.

Quapro-

Quapropter ut & ueram æterni Dei
 noticiam, quantum in hac imbecilli natura fieri
 potest, nobis comparemus, & de immensa illius
 maiestate magis sobrie cogitare ac loqui
 assuescamus, agendum paucis inter se confere-
 mus, quid & saniores olim ethnici de numine
 diuino senserint, & nobis sacræ patefecerint
 literæ: Vt cum naturæ solum ductu sine certis
 expressi uerbi & amplissimarum reuelatio-
 num testimonijs tam honorifice illos de suis
 quamlibet confictis Idolis uiderimus loquutos:
 ad ueri uiuicq; Dei contemplationem non ita
 cæco & procliuu impetu mens hominum teme-
 re feratur, sed intra semetipsam descendens,
 contremiscat potius, & a longe mysterium
 tantæ sanctitatis admiretur, quàm curiose
 scrutetur aut iudicet.

Atq; utinam Valentinus ille, ipsiusq;
 sectatores, gentiles suos imitatus, sapuisset
 parcius, nec ore in cœlum elato, ea de immor-
 talis Dei natura mortali ingenio proloqui uo-
 luisset, quæ ab omnium tam angelorum quàm
 hominum scientia longissime remota & ab-

D scondita

Secundita sunt, pacatior profecto multorum in
hisce locis conscientia, & tranquillior Ec-
clesiarum esset status.

Ethnici mo-
deste de Deo
loquuti.

Ad ethnicos enim quod attinet, passim
in scriptis eorum uidere licet, quod qui de na-
tura deorum suorum exactius inquirere uo-
luerunt, unanimi consensu receperint ac statu-
erint, supra se moderatorem aliquem earum
rerum quæ oculis eorum subiectæ, & uictui
alijsq; usibus designatæ essent, Sublatis quip-
pe in cœlū oculis, & illius pulchritudine per-
specta opificem ac creatorem ratione creatu-
rum rerū non difficulter agnouerunt, & præ-
cipue ex memoria rerum & inuentione, tum
motus etiam celeritate, & uniuerso totius mū-
di ordine ac ornatu uim potentiæ mentisq; di-
uine facile intellexerunt, quamuis interim non
ita sollicitè quærerent, quæ aut qualis natura
Dei esset. Inuestigatione igitur anxiori om-
missa, deos natura esse arbitrabantur, & qua-
les essent ratione cognoscebant, propter ad-
mirationem autem pulchritudinis ac ordinis in
natura eosdem uenerabantur, & pietatē quidē
dicebant

Secundita

D

dicebant esse iusticiam erga deos : sanctitatem
uero scientiã colendorum deorum appellabãt.

Hinc Cicero certa animi notione Deum definiuit, primum ut sit animans, qui habeat sensum, rationem, & mentem, que consultiua est & prouida utilitatum oportunitatumq; omnium, ita ut mens mundi appelletur: Deinde ut in omni natura nihil eo sit præstantius, sed omnem uim mundi diuina natura in se deferat, & administret illi, ac postremo rebus humanis consulat: Ideoq; inter alios grauissimè inuehitur in Epicurum, qui omnem religionem ex hominum mentibus radicitus extraxerat, cum Dijs immortalibus & gratiam & opem sustulisset: Hac enim ipsa de causa etiam ethnici cultum deorum esse optimum, castissimum, sanctissimum plenissimumq; pietatis uoluerunt, ita quidem ut pura integra & incorrupta mente ac uoce deos suos uenerarentur, quicumq; saltem superstitionem à religione separare potuerunt.

Lib. I. de Nat. deorum

Fuerant autem & alij, qui crederent deorum mente atq; ratione omnem mundum

D z admini

administrari & regi: nam & fruges, & reli-
qua quæ terra parit, & tempestates ac tem-
porum uarietates cœliq; mutationes, a Dijs
immortalibus tribui humano generi. Et quam-
uis de figuris Deorum, de locis atq; sedibus,
tū de actionibus & uita, illo etiam tempore
summis Philosophorum contentionibus certa-
retur; tamen esse Deos unanimi omnium sen-
tentia fuit iudicatum, & in tantum hæc apud
ethnicos quoq; opinio obtinuit, ut si quis secus
diceret, uix sane mentis existimaretur.

Coluerunt itaq; Deos suos illi, & sum-
mis quos nouerant honoribus prosequuti sunt,
non quod scirent qui uel quales essent, sed quod
esse omnino deos, ipso mundi opificio palam
conuincerentur. Sed tamen nihilominus ut
hoc illorum studium, & in diuinum numen ob-
seruantia & religio non est simpliciter im-
probanda: ita uicissim deploranda est cocci-
tas & superstitio, quod sicut D. Paulus ait,
cum Deum cognouissent, non sicuti Deum glo-
rificauerunt, sed mutauerunt gloriam incor-
ruptibilis Dei, in similitudinem imaginis ho-
minis

Rom. 1.

15
minis corruptibilis, & uolucrum, & quadru-
pedum, & serpentium, quo factum est, ut De-
us in reprobum eos sensum tradiderit, &c.

Cum ergo uideamus in tot tantisque philo-
sophicarum opinionum dissensionibus cultum
tamen etiam ignoti Dei tam religiose fuisse re-
tentum atque usurpatum: pudeat nos sane nostri
atque poeniteat, qui nunc in tanta luce diuinitus
nobis reuelatae doctrine, uel affectata igno-
rantia Deum nescimus, uel extra uerbum il-
lius humanis speculationibus quaerimus, pro-
phanis id genus quaestionibus nihilo amplius
consequentes, quam ut in reprobum sensum da-
ti, una cum illis ethnicis meritis ingrati-
tudinis ac impietatis nostrae poenas luamus.

Tametsi enim homini nihil magis secundum na-
turam est, quam ut ad agnoscendum Dominum
& creatorem suum ardenti animo feratur &
post habitum omnibus eum ueneretur atque colat,
qui maiestatem suam & potentiam, tum erga
nos beneuolentiam & misericordiam eviden-
tibus testimonijs magnificentissime declara-
uit: tamen alia id fiat ratione, quam quae ple-

D 3 risque

risq; titulo tenus Christianis nunc in usu est, qui cum pro fide ac uocatione sua ad ueram aeterni Dei cognitionem se astringi audiunt, præclare munere ac officio suo defunctos se arbitrantur si subtili extra scripturas disputatione abducti, de arcanis solum sacrosanctæ deitatis contentiosis uoculis ambitiose certent, nec satis intellecta nec cognita re ipsa.

1. Corinth. 1. Nam plerunq; accidit, ut qui nimis altum sapiunt, uel nihil tandem intelligant, uel altercationibus superfluis rei amittant ueritatem; cum iuxta D. Pauli sententiam, stultam faciat Deus sapientiam huius mundi, qui in Dei sapientia per sapientiam Deum non cognoscit. Id quod manifestè accidisse uidemus ethnicorum olim sapientissimis, qui cum acie sui ingenij aliquid ardui de Deo sapere conarentur, interim stulti facti sunt, tantoq; minus se intelligere agnouerunt, quanto diutius cogitassent. Non est enim sapientia, nec prudentia, nec consilium aduersus Dominum: sed abscondita est, (ut Cyprianus ait) a sapientibus & prudentibus tantæ rei maiestas, nec potest

16
nec potest humani fastus ingenij secretis interesse coelestibus, & penetrare ad superessentialis naturæ altitudinem. Et licet intelligerent, quod uere esset creatrix & gubernatrix rerū diuinitas, distinguere tamē nullo modo potuerunt, quæ esset deitatis trinitas uel quæ unitas, uel quæ personarū proprietates ut & prophane & sacræ historiæ testantur.

Ad Moysen dixerat Dominus: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: cui diuinæ reuelationi cum Moyses non acquiesceret, sed de nomine illius diuino curiosius inquireret, ut certi aliquid ad populū referre posset, quid quæso à Domino respōsi tulit? Ego sum qui sum: sic ergo dicas filijs Israel, Qui est, misit me ad uos, Dominus Deus patrum uestrorum, hoc nomen mihi in æternum. Hic igitur Moyses necessario substitit, nec ultra uel de nomine uel essentia Dei interrogare sustinuit, cum animaduerteteret mirabile esse nomen eius nec humanis comprehendendi posse sensibus: Quemadmodum & Dauid Rex terribilem diuinæ

Exod. 3.

Deus est
qui non habet
nomen

Psal. 8.

De uani:
Idolorum.

Iesaiæ 12.

diuinæ gloriæ potentiam miratus ait, Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. Et Cyprianus rectè inquit: Nomen Dei nec quæras: Deus nomen est illi: Illic uocabulis opus est, ubi proprijs appellationum insignibus multitudo dirimenda est: Deo qui solus est, Dei uocabulum totum est: ergo unus est, & ubiq; totus diffusus est. Sequuti ergo fidelem prophetæ admonitionem, qua de nomine diuino quesituros, meminisse iubet, quoniam excessum est nomen eius, cautius & magis sobrie de tantis rebus & loqui discamus & sentire, nec altiora nobis curiose inquirendo, summa plurimorum cum offensione atq; scandalo importabilem diuinæ indignationis iram ultro in nos prouocemus.

Quoties autem de Deo loquendum est, rectissime ac tutissime proferentur ea, quæ in quendum iuxta scripturas. sacris literis diuina nobis reuelatione tradita, & perpetuo Ecclesiæ consensu recepta & comprobata sunt. Nam sicut omnia scripturarum dicta pro certissimis accipi & haberi debent

debent oraculis: ita plurimum fidei illis eorum custodibus ac interpretibus tribui decet qui ad Christi & Apostolorum tempora quam proximè accesserunt, & ob doctrinae puritatem & integritatem in praecipua semper fuerunt autoritate & admiratione. Cum itaq; Deus immensa bonitate ac misericordia ita se nobis patefecerit, ut quid sit, à nobis ne inquiri quidem uelit, & tamen qualis sit, è uerbo suo & reuelationibus petere nos iubeat, dum se Deum Abraham, Isaac & Iacob profitetur: Moisis exemplo in hac illius patefactione simplicissime acquiescamus, ommissisq; de natura eius scrupulis, qualem se nobis exhibuerit, qualiterq; à nobis agnosci uelit diligenter uideamus.

Testimonia
de Trinitate

Ex nihilo creasse Deum coelum & terram, & quicquid ijs continetur narratio in Gen. 1.
Genesi ostendit: & tamen non solitarium tunc fuisse Deum eodem loco Moyses testatur, nam Spiritus Domini, inquit, ferebatur super aquas: Et Deus ipse, Faciamus hominem, ait, ad imaginem nostram: Quo pluraliter loquendi

16306

quendi modo & paulo post capite 3. ac itidem
undecimo familiariter utitur: Vt professione
consortij quemadmodum Hilarius testatur,
singularis Dei intelligentiam tolleret: cum
uterq; sermo Faciamus & nostram, ut solita-
rium eundemq; non patitur, ita neq; diuersum
à se alienumq; significat: Deus enim homi-
nem ad imaginem Dei fecisse dicitur, non ad
suam, ne solitarius putaretur, & rursus ta-
men, ne plures dii introducerentur, scriptura
nō duos deos, sed Deum & Deum nominauit.
Fuit itaq; cū Deo etiā ante mundū cōditū Spi-
ritus Domini, qui recens creatā machinam uī
sua uiuifica fouit & uegetauit, Verus & ipse
Deus, propterea quod sub ipsam creationē in
partem operis ascitus est ab eo Deo, cuius
immota stat sententia, ut omnes dii, qui non fe-
cerunt cœlum & terram, pereant de terra, &
de ijs quæ sub cœlo sunt.
Porro autem cum miserandus hominis
lapsus ordine describitur, semen quoddam
mulieris promittitur, quod Serpentis caput
contriturum, & abolita morte nos Deo
recon-

Spiritus san-
ctus Deus.

Hier. 10.

Gen 3.

reconciliaturum sit. Promissi huius semina
 nis in quo benedicenda sint omnes gentes, ori-
 ginem & naturam pleni diuino Spiritu pro-
 phetæ paulatim magis magisque ostenderunt,
 & quodnam illud sit digito quasi demonstra-
 runt. Nam & diuinitatem illi Iesaias tri-
 buit, dum expressis uerbis inquit, Ecce uir- *Iesaiæ 7.*
 go concipiet, ac pariet filium, & uocabitur
 nomen eius Emanuel, quod est, nobiscum De-
 us: & creationis opus eidem Baruch uendi-
 cat, Deumque pariter & hominem appellat, *Baruch 3.*
 dum ait: Stellæ dederunt lumen in custodijs
 suis, & letatæ sunt: uocatæ sunt, & dixerunt
 adsumus: & luxerunt ei cum iucunditate, qui
 fecit illas: hic est Deus noster, non aestima-
 bitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem
 uiam disciplinæ, & tradidit illâ Iacob puero
 suo, & Israel dilecto suo: posthæc in terris ui-
 sus est, & cum hominibus cõuersatus est.

Sic itaque e prima Moisis narrati-
 one, inuenimus mundi conditorem. & opi-
 ficem, inuenimus Spiritum Domini na-
 turæ uegetatorem, inuenimus & promissum

E z semen

quorum singulis Dei nomen in diuersis Pro-
phetarum & Apostolorum scriptis tribui-
tur & assignatur. Et quidem realem hanc tri-
um distinctionem tantum abest scripturam im-
probare, ut etiam perpetuo deinceps retinu-
erit, & subinde magis illustrarit.

psal. 50. Nam & à Dauide Rege, Deus Spiritus sanctus, & salutare Dei expresse nomi-
natur, dum in hæc uerba preces fundit: Cor-
mundum crea in me Deus, & Spiritum san-
ctum tuum ne auferas à me: Redde mihi læti-
ciam salutaris tui, & Spiritu principali con-
cap. 1. firma me. Et in Ecclesiastico Altissimus crea-
tor omnium, Sapientia & Spiritus sanctus,
eodem fere quo apud Moysen ordine ac modo
recensentur. Sed ne Iudaicus populus iam
ante in commenticia ethnicorum numina pro-
cliuis, trium appellatione atq; cultu offensus
in aliquam Idolatriam abriperetur, uerbis
paulo tectioribus mysterium illud inuolutum
est, quod in nouo demum testamento Deus per-
spicue reuelari uoluit.

Nam

Nam sicut apud Moysen, dum semen
Mulieris promittitur, Dei simul mentio fit
& Spiritus Domini: ita apud Lucam, dum
Angelus Gabriel semen illud iam exhibitum Luc. 10
in mundo nunciat, iisdem distinctis utitur no-
minibus, ut & de promissionis certitudine,
& seminis promissi origine ac natura nemini
amplius dubium esse possit. Spiritus sanctus
(inquit) superueniet in te, & uirtus altissimi
obumbrabit te, & quod nascetur ex te sanctum,
uocabitur filius Dei. Ex hac angeli legatione
certa nobis suppetunt uocabula, quibus dilu-
cide explicemus, quod paulò obscurius antè
fuit traditum. Nam dum filium Dei nominat,
patrem etiam Deum designat, ex quo filius hic
genitus sit: & peculiari nomine Spiritum san-
ctum ab utroq; illorum distinguit. Id quod per-
petuo deinceps obseruatur.

Apud Mattheum enim cum Iesus bapti-
satus ascendisset de aqua, ecce aperti sunt ei cap. 30
caeli, & Spiritus Dei descendit sicut colum-
ba, & uenit super eum, & ecce uox de caelis
dixit, Hic est filius meus dilectus, in quo

E 3 mibi

mibi complacuit Quapropter & Domi-
Matth. ult. nus noster Iesus Christus, cum baptismi sa-
cramentum nobis institueret, hunc ipsum or-
dinem, & uisibilem trium reuelationem se-
quitus ait, Euntes docete omnes gentes ba-
ptisantes eos in nomine patris & filij & spi-
ritus sancti.

His & id genus alijs diuinis patefacti-
onibus contenti, Deum uerum in patre filio
& spiritu sancto agnoscamus, ut quamuis
tres distincte nominentur, non tamen plures
deos, sed unum solum Deum, in cuius fidem
baptisati sumus, in omni uita ueneremur, il-
liusq; professione ab omnibus nos idolatris
quam longissime separemus. Nam sicut in sa-
Testimonia
de uno uero
Deo.
cristis literis ubiq; nobis patris filij & spiritus
sancti memoria inculcatur: ita aeternuet immo-
tum additur decretum Dei, quo per Moysen, &
cōmenticijs ethnicorum numinibus, ad unius
ueri Dei cultū populus seuerissime reuocatur.
Deut. 6. Audi, inquit, Israel, Iehouah Deus
noster Deus unus est, Dominum Deum tu-
um timebis, & illi seruias; quoniam Deus
emulator

imulator Dominus Deus tuus : Et paulo ^{Deut. 10.}
 post: Dominus Deus uester, ipse est Deus,
 & Dominus dominantium, Deus magnus,
 & potens, & terribilis, ei soli seruias. Item
 uidete quod ego sum solus, & non sit alius De- ^{Deut. 32.}
 us præter me. Quapropter & apud prophe-
 tam in hunc modum loquitur, Nunquid non ego
 Dominus, & non est ultra Deus absq̃ me? ^{Iesaiæ 45.}
 Ego Deus: & non est alius, Gloriam meam ^{Ei Cap. 45.}
 alteri non dabo.

Talia uero scripturæ loca, de uno uero
 Deo, si quis absolutè, quemadmodù isti uolunt, ^{Absolute dis-}
 de solo patre intelligat, fieri non potest, quin ^{cta, non de}
 filium & spiritum sanctū uel diuinitate omni ^{solo patre sed}
 excludat, uel diuersos ab illo & ut tempore ^{tota diuinitas}
 posteriores, ita statu inferiores deos constitu- ^{te accipietur}
 at, id quod gentilicia est blasphemia. Cum au- ^{da.}
 tem passim in sacris literis tam filio quam ^{Iesaiæ 45.}
 spiritui sancto nomen Dei æquè tribuatur ac
 patri, ut cum de filio dicitur, uincti manicis
 pergent, & deprecabuntur atq̃ adora-
 bunt te: De Spiritu autem sancto expres-
 se ait Petrus, Cur tentauit Satanis cor
 tuum

ad. 5.

Hilar. in 23
Cap. Matth.

tuum mentiri Spiritui sancto? non es menti-
tus hominibus sed Deo: Idcirco de consortio
nominis cum Hilario substantiæ unitatem col-
ligentes, quæcunq; absolute de uno solo Deo
in scriptis Prophetiis & Apostolicis ha-
bentur, de diuinitate integra simpliciter acci-
pimus, patremq; filium & Spiritum Sanctum,
non modo quo ad uoluntatem & potentiam, ue-
rum etiam quo ad originem & naturam, unum
eundemq; illum uerum Deum agnoscimus &
profitemur.

Vera Dei
definitio.

Atq; ita sentimus & credimus Deum
naturam esse spirituales, re uera existentem,
summam & simplicissimam, intelligentem, æ-
ternam, ueracem, iustam, castam, misericor-
dem & bonam, immensæ potentiæ ac sapien-
tiæ, conditricem rerum omnium & conserua-
tricem, æternis impijs supplicijs & iustos
præmijs afficientem, æternum uidelicet pa-
trem, qui filium imaginem suam ab æterno ge-
nuit: filium imaginem patris coessentialem, qui
ab æterno patre ante omnia secula genitus, &
præfinito tempore homo factus est, Spiritum
sanctum

sanctum, qui ab æterno patre filioq; proce-
dit, utriq; coessentialis & coæternus, & in
corda credentium mittitur, ut regeneret eos
ad uitam æternam.

Hæc simplicissima Dei est descriptio,
cuius maiestatem tametsi nec humana mens ca-
pere, nec quisquam eloqui potest, quod illa
omnium & sermonibus & sensibus maior sit:
tamen in Ecclesia certis quibusdam uocibus
ac phrasibus, quæ cum expresso scripturarum
sensu maxime conueniant, & sine impietate
aliqua introductæ ac receptæ sint, docendæ
gratia necessario utendum est, ut quod uiden-
do capere non possumus credendo saltem di-
scamus intelligere.

Dicimus ergo disertè, unicam esse di-
uinam essentiam seu naturam, hoc est, unam ^{Vna est esse}
^{tia tres autē}
simplicissimam diuinitatem, in qua tres coæ=^{personæ.}
ternæ sint & coessentialis hypostases seu per-
sonæ, non quidem ab se inuicem separatæ sed
proprietatibus tamen in communicabilibus
uerè ac realiter distinctæ. Prædicat enim
scriptura unum ubiq; Deum, id quod & ipse
E de se

de se testatus est, sed ita unum essentia genere
& natura prædicat, ut nihilominus eum di-
stincte in tribus subsistentijs seu personis con-
siderandum proponat, quas nisi tenemus,
nudum uolitat duntaxat & inane in cere-
bro nostro unius Dei nomen, sine uero illo
Deo, qui a nobis agnosci ac celebrari uult.

Vocabulū
essentia nō
reijciendū.

Heb. 1.

Lib. 4. de
Trinit.

Et quamuis nomen essentia in sacris lite-
ris non ita expresse ponatur, uox tamen hypo-
stasis eodem sensu habetur apud Paulum, quo
apud Hilarium substantia nomen (dum ait tres
substantia sunt pater filius & spiritus San-
ctus) & apud reliquos Latinos scriptores
uocabulum personæ usurpatur. Coacti sci-
licet ueteres flexiloquis hæreticorum am-
bagibus, uoces quasdam excogitarunt, quæ
ipsorum argutias ita quidem refellerent, ut
tamen interim, nihil aliud sonarent, quam
certo Dei uerbo alioqui traderetur.

Cum itaq; nostri huius seculi innouato-
res omnia illa reijciunt, quæ bono & pio
consilio à primitiua Ecclesie doctoribus
inuenta

inuenta & usurpata sunt, ambitione hac &
 fastu suo nihil sane aliud assequuntur, quam
 ut suam ipsorum prodant inscitiam, dum ali-
 orum recte dicta nolunt imitari, & varijs
 occasionem præbeant erroribus, dum fucum
 fucis subinde pingere conantur. Quod enim
 satis animose uociferantur, lege diuina cau-
 tum esse, ne quicquam sacris literis addamus
 uel detrahamus, eaq; propter clamitant, nol-
 le se arbitrio hominum conficta admittere uo-
 cabula: in eo sane inscitie pariter suæ ac im-
 pudentie haud stulte mederi conantur, dum
 nouitate uerborum reprehensa, ueritatis
 lucem, quæ disertis uerbis plena & perspic-
 ua redditur, ferre nolunt, nec admittere sus-
 stinent, ut asserta contra calumniatores cœ-
 lestis doctrine puritate, nusquam hæretici
 quamuis calidissime tergiuersando, euadere
 aut elabi possint.

An licet
 nouis uis
 uocabulis.

Sed apage in syllabis & uerbis Religi-
 onis constare ueritatem, cultumq; Dei &
 salutem nostram: O mentes hominum (ut
 ait Ambrosius) abderiticas syllabis ac non
 F z rebus

rebus ipsis momentum diuinitatis pensitantes,
quæ tamen syllabæ fidei attemperari non præ-
iudicare debent? Quænam improbitas utiq;
uerba improbare, quæ non aliud explicant,
quam quod scripturis testatum consignatumq;
est? Quasi uero de dictionibus simpliciter,
Et non potius de aliena doctrina, sacrosan-
ctum loquatur oraculum, quæ ab hominibus
non a Deo profecta est. Non ergo in syllabis
constituamus insidias, nec uerborum aucupe-
mur tendiculas, sed id reuerenter amplecta-
mur, quod ipse character sermonis euidenter
innuere uidetur, nec cum Iudæis illis perca-
mus, qui dum profunda sensuum in mandatis
diuinis respuunt, nuda uerborum inuolucra
sequuti, tristem sibi patriæq; interitum ultro
accerfuerant.

At nobis adducent Et illud si dijs plas-
cet Diui Pauli dictum depositum custodi, ui-
tans prophanas uocum nouitates, Et apposi-
tiones falsi nominis scientiæ. Sed uideant quæ-
so in utros hoc dictum sit, eosne qui uerborum
perspicuitate simplicem tuentur ueritatem, an
uero

uero eos, qui sub prætextu ueræ pietatis, scæ-
 næq; doctrine umbella, nescio quam sapien-
 tiæ opinionem apud uulgus imperitum & re-
 rum nouarum cupidum aucupantur, motis ut
 sublime aliquid & arduum de sese promittant,
 citra necessitatem turbis, homines prima fron-
 te superciliosi, & ad summam iustitiæ normam
 singula reuocantes, interim uero dictis factisq;
 incircumcisi, gloriosuli, temerarij, aularum
 & Gyneceorum affeclæ ac seductores. His
 nimirum (si quid memini) Apostolus dicit,
 deuita prophanas uocum nouitates, seu Cer-
 donicos de rebus inanibus clamores, & eua-
 nidos uerborum apparatus, quod qui profi-
 tentur, circa fidem aberrarunt, etiamsi imbel-
 les multorum animos suauiloquentiæ miro quo-
 dam & affectato lenocinio irretitos, in suam
 facile pertrabant sententiam.

Quod poro satis inconsideratè dicunt, ^{Essentiæ app}
 essentiæ diuinæ appellatione quartum nos fin- ^{pellationem}
 gere aut imaginari numen, est ea quidem in- ^{nihū quar-}
 signis calumnia, cum neq; hypostases ab essen- ^{tum singi-}
 tia ueluti origine ac fonte deriuemus, nec a

F 3 personis

personis etiam essentiã ipsam separemus: Verum in tribus distinctis hypostasibus unam & eandem diuinitatẽ ita agnoscamus, ut in singulis harum deitas tota ex integra subsistat. Nemo enim putet nos lacerare simplicissimã illam & unicam Dei essentiã tribus subsistentijs aut personis, aut tres quatuorũ deos, uel trinomium affirmare unum Deum, cum simplex & una sit essentiã Dei, quæ tota integra & perfecta est in patre, tota integra & perfecta in filio, tota integra & perfecta in spiritu Sancto, non portione aut defluxu, sed omnĩ simpliciter integra perfectione.

Quomodo autem id fiat incognitum & incomprehensibile mortali est ingenio, cuius terrena habitatio in misero & caduco corpore sensum deprimit, quantumuis multa de altioribus incassum cogitantem: cum finiti hominis finita speculatio immensam illam & infinitam Dei infiniti & inestimabilis maiestatem ac naturam nulla ratione possit comprehendere. Quoniam ergo de fidei articulo, non autẽ demõstratione aliqua physica nobis agitur,

Trinitas et
Vnitatis quomodo
intelligenda sit.

analogia

tur,

tur satis sit credere quod sensu capere non licet, & trinitatem quidem in personarum agnoscamus distinctione, unitatem uero propter naturae ac substantiae identitatem profiteamur: propterea quod tres unum sunt natura non persona. Nam sicut unum esse refertur ad essentiam & uoluntatem: ita tres esse ad personas respicit, quae tamē separabiles non possunt aestimari, cum nulla ante aliam, nulla post aliam, nulla sine alia uel extitisse, uel quidpiam aliquando fuisse operata demonstrari queat.

Et hanc eorum fuisse mentem, qui primum essentiae uocabulo usi sunt, satis apparet ex Hilario, qui Nicenam Synodum tres unius substantiae confessam testatur: non quod unam aliquam anteriorem substantiam pater & filius in suam substantiam partiendo diuiserint, sed quod una sit & indiuisibilis trium secundum naturam essentia. Hac igitur simplici fide ac confessione nostra, quae firmissimis & immotis sacrarum literarum fundamentis insistit ac certissimis antiquissimorum patrum testimonijs nititur, nos ab omnibus tam ethnicis quam haereticis

Hilarius es-
sentiae uo-
cabulo uti-
tur.

In lib. de
Synod.

48103

hereticis, qui ullo unquam tempore saltem ex-
titerunt, aperte seiungimus. Nam licet unum
uerum Deum ex æquo ueneremur ac profite-
mur omnes: tamen ethnici illum ipsum negant
esse uerum Deum, qui pater sit Domini nostri
Iesu Christi, & Spiritum sanctum Ecclesie
Christi dederit: Hæretici autem, tametsi
Deum qui pater sit pleriq; agnoscant, de co-
æterno tamen & consubstantiali filio illius ac
spiritu Sancto, alij alia commenti sunt, quæ
cum fide nostra & religione Christiana ex
diametro pugnant, ut horrenda opinionum
monstrosarum portenta ostendunt.

Cum enim pleriq; Apostolorum, quod
nomen Domini nostri Iesu Christi constanter
profiterentur uarijs martirijs affecti essent,
& Romani episcopi, qui eam tunc sedem oc-
cupauerant, magis solliciti essent de iuuehendis
in Ecclesiam superstitionibus, quam uera Re-
ligione tuenda, & hæresibus tollendis, Me-
nander quidam Simonis Magi discipulus
Christum uerum Deum fuisse negauit, & dia-
bolicis instructus artibus, se dixit esse serua-
tores

Hæretici.

Menander
Hæreticus.

torem ex inuisibilibus seculis ad salutem ho-
minum coelitus demissum, promisitq; immorta-
litatem in hac etiam uita ijs, qui cum bap-
tismate magicas a se artes accepissent: Vt Ire-
neus atq; Iustinus prolixius recensent.

Sequuta hunc Ebionitarum secta est, quæ **Ebionitæ.**
a paupertate sibi nomen indidit, & quidem alij
horum Christum simplicem & purum homi-
nem, ex uiro & muliere natum fuisse docue-
runt, nec saluari homines sola in Christum
fide, sed necessariam esse legis Mosaicæ ob-
seruantiam: Alij uero e Spiritu sancto &
Maria uirgine natum esse Christum conces-
serunt, uerum tamen interim diuinam illius an-
te omnia secula ex Deo patre Genesim, simili-
ter denegarunt quæ tamen hæresis Antio-
chie postea omnium Episcoporum suffragijs
damnata est.

Huc accessit & Cerinthus, qui reuela-
tiones nescio quas, & arcana cum angelis col- **Cerinthus,**
loquia e mentitus, Regnum Christi post re-
surrectionem terrenum esse futurum docuit,
& Hierosolymis carnem nostram denuo con-
cupiscen-

G

cupiscentijs ac uoluptatibus seruituram, ut
Dionysius Episcopus Alexandriae de illo
scriptum reliquit. Inter alias autem falsas opi-
niones quas asseruit, apud Irenæum & hæc
ipsius recensetur blasphemia, quod Christum
uere Deum negauerit: Et memorabilis de
horrendo illius interitu narratio additur,
taquam e traditione Polycarpi accepta:

Tragicus
Cerinthi
interitus.

Quod uidelicet D. Iohannes Apostolus,
cum balneum aliquando intrasset, ac forte Ce-
rinthum illic in consortio suorum contra di-
uinam in Christo naturam acerrime dispu-
tantem inuenisset, exiliens subito, amicos qui
assederant monuerit, ut quantum possent una
secum fugerent ne & balneum in quo esset Ce-
rinthus ueritatis hostis improuiso corruat, &
ipsum simul cum Cerintho extinguat. Nam &
uix proripiētibus se illis, domus repente col-
lapsa est, & terribili diuine ultionis exemplo
huius impietatis socios ad unum omnes collisit.

Contra huius ergo Cerinthi Ebionita-
rum & reliquorum hereticorum, impia
& blasphema de filio Dei dogmata, Euan-
gelium

gelium suum D. Iohannes conscripsit, quo si ^{D. Iohannes}
 cut reliqui humanam Christi e Maria uirgi ^{Apostolus}
 ne natiuitatem prolixè narrauerunt, diuinam Christi ^{diuinitatem}
 ipse illius Genesin luculenter descripsit, ac ^{asserit.}
 non hominem saltem, sed uerum etiam natura
 Deum demonstrauit. Nam dum ait, In prin- ^{Ioan. 1.}
 cipio erat uerbum, non illud tempus designat,
 quod conditi mundi initium constituit Moï-
 ses, sed longè altius filij Dei repetit origi-
 nem. Expresse enim alibi de sapientia, seu fi- ^{Prover. 8.}
 lio Dei dicitur, Dominus possedit me initio
 uiarum suarum, antequam quicquam face-
 ret à principio: Ab eterno ordinata sum,
 & ex antiquis antequam terra fieret non-
 dum erant abyssi, & ego iam concepta e-
 ram: quando preparabat cælos, aderam:
 quando appendebat fundamenta terre, cum
 eo eram cuncta disponens: Et apud prophe- ^{Iesaiæ 48.}
 tam, omni tempore se anteriorem filius testa-
 tur, dum ait, ex tempore, antequam fieret,
 eram. Quin etiam alio loco ita de se loquitur
 Sapientia Ego ex ore altissimi prodij. primo-
 genita ante omnem creaturam: ego feci in cælis ^{Eccles. 24.}

G 2 ut ori-

ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula
texti omnem terram: ego in altissimis habitavi,
& thronus meus in columna nubis: ab initio &
ante secula genita sum, & usque ad futurum se-
culum non desinam. Quapropter & Ioannes
λογον appellat filium, quod uerbum seu ratio-
nem significat, ut cum impossibile sit, Deum
aliquando sine ratione fuisse, de ipsa quoque filij
aeternitate nullus esset dubitationi locus. Ta-
men si enim pater ordine prior sit quam sua sa-
pientia, gloria tamen & maiestate sua spoliaret
illum, qui uel unicum temporis momentum ima-
ginantur, quo sapientiam suam Deus praeces-
serit. Deinde addit: & uerbum erat apud
Deum, ut quamuis eadem gignentis & geniti
esset aeternitas, alius tamen ab ipso patre filius
dignoscatur, non quidem natura diuersa, sed
distincta hypostasi ac persona. Subiungit enim
mox: & uerbum erat Deus eiusdem scilicet
cum patre essentiae ac naturae, ne separato a
diuinitate patris filio alienum nobis Deum
pro eo qui solus uerus est Deus, fabricemus,
Ac sicut aequalem patri natura & origine
filium

Pater prior
est ordine
non tempore,

87. 2. 1. 1.

87. 2. 1. 1.

1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1.

filium ostendit: ita potentia & maiestate pa-
 rem demonstrat, dum omnia per ipsum facta
 esse, & sine ipso factum esse nihil, quod factum
 sit, testatur, & perpetuam ipsi cum patre o-
 perationem tribuit. Sed copiosius hæc expli-
 canda erunt, cum de alijs hæreticis agetur,
 quorum eo plures in posteriora tempora co-
 inciderunt, quo pauciores sublati apostolis fi-
 di Ecclesie Christi doctores, ueræq; senten-
 tiæ assertores extiterunt.

Nam paulo post Menandri pestifera ^{Saturninus}
 hæresis per Saturninum quendam ^{Antioche-}
 num, & Basilidem natione ^{Basilides}
 Alexandrinum ^{hæretici.}
 renouata fuit, quorum alter per Syrium, alter
 uero per Aegyptum, Irenæo teste, uirulenta
 sua exosaq; Deo dogmata, & mera portento-
 sarum fabularum commenta in infinitum spar-
 sit. Et Saturninus quidem eadem ferè cū Me-
 nandro nugatus est: Basilides autem Chri-
 stum quoq; non in substantia carnis, sed phan-
 tasmate quodam uisum, & Simonem quendam
 eius loco crucifixum esse, impie asseruit.

Deinde Romæ etiam nullus hæresium nume-

rus fuit nec finis, sed alia post alias subinde
introducuntur sunt quarum aliquot paucis hic
perstringere libet, ut cum uarias illas & mul-
tiformes hereticorum praestigias, quantumuis
omni genere fuci ascitiorumque colorum affa-
tim pingerentur, tam repente uiderimus eua-
nuisse, sinceram orthodoxae solius uerae Ec-
clesiae doctrinam amplectamur & retineamus,
cuius integritas, constantia, & grauitas, qua-
to maioribus obuoluta & quasi sepulta est te-
nebris, tanto clariori luce perpetuo enituit,
sumptoque natiui splendoris augmento per uni-
uersum terrarum orbem refulsit.

Romae autem ut dixi, errorum semina
a Simone Mago iacta, tanquam fecundissi-
mo in agro, ut alia semper ita tum maxime
Valentinus. pullularunt, cum Valentinus quidam, ut Irenaeus scribit, infinitam profundissimarum heresum materiam astutissime comminisceretur
casque Cerdon nunc priuatim profitens, nunc
Cerdon. publice retractans nihilo minori astutia quam
audacia sensim animis hominum insereret, do-
Marcion. nec sequutus Marcion impium dogma eorum
adaugeret

adangeret, & manifestas uulgo in Deum
 blasphemias spargeret. Nam quem Moyses
 & prophetae celebrassent Deum, hunc Do-
 mini nostri Iesu Christi patrem non esse con-
 tendit, propterea quod sacris literis notus ille
 hic uero sit incognitus: ille iustus, hic bonus
 appelletur. Mutauit ergo et Baptismi à Chri-
 sto instituti formã, & in nomẽ incogniti patris
 omniũ, in ueritatem matrem omniũ, in eum qui
 descendit in Iesum ad aquam ductos baptisa-
 uit. Hinc & Basilidis approbavit hære-
 sin, Christumq; à patre missum spirituale
 uel coeleste corpus secum attulisse, nihilq; as-
 sumpsisse de Maria Virgine, sed per illã uelu-
 ti rimã aut fistulã, sine ulla carnis assumptione,
 transiisse dixit. Tandem uero & uetus reiecit
 testamẽtum, & duos sibi statuit deos, à quibus
 tam bona quã mala prouenirent omnia, (ut
 Hilarius memoriã prodidit) & sic dato in
 conueniẽte uno, absurda infinita sequuta sunt.

Oportet autem, ut D. Paulus ait in
 Ecclesia hereses esse, ut qui probati sunt,
 manifesti fiant, & propterea illis etiam
 tempo=

Lib. 6. de
 Trinit.

I. Corint.
 XI.

Refutatio
Marcionitarum.

temporibus tantæ in Ecclesia Dei dissensionum animorumque inuarias sectas extiterunt distractiones ut uera & indelibata electorum Dei fides magis magisque clucesceret, & tanto maiori nominis diuini cum gloria & amplitudine simplex coniuncta esset ueritatis professio, insulsum profecto ac insipidum Marcionitarum commentum, leuius est ac futilius, quam ut responsum mereatur. Nam sacrarum literarum, quæ apud nos inter immotas perpetuæ certitudinis normas & ^{et scriptura} principem locum obtinent, non postremam partem suis diffisi rationibus abijciunt prorsus & ante congressum, quo feriri debent extorquere nobis uolunt gladium, ipsa nimirum fidei nostræ principia negantes: Ideoque cum illis iuxta regulam uulgo tritam nec disputandum nobis nec anxie respondendum est, qui scimus & certum habemus, quod quicquid non ex Deo, sed diuinis literis contrarium est, peccatum est.

Refutatio
Basilidis.

Basilidis uero figmentum tam firmis scilicet insistit fundamentis, ut sicut pleræque id
genus

genus aniles fabule unico saltem uerbo subuer- Luca 1.
 ti ac reuelli possit. Diserta enim ad Mariam
 angeli uerba, Ecce concipies in utero, & pa-
 ries filium, satis superq; ostendunt, illam non
 spectrum aliquod aut phantasma, nec æthere-
 um alioqui corpus peperisse, sed quem ante
 uirgineo utero conceperat foetum, corpore
 uerè humano præditum. Simonem uero nescio
 quem, pro Christo passum & crucifixum esse,
 unanimi prophetarum apostolorumq; consen-
 sui ac testimonijs ex diametro repugnat, &
 eam ob causam nihilo secius habendum est,
 quàm cætera impudentissima diaboli perditis-
 simorumq; ipsius organorum mendatia, quibus
 fidei nostræ sacrosanctæ imponere, & salutè
 animæ insidiari satagit.

Successu uerò temporis audatiæ insignis Montanus
 ac impudentiæ impostor Montanus emerfit, hæreticus.
 qui cum ex inmodica primatus cupiditate,
 mente quodammodo captus esset, ac insolita
 quædam sub prophetiæ specie uulgo protu-
 lisset, loco se paraleti & prophetici charis-
 matis haberi cupiebat, duasq; meretriculas
 H priscil-

prisillam & Maximillam, quæ ipsæ quoque
per artes diabolicas adulterino spiritu effa-
scinatæ erant, ut prophetissas colî ambie-
bat. Et quamvis sui haberent delirij appro-
batores tamen non diuturna illis hæc fuit ia-
ctantia & improbitas, cum ipse spiritus su-
perbiæ Montanus, quod blasphemiam in spi-
ritum sanctum admiserat, & præclara uates
Maximilla, exemplo Iudæ proditoris, laqueo
sibi sceleratam abripuerint uitam, ac discipu-
lus eorum Theodotus, dum erroris spiritu se
in cælum assumi autumat, in auras iactatus,
pessimo interitus genere dignas arrogantia
sua exoluerit poenis.

Exempla pu-
nitæ blas-
phemia,

¶ Nihil autem aliud miseros id genus ho-
mines in tantos furores concitauit, quam ani-
mus lasciuens ac remissus, qui dum nimium
sibi tribuens & sacras interim literas suscip-
deque ferens, optime se credere arbitratur, res
præclara & eximia fides cæcis improbe
mentis cupiditatibus seruire cogitur: quo fit
ut homines tumidi & inflati, ac interim ta-
men parum cauti & circumspecti ex
pseudo-

Causa
phanatica-
rum opini-
onum.

pseudoprophetia in extasin rapiantur, cui dum licentia famulatur, & impunitas, hæresis quæ ab imprudenti orditur inscitia, tandem in perpetuam corporis & animæ desinit perniciem. Non potest enim fieri quin uariæ omnibus perturbationes accidant, qui ultra uires & naturam suam, magni aliquid in rebus arduis, ac præcipuè sacrosancta Dei maiestate, quæ inuestigabilis, inscrutabilis & incircumscripta creditur, moliri non uerentur.

Hinc scilicet, non ita multo post ^{Nonatus hæreticus.} No-
uatus quoq; hæreticus nouam in populum se-
ctam introduxit, & quemadmodum Diony-
sius in quadam epistola scribit, prophanis-
simam de deo doctrinã inuexit, ac benignissimo
domino nostro Iesu Christo immisericordiæ
calumniam struxit. Et Paulus Samosatensis <sup>Samosate-
nus.</sup>
Episcopus Antiochiæ filiū dei è cœlis descē-
disse negauit, & nudū hominē Christum fuisse
docuit, è Maria in terris ortum, eundemq;
contendit non esse naturaliter uerbum Dei,
sed gratia & beneuolentia Dei: nec minus in
H z alijs

alijs prophetis atq; adeo seipso inesse uerbum
Dei: quàm in Christo fuerit. Constituit enim
duo diuersa in filio Dei, ita ut aliud esset Chris-
tus, aliud uerbū Dei in Christo, & per sum-
mam impietatem asseruit, filium Dei editum
uirginis partu non esse sempiternam substanti-
am, sed personam Christum communis modi &
naturæ hominem fuisse: quod illius dogma in
frequenti Episcoporum confesso Antiochiæ
damnatum est, quorum & nos sententiæ reue-
reter acquiescimus.

Manichæi

Sed postulat ordo ut Manichæorum eti-
am hæresin, perniciosissimam omnium pestem,
hoc loco recenseam, qui ducem nacti Manem
quendam supersticiosum hominem (qui perso-
nam Christi in se repræsentare uoluit, & hac
insania inflatus, ad sua mendacia dogmata, du-
odecim exemplo Christi uocauit Apostolos.)
longè lateq; uirius suum protulerunt. Duos si-
bi statuerunt deos, quorum alter causa boni,
alter uero mali, in natura esset: Christum ip-
sum neq; ex foemina natum, neq; uera carne
præditum, nec quicquam passum, nec reuera
mortuum,

mortuum fuisse docuerunt, sed corpore ad hu-
manam formam descripto, & ad usus accomo-
dato eorum, quæ in terris facere ac perpeti
uideretur, simulate omnia egisse contende-
runt.

Quamuis autem hi & complures alij,
quorum & meminisse piget, statim post apo-
stolorum tempora uarias in Ecclesia turbas
excitarunt, tamen nihil in rebus humanis pe-
stilentius fuit uirulentissimo Sabellij dogmate
& Arii, qui ambitione tumidi, & seditionum
iam ante cupidi, unice hoc affectarunt, ut cum
tueri uerbo Dei prauam doctrinam nequi-
rent, tumultu eam publico per uniuersum or-
bem latissime propagarent.

Docuit autem Sabellius unam esse tantum Sabellius.
diuinam personam natura subsistentem, quæ
tria haberet nomina patris, filij, & spiritus
Sancti: Ideoq; in Christo Dei filio patrem
quoq; simul passum esse contendit, eo quod una
illis ac indiuisa persona naturaliter subsistens
fuisset. Vere igitur de illo Dionysius Epis-
copus scriptum reliquit, quod illius dogma,

H 3 multum

multam de omnipotente Deo & patre Do-
mini nostri Iesu Christi blasphemiam, &
multam simul de unigenito Dei filio, primo-
genito omnis creaturæ & uerbo incarnato
incredulitatem, & affectatam Spiritus san-
cti ignorantiam habeat. Nam unum De-
um ita fatebatur, ut nullam uere subiectam
proprietaem personis esse, sed nomina sal-
tem mutari diceret, prout usus nunc de patre,
nunc de filio, nunc de spiritu Sancto differi
postulasset.

Arius.

Arius uero tamen si personas distingue-
ret, tamen cum extra sacras literas altius e-
uagaretur, & plus homine decreuisset sapere.
patrem filium & spiritum sanctum nõ esse uni-
us naturæ ac originis docuit, sed filium Dei
a patre, spiritum uero Sanctum a filio cre-
atum esse contendit: Ideoq; filium patri coæter-
num negauit, quia nimirum sit genitus, & ita
initium essentia suæ de patre, non quidem sim-
pliciter ut aliæ creaturæ, sed ex non existen-
tibus, ut ipse loquitur, acceperit: Vnde &
minorem patre filium, & filio spiritum
sanctum

Sanctum fecit, ut alter alterius voluntati quodammodo famularetur. Cuius blasphemias de Deo uoces, non modo olim Macedoniani, Donatistæ, & id genus alia in felicis memoriæ portenta, mordicus retinuerunt: uerum etiam afflictissimo seculo nostro quidam male conciliati homines iterum disseminarunt.

Ne uiderentur enim cum ethnicis plures asserere deos, symbolo se Niceno & Constantinopolitano ita doceri affirmant, ut solum patrem uerum Deum esse fateantur, cum & scriptura dicat: Audi Israhel Iehouah Deus noster Deus unus est: audaci pietate dolosam Satanae persuasionem sequuti, qui iam olim nouit defendendo ueritatem, nihilominus eandem conuellere, & unicum ideo uindicat Deum, ut maiorem de unico faciat heresin.

Defendendo
conuellit diabolus ueritatem.

Cum itaq; non solum ipsi pestilens Arian dogma susceperint ac defendant uerum etiam orthodoxas Ecclesias, quæ hunc eorum furorem detestantur, de Sabellianismo interim traducant: inuitabilis requirit necessitas, ut experpe-

perpetuo uetustatis consensu breuiter ostendamus, quantopere se his doctrine corruptelis olim sancti patres opposuerint, & quam dilucide illas refutarint, ac simul etiam demonstremus, quæ de uno solo Deo & tribus tamen personis orthodoxorum fuerit sententia, quantumq; non à Sabellij modo erroribus, sed Arii etiam blasphemijs, & omnibus hæreticorum præstigijs simplex illa, quam profitemur ueritatis oratio distet.

Netamen in recensendis singulorum patrum sententijs, quod & longum esset, & tædio lectorem afficeret, diutius moremur: operæpretium uidetur ut piorum aliquot conciliorum unanimes de hoc articulo consensum, & decreta uniuersalia, breuiter in medium proponamus, eaq; ordine paucis specialibus & illustrioribus saltem puriorum aliquot in Ecclesia doctorum suffragijs ac testimonijs, & sacro scripturarum fonte petitis, declarem ac confirmemus.

Neq; uero hic eiusmodi concilia intelligimus, qualia Romani Pontifices omnibus ætatibus

etatibus plurima celebrarunt, non ut impias
 hereticorum euerterent opintones, uerum ut
 prodigiosa ipsi dogmata conderent, monstro-
 sosq; suos canones crudelitate plusquam ty-
 rannica constabilirent, lata plerunq; sententia,
 priusquam Synodus cognitionem causæ au-
 spicaretur: Sed illa nos concilia profiteamur
 sequi & amplecti, quæ primo apostolorum con-
 uentui quam proximè accedant & conformia
 sint, de quibus cum uerè dici possit, Sic uisum
 esse spiritui Sancto, nec consuetudine ulla, nec
 temporis præscriptione, aut quibuscunq; tan-
 dem id genus subterfugijs decreta huiusmodi
 eludi possunt.

Act. 14.

Talis nimirum fuit prima post Aposto-
 lorum tempora trecentesimo fere anno uniuers-
 salis & celebratissima synodus, quam pientissi-
 mus Imperator Constantinus, licet grauissi-
 mis distineretur bellis, motus tamen assiduis
 contentionibus & tumultibus, qui per Ari-
 um illiusq; factionem in Ecclesia Dei excita-
 bantur, in Episcopali urbe Nicœa indixit,
 & circiter trecentos conuocauit Episcopos,

Concilium
Nicœnum

I

ut &

ut & compeſcerent ſeditiones, & pacem atq; tranquillitatem Eccleſiæ reſtituerent. Maximas enim ſumpſerat uires impium Arii dogma, qui contendit Chriſtum non eſſe naturam Deum, ſed a Deo creatum & factum, conatusq; eſt abſcindere ac ſeparare ab illa æterna & ineffabili patris ſubſtantia & natura filium Dei, quem eo quidem nomine appellari poſſe dixit, non proprietate naturæ, ſed largitate gratiæ, in quantum ſcilicet creatura poteſt conferri ſuo creatori.

Inſignem hanc blaſphemiam Euſtachiꝝ Amiochiæ Episcopꝝ cum reliquis collegis ſuis, quorum alij ſermone ſapientiæ, alij uite ſoliditate claruerunt ad ſedulam Imperatoris cohortationem, ſacrarum ſcripturarũ authoritate perſpicue ac diſerte reſutauit. Nam patres illi ſancti in ſpiritu ſancto congregati

Factũ eſſe filium Dei non factum ſed genitum docuerunt, cõmune eſt creaturis. eo quod factum eſſe commune ſit reliquis omnibus que per filium facta ſunt. Genitum autem eſſe proprium ſit ſolius filij, qui nihil ſimile cum cæteris creaturis habet, ſed longe excellen-

cellen-

cellentioris substantiæ est, ex æterno uidelicet
patre, ut diuina testantur eloquia, eo modo ante
secula genitus, qui nulli conditiæ naturæ uel
sermone sit uel ratione comprehensibilis.

Consubstantialem uero & homouisionem = Quomodo
terno patri filium dixerunt, non corporali filius patri
quodam modo, aut qui sit mortalibus animanti- sit consub-
bus conformis, ita ut uel secundum diuisionem stantialis.
substantiæ filius sit pars aliqua essentiæ pater- stantialis.
næ, uel secundum decisionem aut alterationem
à substantia & potentia patris filius deduca-
tur, cum ingenita patris natura sit ab his om-
nibus maxime aliena, sed ut simpliciter intelli-
gatur, filiū Dei nihil similitudinis cū ullis ha-
bere creaturis, uerum soli patri, qui ipsum
non ex alia quàm sua essentia & natura ge-
nuit, modis omnibus adæquari & per omnia
parem esse. Noluerunt itaq; simpliciter di-
cere filium esse similem patris, seu quod & sic ne
quodam gratiæ paternæ indulgentiæ æqualis Filius patri
tantum Deo putaretur, sed Deus uerus cre- non similis
deretur, propterea quod Deo uero consub- sed consub-
stantialis sit & quod & sic id quod proprium stantialis.

germani & genuini filij est ex uero & natu-
rali patre. Nec tamen idcirco Spiritum san-
ctum a patre filioq; separarunt, sed una potius
& ipsum glorificarunt, eo quod una sit in tri-
bus hisce diuinitas inseparabilis & indiuisa.

Symbolum
Nicenum. Atq; ut illustre huius ipsorum omnium
in hoc articulo consensus extaret testimonium,
in signem suae fidei ediderunt confessionem, una
eademq; tot excellentium uirorum uoluntate
susceptum & subscriptum, quae satis ostendit,
non temere illos noua dogmata confingere, sed
potius ab Apostolis traditam, & ad se pro-
pagatam singulari quodam Dei beneficio do-
ctrinam reuerenter amplecti & sequi uoluisse.
Cum eo enim symbolo, quod Apostolicum uo-
cant, & ab Apostolis priusquam disperge-
rentur communi consilio scriptum fuisse per-
hibent, ut uniformis in uniuerso terrarum orbe
fidei professio esset, Nicæna hæc decreta in
tantum conueniunt ut breuis potius eiusdem
explicatio, quam noua confessio uideri possint.
Sic autem habent: Credimus in unum Deum
omnipotentem, uisibilem omnium & inuisibi-
lium

ium factorem: Et in unum dominum nostrum
 Iesum Christum, filium Dei, de patre natum,
 unigenitum, hoc est, ex substantia patris, de-
 um ex deo, lumen ex lumine, deum uerum ex deo
 uero, genitum non factum: $\delta\mu\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma$ patri, id est,
 eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia
 facta sunt, quæ in cælo sunt & quæ in terra:
 qui propter nos homines, & propter nostram
 salutem descendit de cælis, & incarnatus est,
 homo factus est, passus est, & tertia die re-
 surrexit, & ascendit in cælos, inde uenturus,
 iudicare uiuos & mortuos: Et in Spiritum
 sanctum &c. Eos autem qui dicunt, fuit ali-
 quando tempus cum non esset, aut non erat pri-
 usquam fieret, quia ex non existentibus factus
 est uel ex altera esse substantia aut essentia,
 uel creaturam, uel mutabilem filium Dei di-
 cunt anathemati subijcit Catholica & Apo-
 stolica Ecclesia. Quapropter satis admirari
 non possum uel horrendam eorum amentiam
 uel exquisitam certè malitiam, qui cum Arium
 à maiori totius orbis episcoporum parte con-
 demnatum, & à Christianissimo Imperatore

I 4 proscri-

Arianorū proscriptum & relegatum sciant, oedeo qui-
librorum dem, ut & capitis denunciata p̄na per uni-
lectio pro- uersum imperium lectione librorum eius pu-
hibita à Cō blicè interdictum sit, nihil tamen ueriti salu-
stantino. berrima hæc decreta, non modo impietatem
Arij reuehere, ac speciosis uerborum leno-
cinijs uenditare audent, uerum etiam longè te-
trioribus corruptelis & abominandis blas-
phemijs adaugent.

Nam si prophanas impiorum mentes hor-
renda illa non mouent anathemata, & tremen-
da læsæ conscientie fulmina: tragicus tamen
interitus ipsius authoris uirulentissimæ huius
pestis, animos profecto omnium percellere
debebat, qui cum suis contentionibus non
modo præbuisset occasionem ethnicis ne
uerbum Dei amplecterentur, uerum etiam
cū alios, tum ipsum Iulianum Imperatorem
ita offendisset, ut ab ea quam susceperant chri-
stiana religione ad ethnicam rursus Idolatri-
am desciscerent: cum & fenestram patentissi-
mam ei quæ consequuta est Mahometicæ im-
pietati aperuisset, iustissimo Dei iudicio
dignas

Arij inte-
ritus.

dignas perfidie sue poenas dedit. Cum enim certa disputationi statuta esset dies, qua uel probato dogmate suo Arius restitueretur, uel damnato in exilium mitteretur. Alexander Constantinopolitane sedis Episcopus, orationi ac ieiunio deditus, Ecclesie causam domino commendabat, cumq; omnium animi in tanta re suspensi essent, Arius dum in Ecclesiam pergit maxima Episcoporum & populi frequentia stipatus subito alui dolore corripitur, & humane causa necessitatis, ad locum publicum deflectens, ibidem Deo uindice intestina & uiscera omnia per secessum effundit foedaq; morte perit.

Neq; tamen extincto illo pestifera quam disseminauerat heresis ilico e mentibus hominum sublata est, sed in plures & nihilo minus perniciosas sectas erupit. Nam Eunomius quidam, uir corpore & anima, ut ecclesiastica testatur historia leprosus, & interius exteriusq; morbo regio corruptus demuo filium de substantia patris genitum negauit, & e non extantibus creatum & factum affirmauit, ideoq;

Eunomius
hereticus.

Macedo-
nius.

ideoq; per omnia dissimilem patri docuit, cum
nullo genere similis esse possit creatura suo
creatori: Et Macedonius Constantinopoli-
tanus Episcopus similem quidem per omnia
filium patri statuit: Spiritum uero sanctum
cum patre & filio nihil commune habere uo-
luit: & de uocabulo essentiae, quod cū in scrip-
tura non reperiatur tollendum putarunt, aliae
ab alijs quæstiones motæ sunt.

Decretum
Alexãdri-
næ synodi
de spiritus
sancti diui-
nitate.

Quapropter in Alexandrina synodo de
Spiritu sancto plenior habita est disputatio,
& tandem ab omnibus qui conuenerant decre-
tum, ut eiusdem substantiæ ac deitatis, cuius
pater & filius, etiam Spiritus Sanctus cre-
deretur, nec quicquam prorsus ex tribus his
aut creatum aut inferius posteriusue dicere-
tur. Et quia uerbo uel ipsa essentia rei alicuius

Declaratio
uocis essen-
tiæ & per-
sonæ.

naturam uel & rationem qua constat designet:
subsistentia uero siue ὑπόστασις uniuscuiusq; per-
sonæ hoc ipsum quod extat & subsistit osten-
dat: idcirco eadem hæc synodus recte sanxit,
tres subsistentias, id est, tres subsistentes per-
sonas, unius substantiæ esse confitendas: ne

Docti

trium

37
trium professio in nominibus tantum, sicut pu-
tauit Sabellius, sed in rebus ipsis consistat.

Ac eleganter in hanc sententiam D. Au-
gustinus scripsit, unam essentiam uel substantiam Lib. 5.
am tres autem personas dicimus, quemadmo- Cap. 9. de
dum multi Latini ista tractantes, & digni Trinit.
authoritate dixerunt, cum alium modum apti-
orem non inuenirent, quo enunciarent uerbis,
quod sine uerbis intelligebant. Reuera enim
cum pater non sit filius, & filius non sit pater,
& spiritus sanctus ille nec pater sit nec filius,
tres utiq; sunt, ideoq; pluraliue dictum est,
Ego & pater unum sumus. Cum tamen quæri-
tur quid tres? magna prorsus inopia laborat
humanum in hac re eloquium, Dictum est ta-
men tres, personæ, non ut illud plene edicere-
tur sed netaceretur. Nam & Gregorio Na- In Lib. de
zianzeno teste, cum dicimus una uerba & tres Laud. An-
ueros & illud quidem designat naturam deita- thanasij.
tis, hoc autem trium proprietates. Idem con-
similiter sentientibus Latinis, sed propter
linguæ suæ angustiam & nominum penuriam
non ualentibus ab essentia separare substanti-
am, hoc

am, hoc est ab *ἑνωσει τῶν ὁμοίων* Quapropter in-
duxerunt tres personas, ne tres essentiae reci-
pianur. Vnde & Dionysius de Deo loquens
ἑνωσει uocat *ἑνωσιον* id est, unitatem naturae,
in triplici personarum proprietate subsistentem.

Synodus
Seleuciana
contra A-
caciū.

Coacta deinde & alia synodus est in
Seleucia Isauriae ciuitate quo Imperatoris
Constantij iussu circiter centum & sexaginta
episcopi conuenerunt, ut de Acacij dogmate
statuerent, qui similem patri filium esse dixit,
secundum uoluntatem tantum, & non secundum
essentiam. Sed hac illius repudiata opinione,
synodus Nicenae confessioni simpliciter acqui-
dicit, & praecleara de illa Sophronius Paphla-
goniae Episcopus in publico confessione tunc senten-
tiam tulit dum dixit: Si singulis diebus propria-
am exponere sententiam fidei constituit exposi-
tionem, amittemus tandem ueritatis certitudinem.

Memora-
bilis So-
phronij
sententia.

Cum autem diuersis partium studiis & alterca-
tionibus aliquot praecleari conuentus dissolu-
retur, & constantius tacite consentiret ut Arii
dogmata paulatim Ecclesijs intruderentur,
sumptaque inde caussa, quod Episcopi praeter
ipsius

ipsius uoluntatem e Synodo discesserunt, dum
 bellis occupatus adesse ipse non potuit, expo-
 sitionem fidei quæ Arimini conscripta erat
 Ecclesijs per Italiam obtruderet, miserandum
 in modum rursus turbata est Christi Ecclesia,
 dū in exiliū pulsus, qui huic fidei quod Ariana
 esset, subscribere nollēt, hæretici substituūtur.

Constantinopolim ergo ad Imperatorē missi
 sunt Legati, uiginti numero episcopi qui de uo-
 cabulo essentiæ Constantium docerent, patriq̃
 coessentialē esse filiū ostenderēt, & cum syno-
 dorū decreta exponerēt, tum ipsius etiā Impe-
 ratoris in hoc articulo consensū accessisse de-
 monstrarēt. Quo facto & Cōstantius eorum
 fidem approbavit, & Ariani qui aderāt, præ-
 sente imperatore, a pijs episcopis cōuicti eidē
 cōfessionī subscripserāt ac filiū Dei unicū do-
 minū nostrū Iesum Christū patri coessentialē,
 id est de substantia patris genitum, ante con-
 ditionem mundi & omnium creaturarum,
 uerē & natura Deum esse agnouerunt &
 professi sunt, quamuis quod ore affirmabant,
 corde interim negarent. Simulatam enim

R z & fuco

¶ fueosam hanc eorum fuisse confessionem,
hinc facile patet, quod inter suos postea Chri-
stum natura Deum non esse dicebant, sed di-
uinitus creatam substantiam, eo modo, quo
scriptura angelos & alios sanctos etiam De-
os & Dei filios appellat. Atq; ita palam
quidem fatebantur Christum uere & natura
Deum esse, sed priuatim unusquisq; apud se
statuit, Christum esse creatum & factitium
Deum, sicut Moyses & reliqui sancti. Cum
autem acrius obiurgati & conuicti essent, eoq;
res rediret, ut consubstantialem patri filium,
una & equali deitate agnoscere iuberentur
& profiteri, nulla amplius sophistica rima ad
elabendum patuit. Nam quod & æqualem si-
gnificat quo ad substantiam & naturam: ide-
oq; de hoc uocabulo maxima semper fuit con-
trouersia, cum pleriq; illud cuperent expungi,
quod expresse in scriptura positum non repe-
riatur. Sed recte Athanasius respondit,
cum in sacris literis nusquam legatur innaſcibi-
lis ac ingenitus Deus, & tamen Ariani inde
ratiocinentur, quod Christus Deus esse non
possit,

De nouis
in Ecclesia
uocibus.

possit, quia genitus sit, licere orthodoxis etiam
Ecclesijs ambiguas hereticorum loquutiones
novis quibusdam & accommodis uocibus re-
stringere, dummodo hæc nouitas manifestis
scripturæ testimonijs non refragetur.

Ne itaq; impijs obliqua subterfugia
relinquerentur, quibus inuolucra uerborum
latebræ errorum erant, ea propter ueteres
orthodoxi Ecclesiæ doctores talem inueni-
runt uoculam, quæ sola & una ueros puræ fi-
dei Christianos & fucatos sacrilegi Arij
sectatores distingueret. Quapropter
ipse Hilarius quo uno isti utuntur uocabulum
essentiæ retinet, usurpat, & studium episcopo-
rum laudat, per quos huiusmodi uocibus, ex
omni parte, quæ se circumagere sollicitudo po-
tuit, hereticorum ingenijs aditus obstruitur,
ne quid esse diuersitatis in filio prædicetur.
Ac non immerito D. Ambrosius exclamat.
O nostram imprudentiam, uel potius impuden-
tiam nos petemus ubi sit literis in Biblijs scri-
ptum sacra Trinitas, quanquam eius uirtute
initiati sumus in baptismo ad regnum Dei

Vnica ho-
mouij uox
Orthodo-
xos & A-
rianos dis-
cernit.
In lib. de
Synod.

Ambrosius
deficit uo-
cabulum
Trinitatis
&c.

Et tamen qui uolunt habent manifestissimum
1. Iohan. 5. eius rei signum literis scriptum apud Ioannem,
Tres sunt qui testimonium dant in coelo pater
uerbum & spiritus sanctus. Videant hic qui
uolunt testimonium etiam literæ, si uolunt ui-
dere spiritus testimonium. Sic olim negabat
Arius quod deus haberi in scripturis, quamuis
uirtus eius & æquiualens hoc haberetur,
Ego & pater unum sumus. Væ miseris qui
audemus discutere, quem dignè rogare non
possumus.

Porro autem primo illi generali omnium
Concilium totius ferè orbis episcoporum conuentui ac
Constanti- Synodo sacrosanctæ, successit anno ferè quin-
nopolitanū quagesimo alterum & ipsum uniuersale Con-
stantinopolitanum Concilium, à Gratiano
& Theodosio Imperatoribus, cum alias ob
sectas, tum uero hæresin Macedonij indi-
ctum, quod circiter centum quinquaginta Epi-
Macedoni- scopi frequenter celebrarunt. Tametsi Mace-
us damna- donius Nicenam synodum amplecteretur &
tur. collaudaret, Christiūq; naturam deū esse fateretur,
& Ariū acerrimo zelo persequeretur,
spiritum

spiritum tamen sanctum docebat non esse Deū,
 sed motum diuinitus creatum, per quem Deus
 hominum corda moueret, illustraret, consolatur,
 & sanctificaret. Hunc igitur errorē
 disertē illi refutarunt, & Nicenam fidem de
 nouo confirmarunt, quam & Imperatores ipsi
 ratam habuerunt, & authenticam in posterum
 debere esse lege lata sanxerunt: cunctasq; illis
 Ecclesias concedi ac tradi iusserunt, qui in Ecclesia
 tribus æqui honoris & paris potentiæ hypo- quibus per
 stasibus, unam & eandem patris filij & spi- mittenda.
 ritus sancti profiteremur deitatem.

Tertio loco celebratum est Oecumeni-
 cum & generale Concilium Ephesi, contra Concilium
 Nestorium hæreticum, Episcopum & patri- Ephesinum;
 archam Constantinopolitanū, qui cum esset, ut
 historiæ testantur, diuinarū scripturarū igna-
 rus et sacros libros dedignaretur legere, quod
 naturali suæ cōfissus eloquentiæ aliorum recte
 monita cōtēneret in eā delapsus est opinionē, Nestorius
 ut publicē interdicendum putaret, ne quis Ma- hæreticus.
 riam uirginē Deiparam uocaret, sed Christi-
 paræ appellatione contentus esset, cū fieri non
 possit,

possit, ut ex Maria homine Deus fuerit natus. Neque uero Nestorius hic Samosatenum aut Photinum sequutus est, qui nudum hominem Christum esse docuerunt, sed ex inscitia scripturarum, solam Deiparæ dictionem, sicut & nostri nunc scioli Trinitatis essentiae ac personae uocabula, ueluti laruam a uersatus est, Ignorabat enim illud Ioannis, **De unione** **duarum in** **Christo natura** **turarum.** **Omnem spiritum qui dissoluit Christum Iesum a Deo non esse, ideoque non intelligebat, humanam naturam ita cum diuinitate coniunctam esse, ut non amplius duo sed unum sint, quemadmodum & Cyprianus testatur, simul conuenisse diuinitatem sempiternam, & temporalem humanitatem, & eo tenore utriusque naturae factam esse unitatem, ut impossibile sit, In serm. de Bapt. Christi & manifestat. Trinitatis. quod iunctum est, ab inuicem separari: sed uerbum & carnem ita esse unam essentiam, ut perfectam & integram sincera coniunctio faciat unitatem.**

Sed Nestorius homo inflatus, fastuosus pharisaico tumens, & indoctus, cum subito euectus esset ad supremum Ecclesiae fastigium, ut pro

44
ut pro summo iam patriarcha haberetur, doctrinā auctoritate sua metiebatur, & usitatam loquendi formulam, quod Maria Deipara esset retinere noluit, philosophicam potius speculationem sequutus, dum nasci intelligeret, e genitrice diuinam naturam acquirere, quod difficillimum ei erat intellectu. Quamuis enim duas in uno Christo fateretur naturas, diuinam scilicet & humanam, Idiomatum tamen communicationem noluit concedere, ideoq; Deum ex homine nasci potuisse negauit, quod diuinæ naturæ tribueret, omnipotentem infinitum, æternum esse: humanæ autem infirmitatis putaret, nasci, pati, mori. Animaduertens igitur Theodosius quorsum hic error tenderet Concilium in Ephesiorum urbe indixit, conuocatis ad eam tractandam conuersiam ducentis ex orbe Episcopis, qui tum ex scriptis Nestorij, tum confessione etiam eiusdem facile intellexerunt, quod hæc illius impietas non minima cum blasphemia filij Dei coniuncta esset, ideoq; episcopatu motum in Nestoris exilium relegarunt.

L

Ac

Ac iterum hoc loco dignum est obseruatione, quod iustum Dei iudicium meritas
& ab isto heretico tandem exegit poenas, qui
Nestorij cum nouum in Ecclesia suscitasset incendium,
& multa in filium Dei proterue iactasset conuicia,
maledicam suam linguam uermibus primum escam præbuit, & maximis deinde dolorum tormentis ut historie testantur, uitam cum morte commutauit.

heretici
mors.

Sobrie igitur de Deo loqui discamus, & naturarum idiomata ita in Christo distinguamus, ut uerum natura Deum, & uerum natura hominem in una persona reuerenter agnoscamus. Cum enim unione hypostatica, Deus & homo in Christo unitus sit, recte toti personæ tribuitur, quicquid de alterutra natura proprie dicitur, & is loquendi modus Theologis communicatio Idiomatum uocatur, quo fit ut nibilo plus admirationis habeat, quod Deus passus sit, quam quod Deus homo factus est.

Communi-
catio Idio-
matū quid.

Rursus uigesimo & secundo fere anno post Ephesinum hoc Concilium à Martiano Imperatore

Imperatore indicta fuit Calcedonensis quarta Calcedo
 uniuersalis Synodus contra hæreticum Euty- nense con-
 chen Constantinopolitanum Abbatem qui cõ- cilium.
 tra Nestorium distrahentem duas naturas, & Eutyches
 facientem duos Christos, unum Deum, alterũ hæreticũ.
 hominem, asseruit, diuinam in Christo naturam
 esse conuersam in humanam. Ac Leo Paps
 in quadam epistola scribit Eutychem & Ne-
 storium diuersas hæreses professos: quod enim
 humane proprium erat naturæ id falso Nesto-
 rius diuinitate in Christo tribuere uolebat,
 tametsi eum & deum & hominem agnosceret:
 Eutyches autem econtra diuinitatis Idiomatici
 humane naturæ uendicabat.

Quapropter concilij Calcedonensis E-
 piscopi publice professi ac cõtestati sunt. San- Confessio
 ctorum se patrum uestigia sequutos, unum & Calcedo-
 eundem confiteri filium, Dominum nostrum nensis.
 Iesum Christum, & cõcorditer docere omnes,
 esse eum perfectũ in diuinitate, & eundem per-
 fectũ in humanitate, uerum Deum & uerũ ho-
 minem, ex anima rationali & corpore, coessẽ-
 tiale patri secũdũ diuinitatem, & coessentialẽ

L z nobis

nobis secundum humanitatem, per omnia nobis
similem dempto peccato: ante secula genitum
ex patre secundum diuinitatem, postremis ue-
ro diebus, propter nos & propter salutem
nostram, ex Maria uirgine dei para secundum
humanitatem, unum & eundem Iesum Chri-
stum filium Dei, Dominum & unigenitum, in
duabus naturis, inconfuse, inconuertibiliter,
indiuulse, & inseparabiliter manifestatum:
Haudquaquam differentia naturarum pro-
pter unitatem sublata, sed magis utriusq; na-
ture in unam personam & unam hypostasim
concurrentis proprietate seruata, non ut in-
duas personas bipartiatum aut diuidatur, sed
ut sit unus & idem filius unigenitus, Deus,
Verbum, & Dominus Iesus Christus, sicut
olim prophete de illo uaticinati sunt, & ipse
nos Christus instruxit, & sanctorum patrum
symbolum tradidit.

Summa igitur circumspectione ac dili-
gentia opus est ut caute utriusq; nature pro-
prietates uni persone tribuamus, si modo uere
Christum & Deum & hominem esse fateri uo-
luerimus.

iuerimus: quia Idiomatum sublata communica- ^{Communis}
 tione, aut non recte quæ competunt unicuiq; ^{catio Idio-}
 attributis proprietatibus, in Christo facilli- ^{matum ne-}
 me tam diuinam quam humanam naturam amit- ^{cessaria.}
 temus: cum phrasēs insolitæ homines non exer-
 citatos & incautos plurimum offendant atq;
 perturbent.

Et hætenus quidem dictum sit, de qua-
 tuor præcipuis in orbe terrarum Occumeni-
 cis Concilijs, quorum primum & antiquissi-
 mum Nicenum Christum natura Deum esse
 contra Arium statuit, qui diuinitatem filij
 abolere conabatur: Alterum Constantino-
 politanum contra Macedonium reuera De-
 um esse spiritum sanctum asseruit: Tertium
 Epbesinum aduersus Nestorium, indiuisum
 esse Christum, & duas uni personæ naturas
 inseparabiliter iunctas inesse docuit: Quar-
 tum uero & ultimum Chalcedonense contra
 Eutychem diuinam in Christo naturam ab hu-
 mana ita distinxit, ut saluæ suæ utriq; essent
 proprietates & idiomata, quamuis de una
 Christi persona, recte utraq; prædicarentur.

L 3 Omisio

ANNO 1100
MENSE OCTO
DIE 10

Omissis itaq; reliquis, quæ plurima quidem nu-
mero, sed nulla cum utilitate, diuersis locis
& temporibus celebrata sunt Concilia in
quatuor istorum confessione ac fide, quo ad
hunc quidem articulum usq; ad consumatio-
nem seculi bona conscientia placidissime acqui-
escamus. Nam si quid alibi constitutum est,
ad priuatos potius usus, & nullius prope mo-
menti res spectauit, quam ad solidam uacillan-
tis religionis constitutionem & emolumentum,
quod ex omnium temporum historijs, non sine
maximo piæ mentis dolore & offensione palam
ostendi potest. Quæ uero in nûc enumeratis u-
niuersalibus synodis unanimi cõsensu totius fe-
rè orbis christiani decreta & statuta sunt, ad
arcana sacrosanctæ religionis nostræ mysteria
immediate pertinet, et nõ modo perspicue ostē-
dūt uniformē Ecclesiæ de præcipuis fidei arti-
culis sententiã: uerũ etiã illustribus testimonijs
tam luculēter singula doctrinæ capita confir-
mât, ut nemo sanus in dubiũ ea reuocare ausit.
Quocirca non possim satis mirari effre-
natam quorundam nostri temporis Ariano-

44.
rum superbiam, & plus quam Gigantæam au-
daciã, qui gentilitijs nescio quibus effascinatè
præstigijs, toties iam antea, publicè ac priua-
tim tractatas & decisas quæstiones, de inco-
gnita humanis sensibus dei natura, inenarrabili
natiuitate filij, inscrutabili diuinitate spiritus
sancti, temere mouere & infinitam blasphe-
miarum materiam, distractis miserè plurimo-
rum conscientijs, præbere non uerentur.

Ac uide quæso insignem eorum impuden-
tiam & improbitatè: Omnia sanctorum patrū
scripta, Oecumenicorum conciliorū decreta,
perpetuū orbis consensum, diabolico planè fa-
stu reijciunt, fidemq; omnibus ad unū scriptu-
ræ interpretibus, & dignissimis doctrinæ
coelestis testibus insolentissimè abrogant. De-
inde pari arrogantia & temeritate suas po-
pulo, præclaras nimirum illas, & spiritu pro-
phético tumidas planeq; diuinis commentatio-
nes & doctrinas proferunt, ratasq; & firmas
haberi uolunt, non quod eas è purissimis sacra-
rum literarum fontibus hauserint sed quod
unum & aliorum malefactorum hominum
caput

caput ita somniarit, & nescio quod male conciliatum conciliabulum in spiritu erroris sic statuerit. O putidam uero & impiam garrulitatem, quæ priusquam didicerit quicquam, docere alios inuerecundè gestit.

At miseri & plus quam excæcati homunciones aut non uident eadem hac ratione, qua fidem aliorum labefactare audent, se quoque indigniores esse, quam ut fidem ipsis quisquam habeat, cum nemo tam desperatæ conscientie sit, quin malit perpetuam Ecclesiæ constâtiâ in doctrina sequi, quam leuissimorum id genus rabularum plusquam scurrilibus nugis circumduci: aut hoc certè agunt, ut dum nullis scripturæ interpretationibus, nullis articulo- rum fidei declarationibus, nullis uel patrum uel neotericorum scriptis dictisque creditur, paulatim docendi Ministerium uilescat, & penitus aboleatur. Quorsum enim attinet pu- blicos fieri in Ecclesia congressus, admini- strari sacramenta, haberi conciones, cum au- ditores iuxta ipsorum placitum eatenus tantum doctoribus fidem adhibere debeant, quatenus
nuda

nuda Biblicorum scriptorum uerba simplicis-
sime recitant, nulla eorundem uel conciliati-
one addita uel illustratione, quæ quod ab ho-
mine profecta sit suspecta homini esse possit?

Quod si ergo Patres & plerosp̄ alios,
propterea reijciendos putant, quod suos illi
næuos quosdam habeant, & humana imbecilli-
tate se penumero hallucinati sint, agedum pro-
deant in lucem diuinitus missi prophete, &
aliqua tandem suæ perfectionis ostendant te-
stimonia, quibus persuasi errare ipsos non
posse credamus, & relictis omnibus, ueluti
certissimos immotæ ueritatis assertores ac
iudices protinus sequamur. Sin autem hoc ar-
duum & impossibile factu est, agnoscant quæ-
so suam & ipsi tenuitatem hominesq̄ se memi-
nerint, quibus à natura sic comparatum est ut
facile & labi & decipi possint.

Sed aliud fortasse est, quod corda ipso-
rum mouet, & uiridi, ut ille ait, latet anguis
in herba, nec de doctrinæ agitur restitutione,
sed sacrosancti Ministerij, ut dixi eneruati-
one. Ad quam ut aditum pararent sibi, non

M modo

modo in dubium uocata est docentium in Ec-
clesia fides: uerum etiam omnes honestæ disci-
pline & artes in summum adductæ sunt con-
temptum, quarum opera & adminiculo ha-
ctenus utcunq; conseruatum fuit, quicquid in
religione christiana integrum & incorruptum
ab hæreticis permansit. Hæc insignia Dei do-
na & incõcussa diuinæ ueritatis propugnacu-
la, præclaras inquam artes, non minus Eccle-
siæ quàm Reip. utiles & summopere necessa-
rias noui ^{modi} ^{id} ^{aut} ^{tor} isti, nescio quo Oestro per-
citi, cyclopica barbarie reijciunt, & cum ab
omni planè humanitate ac eruditione solidiore
abhorreant, quarum expertes ipsi sunt et igna-
ri, eas in alijs disciplinas & scientias conui-
cijs probrisq; insectantur.

^{ὁρθοτομῆς} uerbum Dei Paulus iubet, ac suo
quæq; loco rectè distribuere, q; sine Dialecti-
ca fieri nequaquã potest, ex qua necessario distin-
ctionũ genera petèda sunt. Verum cū semel sta-
tuerint illi omnia in sacrīs literis confundere,
ipsumq; adco si fieri possit cœlũ terræ cõmiscere,
inuisas antea uoluerunt exosasq; eas red-
dere

Verbũ Dei
rectè distri-
buendum.

dere artes, quæ dū certū in docēdo modū et ordinē requirūt, facili mē ubi dolus struatur ostēdūt. Si uero indigestū et cōfusum doctrinæ chaos imperitæ multitudini effundatur, citius est deceptionibus ac imposturæ locus, q̄ ex ipsorū cōtionibus liquido apparet, in quibus cū nulla doctrinæ pars certo aliquo suo loco et tēpore satis explicetur, sed pro cuiusq̄ libito, quicq̄d in buccā uenit, egeratur, ut plurimum accidit, ut qui illis interfuerint, nihilo de fide certiores euadant, quā de suo itinere qui in obscura s̄lua oberrant.

Argumentis porro & demōstrationibus syllogisticis usq̄ eō infensi sunt, ut ne mētionem quidem earū fieri sustineant, nō quod religione aliqua ad id teneantur, sed quod ex multis tam ueterum quā recentiorum historijs satis perspectum habeant, lubricas & uersatiles hæreticorum uoces, dialecticis pedicis firmissimē constringi, & inclusas certissimē teneri posse. His autem si eximantur uinculis non dubitant se rudi plebecule mobiliq̄ uulgo, quiduis impune probaturos esse.

M z Ac

Ac primo statim falsum statuunt principium, ex quo infinita deinde absurda perpetua serie consequuntur: nam distincte semper scripturam loqui de patre filio & spiritu sancto asserunt & nomen Dei absolute positum de solo patre intelligi uolunt, propterea quod solus uerus Deus sit pater, à quo filius natiuitate, spiritus sanctus autem processione inenarrabili ducat originem.

Quando
scriptura
distincte de
Deo lo-
quatur.

Et quidem distincte sacras literas de patre filio & spiritu sancto loqui non negamus, quoties uidelicet in collationem ueniunt personæ, ut innumeris fere exemplis sollicitè ab illis, sed præter rem, cum nemo contradicat, coaceruatis, planissime ostendi potest. Ego, inquit filius, rogabo patrem, & alium paraclitum dabit uobis. Hic manifestè inter se personæ conferuntur, propterea & suis singulis officijs distinguuntur, intercedit filius, annuit pater, datur spiritus sanctus.

Non solum
patrem ab-
solute De-
um appella-
ri.

At quoties nomē dei absolute ponitur, toties solum patrem intelligi, id uero nulla in sacris literis ratione nititur. Nam ut nihil nunc di-

47
eam, eum qui apparuit patribus, legem pro-
mulgavit, prophetis locutus est, filium esse
quantumvis illi Dei appellatio, etiam Hilario
teste, absolute tribuatur: id satis est respon-
disse generalia eiusmodi dicta, siue de patre,
siue de filio seorsim intellecta, uel diuinitate
alterutrum horum exuere, quod haereticum est,
uel plures deos introducere quod Idolatricum
& nimis gentilicium est. Ut si quis uerba
illa Ezechiae, Domine exercituum, Deus Isra-
el, tu solus es Deus omnium regnorum terra-
desolo patre accipiat, nescio quid de filio fu-
turum sit, & de spiritu sancto, cum praeter
unum uerum Deum nullus sit. Eadem ratione
quod alibi dicitur, Ante me non est formatus
Deus, & post me non erit: Ego sum, ego sum
Dominus & non est absq[ue] me saluator, Vos
testes mei dicit Dominus, & ego Deus, si de
patre solo quis interpretetur, debonestat fili-
um & spiritum sanctum: si de filio solo dictu[m]
uelit, iniuria patrem afficit, dum ait ante se non
fuisse Deum: & diuinitate spiritum sanctum
priuat, qui post se non futurum Deum affirmat.

M 3 Et huius

Et huius quidem generis infinita sunt scripturæ loca, quæ conuincunt & cogunt nos, ut quicquid absolute sine aliqua speciali personarum proprietate de uno solo uero Deo dicitur, id ad nullam triū hypostaseōn singillatim referamus, sed in genere totius essentiæ diuinæ, patri uidelicet filio & spiritui sancto uendicemus.

Hic uero dicēt illi tamen si solus pater uerus Deus nominetur, non obstare filio, quo minus & ipse Deus uerus sit, è deo scilicet in deum genitus, & usitatum in scripturis esse, ut quicquid Deus pater usquā fecisse dicatur per filium in spiritu sancto operatus intelligatur: Ideoq; perpetuo ita mētionē fieri patris ex quo omnia sūt, ut simul cōpræhēdatur filius per quē et spiritus sanctus in quo omnia consistunt.

Tribuimus equidem & nos perfectam filio Dei diuinitatem, sed non ita tamen ut aliū
Filius persona non
essentia alius à patre.
illum à patre Deum, sed aliam personam dicamus, quæ licet à patre distincta, quatenus genita est, unius tamē & eiusdē cū patre permanet essentiæ ac diuinitatis, quatenus Deus est, cum in una & simplicissima deitate nihil diuisum esse

sum esse possit. Illi uero dum de uocabulis es-
 sentie ac personæ, quæ si res ipsa non fraudu-
 lenter confessæ sit, exigui sane momenti sunt,
 (quoniam scripturis nec addunt quicquam nec
 detrahunt sed pro asserenda ueritate contra
 lubricos & tortuosos hereticorum flexus ne
 ita facile elabi possint, à ueteribus inuenta
 sunt atq; recepta) superstitiosius rixantur, &
 filium Dei alium à patre Deum, quàm aliam
 dicere malunt hypostasim, duos sibi diuersos
 Deos re uera statuunt: quorum professio cum
 irreligiosa sit quia nusquam nisi unum Deum
 prædicatum meminimus & prædicamus,
 tantoq; magis trium Deorum in patre filio
 & spiritu sancto nuncupatio damnabilis sit,
 rectè olim secundum Hilarium condem-
 narunt catholici, quod dixerant heretici,
 ideoq; anathema esse uoluerunt, qui patrem
 filium & spiritum sanctum tres dicat esse
 Deos.

Sed ut deorum multitudinem inducere
 nõ uideantur illi, scelus sacrilegio conantur te-
 gere, et in arianã & gentilitia impietate labuntur
 blasphem.

blasphemiam dum soli quidem patri supremum
in diuinitate concedunt locum, filio autem &
spiritu sancto tanquam minoribus dijs illum
stipant: & dolum malignè occultantes, in solo
tantum patre, substantiam infinitam impruden-
tioribus obrudere conantur, filium autem &
spiritum sanctum circumscriptibiles, ut pote
essentiatos, sicuti loqui impuros homines non
pudet astruere nituntur.

Quamuis enim filium agnoscunt & faten-
tur esse Deum, tamē natura Deum cum Ario
negant, eò quod consubstantialem patri non
adsentiuntur esse, sed posteriorem & mino-
rem patre faciunt filium, quod solus ille à se-
ipso extiterit, hic autem ex illius natura ge-
nitus sit.

In diuinitate nihil prius aut posterius nihil maius aut minus.
E sacrarum autem literarum reuelatio-
ne, & antiquissimorum patrum testimonijs, in
una eademq; patris filij & spiritus sancti dei-
tate, ut nihil prius aut posterius, ita nihil eti-
am maius uel minus agnoscimus, sed tres illas
eiusdem originis, naturæ, potentiae, & maie-
statis hypostases, æquali per omnia honore &
gloria

gloria ueneramur iuxta illud D. Pauli, ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Patrem uero tunc demum filij principium esse dicimus cum in collationem ueniunt persone, & relatio quæ filio ad patrem est, notatur. Cum uero sine patris respectu simpliciter de filio loquimur, bene & proprie ipsum per se esse asserimus, iuxta illud Antequam Abraham fieret ego sum, quemadmodum perspicue ostendit Augustinus, in cuius simplici Lib. 5 de explicatione tutius est subsistere, quam euam Trinit. midis speculationibus in tam sublimi mysterio longius euagari.

Ad Christi autem uerba quod attinet, quibus patrem maiorem se affirmat esse ubique in nouo testamento cernitur, quod Dominus noster Iesus Christus in hominis forma apparet, quoties de se loquitur, id sibi tantum sumit, quod hominis est proprium, habita ratione Iudeorum, qui nudum eum hominem aestimabant. Quapropter & nos maiorem filio patrem non quidem negamus, sed ratione humane in Chri

Pater quæ
do princeps
pium filij
dicatur.

Lib. 5 de
Trinit.

Quomodo
filius minor
sit patre.

N

in Christo naturæ id intelligi oportere assertimus, quatenus uidelicet exinanito semetipso factus est obediens patri usq; ad mortem. Quantum uero diuinam, Christi naturam cõcernit nihilo maior est pater filio, sicut nec filius spiritu sancto, sed una eadẽq; omnibus potestas gloria & maiestas: sicut et alio loco ipse Christus dum simpliciter de diuina gloria loquitur, suam gloriam uocat, quã alibi patri tribuit, quod cū ipse mortalis homo in terris uersaretur, in solo patre reluceret diuinitas, quæ in ipso sub contempti serui habitu abscondita latebat.

v. 31. **Mat. 25.**
Filius minor & maior.

Sic igitur diuerso respectu & minor & maior seipso filius Dei est. Minor quidem patre quoad formam serui, hoc est in humana natura: Maior autem quo ad formam Dei, quatenus uidelicet hominem diuina ipsius excellit maiestas. Hinc & Hilarius testatur quod omnem sermonis sui significationem ita Christus temperarit, ut quicquid Deo patri honoris protestaretur, id modestissima confessione etiam sibi proprium esse demonstraret: Dum enim & in Deum credere & in se iubet quæro

quæro in quo se in natura discreuerit, qui non
discreuit in honore, cum ait, qui non honorat
filium non honorat patrem? Sed ita in omnibus
quæ loquutus est Dominus temperauit ne di-
uinitati suæ contumeliam natiuitatis confessio
adferret, neue obsequij religio naturam maie-
statis offenderet.

Quod si enim in simplicissima Dei essentia ^{Spiritus sã}
aliquam statueremus inæqualitatem plures ne- ^{Etus non est}
cessario deos fingeremus, quorum maior impe- ^{minor filio}
raret, minor obtemperaret, dominus ille, hic
famulus esset, quod à sacrarum literarũ sensu
omnino abhorret. Nã si maior est spiritus san-
cto filius, quomodo ab illo cõcipitur, & in hũc
mũdũ mittitur? quomodo, inquã, maior mittitur
à minore? Sic enim Christus apud prophetam
loquitur: Accedite ad me & audite hoc, Do- ^{Iesaja 48.}
minus Deus misit me et spiritus eius. Quomo- ^{Matth. 12.}
do item omne peccatum in filium si maior est ^{Luc. 12.}
remitteatur, cum nullum remittatur peccatum
in spiritum sanctum si minor est?

Iam uero si filium patre minorem di- ^{Filius non}
xeris, quo ad diuinam illius naturam, uereor ^{est minor}
patre.

N z ne blas=

ne blasphemus sis, & manifeste Deum arguas
mendacij, qui cum solum se uerum Deum esse
dixerit, & gloriam suam alteri non daturum
Isaia 45. iurauerit, de filio tamen ait. Te adorabunt &
deprecabuntur, quia tantum in te est Deus,
& non est Deus absq; te: Vere tu es Deus
absconditus Deus Israel saluator.

Quod si etiam filius non dicam non æqua-
lis patri, Verum unus & idem cum patre non
est Deus, quomodo honorem quem Deus pa-
ter sibi soli apud prophetam uendicat, dum ait,
Rom. 14. In memetipso iuravi, quia mihi flectetur omne
Philip. 2. genu, apostolus tamē Paulus ipsi filio tribuit?
Cuius item diuinitatis plenitudinem in Chri-
sto corporaliter habitare irreligiosi acies in-
genij finxerit, præterquam ipsius patris, qui
loquitur in loquente, uidetur in uiso, operatur
in operante, unus in uno, totus in toto, Deus
in Deo?

Quapropter præclare Ambrosius di-
xit: Ego patrem quidem inaccessibleem, in-
comprehensibilem, inestimabilem, promptè
dixerim: & filium tamen minorem eo dicere
non ausum

non ausim. Nam cum illum legerim splendo-
 rem gloriæ & imaginem substantiæ patris,
 uereor ne minorem dicendo imaginem substan-
 tiæ paternæ, uidear dicere minorem substan-
 tiam patris, cuius imago est filius: cum ple-
 nitudo paternæ diuinitatis omnis sit in filio.
 Immensum patrem filiumq; & spiritum sanctū
 immensum, incircumscriptum, inestimabilem,
 inenarrabilemq; legi libenter, & credo liben-
 ter, & ideo æstimare non possum ut possim
 examinare. Si ergo omnipotentem patrem me-
 tiri nequeo, possumne sine sacrilegio de gene-
 rationis illius disputare secreto? ac sacrosan-
 ctæ Triadis conuellere mysterium? possumne
 dicere quod aliquid inter patrem & filium
 plus minusue sit? cum ipse qui natus est dix-
 erit: Omnia quæ pater habet, mea sunt? Aut
 spiratne filius eundem quem spirat pater spi-
 ritum sanctum? Quis me constituit iudicē, in
 rebus humanis dicebat, filius Dei, & nos in-
 ter patrem filium & spiritum sanctum diuisi-
 onem nobis & iudicium uendicamus? Bona
 pietas arbitros refugit etiam in diuisione pa-

et. dicitur

Iohan. 16.

Luc. 12.

N 3 trimonij.

trimonij: nos uero erimusne arbitri, ut inter
patrem æternum & filium & spiritū sanctum
incræatæ maiestatem substantiæ diuidamus? Si
patrem omnibus maiore dixerō iniuriose illum
suis cum operibus comparauero: Si maiorem
filio, ut Arius asserit, impie de ipso iudica-
uero. Prius erit illa sententia. Nam neq̄ ulla
fieri potest prælatio nisi ex cōparatione, neq̄
præferri quisquam, nisi de quo prius fuerit iu-
dicatum. Iurare nobis per cœlum non licet, iu-
dicare de spiritu sancto & filio Dei licet?
Metuebat Ioannes carnem Domini baptizare:

Matth. 13.

& ego Christum filium Dei & spiritum san-
ctū meo subdam iudicio? Moyses excusat, Pe-
trus imperatum obsequium in ministerio de-
clinat. Arius & Sabellius scrutantur etiam

Eccles. 3.

alta Dei, cum interim dictum sit, Altiora te ne
quæsieris? Moyses prohibetur uultum Domini
uidere: Sectarij uolunt uidere secretum Dei?
Moyses posteriora tantummodo Dei in typo
uidit: Arius cum suo satellitio totum Deum
facie ad faciem compræhendit?

Nihil nimirum hic uel minus uel maius,
sed paris

sed paria omnia & æqualia, in tantum ut spiri-
tus sanctus & a patre mittatur & a filio, ac
missus ab utroq; interim tamen & ipse filium
mittat, ut indiuisa trium unitas ipsa operatio-
nis identitate comprobetur, & nullã maiesta-
tis dissimilitudinem esse pateat.

Ad unius enim naturæ significationem Lib. 9. de
(ut Hilarius ait) & ipse Paulus refert, quod Trinit.
non nisi opus unius naturæ esse possit: Et cum
specialiter Deo id ascripserit, ut ex eo omnia,
& proprium Christo detulerit, ut per eum
omnia & nunc honor Dei sit, quod ex ipso,
& per ipsum, & in ipso sint omnia, & cum
Spiritus Dei, idem sit & spiritus Christi,
uel cum in ministerio Domini, & in opera-
tione Dei spiritus unus operetur & diuidat:
non possunt non unum esse, quorum propria
unius sunt, cum in eodem Domino filio, & in
eodem Deo patre, unus atq; idem spiritus in
eodẽ spiritu diuidens uniuersa perficiat. Nam
sicut Moyses testatur motante spiritu sancto
uiuificata omnia, ita & filio disponente cre-
ata esse omnia nemo unquam negauit.

Condita

Condita sunt autem omnia per filium utiq; non
monstrante patre, aut qualia fieri uellet impe-
rante, sed simpliciter creata collaudante, ac
bona esse pronunciante: non ut seruilem filij
obedientiam commendaret, sed eandem osten-
deret filij suamq; esse uoluntatem, cum faciens
prout uoluit omnia filius, ita effecta dederit, ut
pater ipse comprobaret, acquiescens ijs, nec
meliora creaturus quam pari sapientia & po-
tentia ipse filius fecisset.

Quapropter & illud falsum est, quod
semper scriptura ita de his distincte loquatur
ut omnia ex patre per filium in spiritu sancto
dinumeret, quemadmodum Basilius ille ma-
gnus aliquod illustribus sacrarum literarum
exemplis ostendit, & ipse Hilarius testatur,
unum idemq; significare per Christum esse &
ex Deo esse.

Nec enim uetus illud, cui applaudunt
Aetij commentum, Quod quæ inæqualia sunt
secundum naturam inæqualiter proferantur,
& contra, quæ inæqualiter proferuntur, in-
æqualia sint secundum naturam, quamuis pro-
fundum

Lib. 8. de
Trinit.
Aetij com-
mentum de
particulis
Ex, Per, &
In.

fundum habeat & tectum aduersus pietatem
 consilium, ulla satis firma in sacris literis au-
 thoritate nititur. Nam uoces illæ, Ex quo,
 Per quem, In quo, uerba sunt apostoli, nõ legem
 ferentis: a qua discedere non liceat, sed probe
 personarum substantias discernentis: nec ideo
 sic proferuntur, ut naturæ diuersitatem intro-
 ducant, sed ut inconfusam patris filij ac spiri-
 tus sancti notionem declarent: Et quam non
 sint inter se cõtrariæ uel inde patet: quod idem
 Apostolus simpliciter de Domino loquens,
 omnes illas uoces de uno eodemq; subiecto præ-
 dicarit, dum ipsi Domino ex quo, per quem, & Rom. II.
 in quo sint omnia, gloriã & honorem assignat.
 Siue enim hic Domini appellatione filiũ com-
 præbendas, reperietur uox ex quo, filio conue-
 nire, siue ad patrem uerba illa referas, uox per
 quem, Deo patri competere ostendetur: &
 parem dignitatem utraq; uoces habebunt, eõ
 quod æquali ratione de una & eadem persona
 sint usurpatæ.

Quod enim ad syllabam (ex) attinet, negari
 non potest, quin suo etiam in sacris literis
 O Sæpissime

sæpissimè illa tribuatur, sicut & præpositio
In, quam solius tamen spiritus sancti esse con-
tendunt. Nam illa D. Pauli uerba crescimus
Eph. 4. in ipso per omnia, qui est caput Christus, ex
quo totum corpus augmentum sumit, utiq; de
Iohann. 1. solo filio accipi necesse est, sicut & illud Io-
hannis, Ex plenitudine eius omnes accepimus,
tametsi uocabulum Ex, soli patri uendicare
isti conentur. Pari ratione profecto non de
patre sed spiritu sancto dicitur, Quod natum
Math. 1. est in ea, ex spiritu sancto est, & quod na-
tum est ex spiritu, spiritus est: sicut uice
uersa particula Per, quam illi de solo filio
dici uolunt sæpissimè tam patri quam spiri-
tui sancto in sacris literis tribuitur.
I. Cor. 1. Nam expresse Apostolus inquit. Fide-
lis Deus per quem uocati estis in consorti-
Gal. 4. um filij ipsius. Item, Non amplius es ser-
uus sed filius & hæres per Deum: Et Chri-
Rom. 6. stus resurrexit per gloriam patris: Et cha-
Rom. 5. ritas Dei diffusa est in cordibus nostris per
spiritum sanctum.

Quod si ergo diuersitas prolationis natu-
ram di-

ram diuersam indicat, uelut illi uolunt: nunc ipsa uocum identitas commoueat ipsos, ut patris filij & spiritus sancti essentiam minime uariantem confiteantur. Sæpe enim ut alias ita & in theologia uocabulorum usus permutantur & ad mutuas significationes transferuntur, cum alterius significatum assumit.

Certior autem & magis perpetua est regula illa, quod opera Dei quo ad externas actiones sint indiuisa id est totius communia diuinitatis. Nam de patre inquit apostolus quod suscitauerit a mortuis Iesum, & tamen Christus interim ait: Soluite templum hoc & in triduo suscitabo illud. Item, potestatem habeo ponendi animam & resumendi. Sic etiam Christus in carne existens uoce sua demonia eijcit, nec tamen excludit ab hac operatione patrem, quem in se illa opera facere testatur, nec etiam spiritum sanctum in quo se demonia eijcere fatetur.

Opera Dei
quoad ex-
tra sunt in-
diuisa.
Gal. 1.

Iohann. 2.

Iohann. 10.

Iohann. 14.
Matth. 12.

Iam uero quod totum pro nobis Christum Deum utdelicet ac hominem passum dicunt,
O z facile

facile admittimus, si de persona, quæ est Deus
& homo, intelligunt: Sin de utroq; natura ac-
cipiunt, quod certe eorum dicta & scripta do-

*quomodo
pro nobis
passus.* Christus cent omnino negamus. Totus quidem Christus
passus est, sed non totum. Totus refertur ad
personam, quæ est Deus & homo: totum ad
naturam. Diuina autem natura nihil potest
pati: ideoq; filius Dei humanū corpus assump-
sit ut crucifigi ac mori posset. Nam si Chri-
stus, quatenus uerè Deus erat, passionibus
ullis obnoxius esse uoluisset, quid opus erat
quæso fieri hominem? nisi forte cum Osiandro
senserintus, cum etiamsi uictima pro peccatis
immolari non debuisset, nihilominus tamen na-
sciturum fuisse.

L. Pet. 4. Miror autem ualde quomodo nimia illa
sapientia sua excæcati homines in tantum de-
mentia lapsi sint, ut nos potius in ipsorum uer-
ba iraturos sibi persuaderent, quam D. Pe-
tri hac in re doctrinam amplexuros, qui Chri-
stum in carne passum claris uerbis affirmauit:
Quam apostoli traditionem & uetus Eccle-
sia unanimitè cōsensu retinuit, ut patrum scripta
testantur.

Iræneus

Irenæus enim discipulus polybarpi, qui
 Ioannis Euangelistæ auditor fuit, expresse te-
 statur Christum possum esse requiescente λόγος
 id est, non exerente vires suas diuina in Chri-
 sto natura. Et Ambrosius Christum, inquit,
 exinanisse semetipsum, & formam serui assum-
 psisse, ut caro uerbi, uel manens in carne uer-
 bum, pati carne posset.

Eodem scilicet Hilarij etiam uerba spe- Lib. 10. de Trinit.
 ctant, dum ait, Deus nec mortuus est, nec se-
 pultus, sed sacramentum istud diuinæ intelli-
 gentiæ est, non ignorare Deum, quem non ne-
 scias hominem nescire autem hominem, quem nõ
 ignores Deum: Iesum Christum non diuide-
 re, quia uerbum caro factum est.

Nec tamen uerbum ipsum in carnem con-
 uersum ac mutatum est, ita ut desisteret Deus Quomodo uerbum ca- ro factum.
 esse, qui homo esse uoluit. Sed ita uerbum caro
 factum est, ut non tantum ibi sit uerbum Dei
 & caro hominis, sed etiam rationalis hominis
 anima: atq; hoc totum & Deus creditur pro-
 pter Deum uerbum, & homo propter homi-
 nem, Deus enim uerbum nõ accepit personam

O 3 hominis,

hominis, sed naturam: & in æternum persona
diuinitatis temporalem accepit substantiam
carnis: ideoq; duas in Christo profitemur na-
turas, non autem duas fingimus personas.

Hinc & illud soluitur, quod quamuis
unius substantiæ credamus esse Deum patrem
filium & spiritum sanctum: non tamen dici-
mus huius trinitatis unitatem genuisse Ma-
riam uirginem, sed tantummodo filium, qui
solus naturam nostram in unitate persone
sue assumpsit. Nam licet ipsum filij Dei
incarnationem censemus totam sacratissi-
mam Triadem operatam fuisse, quia insepa-
rabilia sunt opera Trinitatis quoad extra,
ut usitatè loquuntur: Tamen solus filius (non
enim confundendæ sunt personæ) formam
serui accepit, in singularitate persone, non
in unitate diuinæ naturæ: In id, quod pro-
prium est filij, non quod commune Trini-
tati, quæ forma illi ad unitatem persone iux-
ta scripturas coaptata est ita, ut filius Dei
& filius hominis: unus sit Christus.

Sed

Sed impulit nimirum eos in hunc erro-
 rem confusa Idiomatum distinctio quam cum
 rectè à maioribus traditam, sinistrè ipsi ac-
 cepissent, nec admitterent mera sua uel arro-
 gantia uel affectata ignorantia in reprobum
 sensum dati, dum coelesti ueritati difficilimum
 esset refragari, & foecundus error aliam post
 aliam, qua elaberetur, uiam quæreret diui-
 nam Christi naturam in humanam fuisse com-
 mutatam sinxerunt. Cumq; à magni nomi-
 nis Theologo aperte reprehenderentur,
 quod illud Iohannis dictum: Verbum caro
 factum est, more Arii & Eutychetis sim-
 pliciter de cõmutatione huiusmodi diuinitatis
 in humanitatem intelligerent, cum sic accipiẽ-
 dum sit, uerbum id est filius Dei, factũ est, sci-
 licet assumptione, caro id est perfectus & in-
 teger homo, in hæc uerba responderunt, uer-
 bum carnem factum simplicissime cum Iohanne
 credimus, cuius sententiæ quia spiritus san-
 ctus author est, interpretationi humanæ il-
 lam uiolare non permittimus: potuisset Ga-
 briel cum Maria simili interpretatione uti,
 quando

quando quæ sit, quomodo fiet istud, sed spiritus sanctus non permisit, & uirtus altissimi prohibuit.

Decretum
Sirmiense
synodi.

Quam firmis autem hoc ipsorum commentum nitatur rationibus, uel ex hoc uno satis apparet, quod iam olim non minus ab Arianis ipsis quam catholicis episcopis in Sirmiensi synodo anathemati subiecti sint, Qui uerbum carnem factum esse audientes, uerbum in carnem mutatum esse, aut conuersionem passum carnem assumpsisse putauerint.

Et digna notata sunt Hilarij uerba, quod conseruatur dignitas diuinitatis, ut in eo, quod uerbum caro factum est, dum uerbum caro fit, non amiserit per carnem, quod erat uerbum, neque translatum in carnem sit, ut uerbum esse desineret: sed uerbum caro factum est, ut caro potius hoc inciperet esse quod uerbum: Sed demutationem Deus nesciens, nihil ex substantiæ suæ bonis caro factus amisit. Quemadmodum & Cyprianus ait, Non damno aliquo aut iniuria diuinitatis Christus in carne passus est, sed ut per infirmitatem carnis operaretur salutem.

salutem in medio terre. Sed attraxerunt mi-
 seri homines, ut in re desperata fieri solet,
 quicquid ad malæ suæ causæ patrocini-
 um uel minimum etiam aliquo modo facere uideretur,
 parum interim solliciti, an quæ in uulgus spar-
 gunt, uel sacræ literis consentanea, uel Eccle-
 siæ consensui accomoda uel ipsi etiam rerum
 naturæ sint conformia.

Nam quod spiritum sanctum non adorant-
 dum esse clamitant, cum expresso scripturarum
 sensu, illustribus patrum testimonijs, ipsaq[ue]
 numinis pugnat natura, si modo deum illum esse
 concedunt, nec cum Macedonio diuinitate om-
 ni excludunt. Sic enim sacrosancta habent ora-
 cula, Dominum Deum tuum adorabis, & illi
 soli seruias: qua immota diuinæ mentis regula,
 ut aut spiritum sanctum comprehendant &
 inuocent necesse est, aut uerum Deum non esse
 ostendant. Nam potior nulla est & magis se-
 cundum naturam colendi Dei ratio, quam so-
 lennibus & pijs uotis placatum numen depre-
 cari, & ab eo in quo uiuimus mouemur & su-
 mus in omnibus actionibus nostris opem &

De inuoca-
 tione spiri-
 tus sancti.

P
 auxilium

auxilium petere: Nec ulla re magis offenditur Deus, quam cum honor iste ac ueneratio, quam sibi soli præstari uult, uel negligitur uel alio defertur, ut et sapientes ethnici naturæ ductu iudicarunt, & horrenda poenarum exempla omnibus temporibus abundè demonstrarunt.

Cum igitur filius Dei spiritum sanctum ita sibi patriq; coniunctum uelit, ut nihilo minus in nomine sancti spiritus, quam filij aut patris, credentes baptisari iubeat: & passim Dei nomen in sacris literis spiritui sancto tribuatur: quo tandem ore blasphemi homines insigne hoc excusabunt sacrilegium, quod quem colere debebant & uenerari spiritum sanctum, à patre & filio segregatum ijs priuant honoribus, quos illi Deus ipse iam inde à mundi initio contribuit & uendicauit?

Nam si hac in parte processio spiritui sancto debet obstare, quo minus inuocetur cum patre, qui existit à seipso: aut si grammatica illa distinctio, qua preces non
ad spi-

ad spiritum sanctum, sed in spiritu fieri dicuntur: eadem profecto ratione nec ipsum Dei filium Dominum & mediatorem nostrum Iesum Christum inuocare audebimus, quod & ille ab æterno patre, non quidem processerit, sed genitus sit: & per ipsum habeamus accessum ad patrem: Redibitque eò tandem res, ut præter orationem, quam uocant Dominicam, ad solum patrem directam nulla precandi formula in Ecclesia toleretur.

Sed iterum elabuntur lubrici serpentes, ac uirulenti angues, & nullum scripturæ proferri posse exemplum aiunt, quod spiritum sanctum alicubi fuisse adoratum doceat, sicut de filio unum atque alterum adduci queat. Reuera autem interim non quod sequatur est sacræ literis desiderant, sed spiritum sanctum ideo non inuocant, quia illum pro uero Deo non habent, sed motum saltem diuinum putant, à patre prodeuntem, nullatenus cum ipso aut filio conferendum.

His autem blasphemijs sacrarum nos literarum opponamus testimonia, quæ spiritum

P z sanctum

Testimonia sanctum uerè ac natura Deum esse, ideoq; non
 quod spiri^{us} ^{sanctus} ^{sanctus} minus quàm patrem aut filium adorandum o=
 sit Deus. **Gen. I.** stendunt. Moyses cum in ipsa mundi creatio=
 ne spiritum sanctum super abyssos expansum
 fuisse testatur, & in fouenda recens condita
 mole operatum, hoc illum ipso creaturarum
 numero eximit, quod nullis eum finibus circum=
 scribit. Deinde Apostolo teste per spiritum
1. Cor. II. datur sermo sapientiæ & scientiæ, genera lin=
 guarum & interpretatio sermonum: cum taz
 men per Moysen Deus testetur à se ista effici,
Exod. 4. dum ait, Quis fecit os hominis, & fabricauit
Act. 20. mutum & surdum? Nonne ego? Ego ero in
 ore tuo, & docebo, quid loquaris. Et cum Ie=
 saias Dominum exercituum loquentem intro=
 ducit, Paulus Spiritum sanctum esse docet, qui
 loquitur: quo satis superq; demonstrat, diui=
 nam in spiritn sancto residere maiestatem, quã
Luc. 12. ledere uel imminuere, iuxta Christi sententi=
 am, crimen inexpressibile est.

Cumq; apostolus Paulus unum Deum,
 unam fidem, & unum baptisma ita connectat, ut
Eph. 4. inde in unius Dei uniformem fidem, ac religi=
 onem

onem per unum baptisma initiari nos ratioci- Baptismate
netur, necesse est nobis, ut cum uerum Deum obligamur
profiteamur in cuius nomen baptisati sumus. ad unius dei
et fidei pro
Voluit autem Christus in nomine patris filij fessionem.
& spiritus sancti fideles omnes baptisari, ut
ostenderet, in Dei essentia tres residere distin-
ctas personas, in quibus unus ille uerus Deus
solida claritate cognoscitur. Quoniam ergo
non licet nisi in unius Dei fidem baptisari, &
filius tamen Dei, nomen spiritus sancti in ba-
ptismate requirit, euidentissime sequitur, Spi-
ritum sanctum cum patre filioq; solum illum ue-
rum esse Deum, ad cuius cultum & ueneratio-
nem ipso baptismi iuramento astringimur.

Necq; sane oportebat (ut Hilarius ait) In Lib. ad
post confessam & iuratam in baptismo fidem Constant.
in nomine patris filij & spiritus sancti, quic- August.
quam aliud uel ambigere uel innouare, sed hu-
manæ infirmitatis modestia omne cognitionis
diuine sacramentum, illis tantum conscientia
sue finibus continere: Verum postquam noua
potius ceperunt condi, quam accepta retineri,
nec ueterata defenduntur, nec firmantur inno-

uata, & fides potius temporum fit quam E-
uangeliorum.

Quod uero spiritum sanctum à solo pa-
tre procedere contendunt, & dictum illud
Christi eo abripiunt, quo ait, Cum uenerit
paracletus, quem ego mittam à patre, spiri-
tum ueritatis, qui à patre procedit, non uideo
qua ratione fiat. Tametsi enim Christus in
forma serui loquens, omnem diuinitatis glori-
am ad solum patrem refert: tamen post glo-
rificationem sui corporis nihilominus à se
quàm à patre spiritum sanctum procedere
ostendit, dum afflat discipulos, & spiritum
sanctum eo balitu accipere iubet. Et alio
item loco inquit, paracletus spiritus sanctus
quem pater mittet in nomine meo docebit uos
omnia. Vnde satis apparet, quod sicut mis-
sio spiritus sancti tam patri quam filio com-
petit, ita illius quoq; processio non minus ad
filium, quam patrem ipsum referenda est.
Et hunc perpetuum Ecclesie consensum fuisse
usitatum Nicene confessionis symbolum ex-
presse declarat, ac ipse Hilarius etiam monet

Lib. 2. de
Trinit.

spiritum

Spiritum sanctum de patre & filio authoribus esse confitendum.

Deploranda ergo est miserrimorum hominum cæcitas, qui cum ingenij sui acie omnia diuinitatis mysteria penetrare ac penitus scrutari uellent, inaccessibili illa diuine claritatis luce ita oculos suos hebetarunt, ut nihilo plus suo nunc intellectu, quam cæcus uisu, possint deprehendere: Ideoque pro ueris & immotis sacrarum literarum oraculis recteque traditis patrum sententijs ea solummodo colligant & amplectantur, quæ a pestilentissimis hæreticis diuerso tempore uirulenter sparsa, iam olim uniuerso totius orbis terrarum iudicio, tam in Concilijs & Synodis damnata, quam luculentissimis Doctorum in Ecclesia scriptis euidentissime refutata sunt.

Et tanta quidem incurrabili ipsorum comes est insania morbo, ut recte monitis non solum non obtemperent, sed obstinata etiam pertinacia furores suos audacter defendant, & qui contra sentiunt, non tam odio inueterato profec-

prosequantur quam uirulentis calumnijs pro-
scindant. Cum enim hæc ipsorum deliria cum
Arij blasphemijs aliorumq; hæresibus con-
iuncta esse docerentur, puram illi uicissim
Ecclesie ueræ ac orthodoxæ religionem, con-
stantemq; ac indelibatam fidem exquisita simul
astucia & malitia Sabellianismi arguere ausi
sunt homines non tam rerum omnium ignari,
quam Dei ac suæ ipsorum conscientie imme-
mores. Quid enim per Deum immortalẽ Ec-
clesie catholicæ commune cum Sabellio, qui
personas inter se ita in unum confundebat, ut
pater esset filius & filius pater: spiritus san-
ctus nunc pater, nunc filius, & illi rursus spi-
ritus sanctus, pro ut usus loquendi posceret?

Vnum uerum Deum ut christiana fert re-
ligio credimus & profitemur, & tres tamen
eiusdem diuinæ naturæ hypostases seu personas
nec dispares nec diuersas, sed æquales omnino
ac pares, quo ad originem, essentiam, & potẽ-
tiam, agnoscimus & ueneramur, certisq; illas
proprietatibus & officijs uerè ac realiter
distinguiamus, nec ullatenus inter se cõfundimus

Nihil Ec-
clesie com-
mune cum
Sabellio.

aut

aut commiscemus: Ut igitur Sabellij confu-
 sionem toto pectore detestamur: ita non ficti-
 cia sed reali hypostaseōn distractione ab illius
 nos opinione quā longissimē seiungimus.
 Neq; enim nobis idem est patrem esse, quod
 & filium, nec idem est filium esse, quod &
 spiritum sanctum, sed incommunicabiles singu-
 lis proprietates tribuimus, & certa quibus
 inuicem distinguantur officia: Ita ut semper
 nobis pater sit, is qui filium genuit: semper fili-
 us sit, qui a patre genitus est: semper spiritus
 sanctus, qui ab utroq; procedit: Et sic in una
 eademq; diuina essentia seu natura, tres nobis
 distincte sunt hypostases, quae una Sabellij ea-
 demq;, nullo ordine uel distinctione, persona,
 dum pro una ille diuina unicam sibi imaginatur
 hypostasin. Nam sicut aliud est gignere, aliud
 nasci, aliud procedere: ita reuera etiam alia
 nobis patris, alia filij: alia itidem spiritus san-
 cti, persona quidem seu hypostasis, sed tamen
 non alia est essentia & natura. Si enim pro
 tribus personis tres commisceremur essen-
 tias, aut unam in plures deduceremus, non iam

Q

unum.

unum Deum, sed plures, manifestè statuere-
mus: quod fides nostra & christiane religi-
onis non patitur mysterium, usu tamen uenit
illis, qui extra Dei uerbum humanis rationi-
bus altiora se inquirere conantur.

Ut igitur cum nouis horum temporum
Arianis, ita & cum Sabellio, nihil nobis
commune est: Cum uera autem & ortho-
doxa Christi Ecclesia communia omnia,
unus Deus, unum baptisma, una fides: In
cuius sacrosanctæ communionis unitate con-
stanter acquiescere malumus, quàm uarijs
speculationibus in tetros subinde errores
abduci.

Faceant ergo hinc & ualeant, quicumq[ue]
curiosis extra diuinas patefactiones quæsti-
onibus unanimum Ecclesiæ consensum, quem
pacata sequimur conscientia turbare potius
quàm tueri uolunt: Nos interim orabimus
Dominum Deum nostrum, ut & illis men-
tem saniozem det, & abortiuum horum tem-
porum foetum, ad dilectam primitiuæ Ec-
clesiæ sobolem clementer congreget atq[ue]
defendat

62
defendat, & iuxta preces Christi, pro sua
faciat misericordia, ut sicut ipsi unum sunt,
ita & nos in ipsis unum simus, ac de ipsis
dem idem omnes loquamur & sentiamus.

Quamuis enim illi fidem hanc & con-
fessionem, Verbo Dei congruam, & san-
ctorum patrum auctoritate munitam, mul-
tipliciter derident ac subsannant, adeo eti-
am ut per ludibrium dicant Augustinia-
num nos Deum colere: tamen tantum ab-
est, ut his moti conuicijs & sarcasmis &
suscepta semel ueritatis defensione in par-
tes ipsorum uelimus concedere, ut etiam
magis magisque in nostra sententia confir-
mati aperte protestemur, malle nos cum
totius fere orbis terrarum electis Au-
gustinianum Deum uenerari, quam gentilem
agnoscere grauissimasque praeuaricatae reli-
gionis olim poenas dare. Ad patres sane quod
attinet, habent suos & illi naeuos, quemadmodum
iam ante a me dictum est: sed tamen articulum
de uno Deo & tribus personis qui facile prin-
cipem in christiana religione locum obtinet

Q 2 singulari

singulari quodam Dei beneficio integrum &
incorruptum unanimiter retinuerunt, & per-
spicue ac disertè explicatum ad posteros suos
fideliter transmiserunt. E quorum immensis
uoluminibus, quæ uigilantiam & studium ipso-
rum in conseruanda uera Ecclesie doctrina
satis superq; ostendunt, pauca hic adiungam
illustriora dicta, ut nihil nos noui fingere, sed
antiquissimam & propterea etiam certissimã
unoq; omnium ore probatam & receptam de
fide sententiam tueri ac sequi rudiores intelli-
gant.

Detrahunt quidem innouatores isti Cy-
priano, Augustino, Cyrillo, Chrysostomo,
Basilio, ipsiq; nisi cum eis sentiat Hilario, &
bis antiquiori Iustino Martyri? cuius solius
tametsi nescio quo Tryphone triumphet, uer-
ba tamen planissima ueteratorie dissimulant,
quæ in exordio libri eius de sancta & cõessen-
tiali Trinitate, ubi ex professo eam materiam
tractat, sic habent, Non sufficit ad parandam
salutem glorificare patrem & filium, sed sana
Trinitatis confessio felicitatem præstat pijs
repositis

repositam: At nos interim nihil eorum clamoribus moti, hoc suo ipsorum eos iugulemus gladio, & sententiam uel istius Martyris amplexi, de uno trinoque Deo patrum auctoritates intrepide sequamur.

De uno autem uero Deo Tertullianus ait ^{In Lib. de Trinit.}
 Nos & scimus & legimus & credimus & tenemus, unum esse Deum, qui fecit coelum pariter & terram, quoniam nec alterum nouimus, aut nosse cum nullus sit aliquando poterimus. Et Cyprianus, Mundi, inquit, unus est rector, qui uniuerso quaecumque sunt uerbo iubet, ^{De uanitate Idolorum.} ratione dispensat uirtute consummat.

De tribus uero distinctis ac minime inter se confusis hypostasibus plurima sunt non obscura patrum testimonia. Origenes enim in sextum caput Iesaiæ. Non sufficit, ait, eis semel clamare sanctus neque bis sed perfectum trinitatis numerum assumunt, ut multitudinem sanctitatis manifestent Dei, quæ est trine sanctitatis repetita communitas, sanctitas patris, sanctitas filij & sanctitas spiritus sancti. ^{Homilia 4.}

Et Tertullianus: Tres sunt non statu, sed gra-

Q 3 du: nec

Aduersus
Praxeam.

dū: nec substantia, sed forma: nec potestate,
sed specie: Vnius autem substantiæ, & unius
status, & unius potestatis: Quia unus
est Deus in quo, & gradus isti, & formæ,
& species, in nomine patris & filij & spiri-
tus sancti deputantur.

Cyprianus autem cum præfatus esset,
quod & uera de Deo dicere alicuius res pe-
riculi sit, affirmare tandem non dubitat O-
rientales Ecclesias omnes credere in Deo
patre omnipotente, & Christo Iesu filio
eius uico, & spiritu sancto, unum Deum &
unum Dominum Apostoli Pauli auctori-
tatem sequutas: Et Deum quidem ratione
substantiæ, patrem uero generationis causa
dici: Vnum esse Deum non numero, sed
uniuersitate, quod non plures nimirum, sed
ille unus sit, & non alius uerus Deus.

Ac sicut lucis unus est splendor, qui à luce
non seiungitur: ita unus (inquit) de uno nasci-
tur, & incorporea generatio nec in pluralem
numerum, nec indiuisiōnem cadit, dum qui nas-
citur nequaquam à generante separatur.

Et nec

Et nec pater precedit filium, nec filius sequitur patrem, sicuti nos qui adoptione filij Dei facti sumus, sed ab æterno generatus asseritur filius de incorporeæ simplici naturæ substantiæ, tandemq; de spiritu sancto ex Maria uirgine natus creditur, ita ut duplex filij sit natiuitas, hæc quidem dignationis, illa uero naturæ. Et quia spiritus sanctus refertur dominicæ carnis & templi eius creator, incipe iam hinc intelligere spiritus sancti maiestatem. Contestatur enim Euangelicus sermo, quod spiritus sanctus uenit super Mariam, & uirtus altissimi obumbravit eam.

Spiritus sanctus creator carnis in Christo.

Vide ergo cooperantem simplicem trinitatem, adest altissimus, adest uirtus altissimi, adest spiritus sanctus, Hæc est trinitas ubiq; latens, ubiq; apparens, uocalibus personisq; discreta inseparabilis substantia deitatis.

Sed ne Cyprianicum aliquod numen cauillentur, sicut Augustinianum nescio quem Deum in Ecclesiam fuisse introductum
 somni-

Somniarunt, agedum Hilarium scrutemur,
quem unum illi ex omni uetustate dignum iudi-
cant, cuius arbitrio & sententia res tanta de-
cidatur. De uno igitur uero Deo quid sentit
aut loquitur Hilarius?

Perfecta (inquit) scientia est, sic Deum
Hil. Lib. 2. scire, ut licet non ignorabilem, tamen inenar-
de Trinit. rabilem scias: credendus est, intelligendus
est, adorandus est, & his officijs eloquendus.
Lib. 3. Cum audis ego & pater unum sumus, quid di-
scindis & distrahis filium a patre? Unum sunt
scilicet, is qui est, nihil habens, quod non sit e-
tiam in eo a quo est: personis rem accommoda,
Gignenti & genito professionis sue per mitte
sententiam. Sint unum, ut sunt, qui genuit, &
qui genitus est: cur naturam excludis? cur ue-
ritatem interimis? Non ut corpus per intelli-
Pater & gentiam nostram corpori immittimus, neq; ut
filius unum aquam uino infundimus, sed eandem in utroq;
uirtutis similitudinem & deitatis plenitudinē
confitemur. Nam patrem in filio, & filium in
patre esse plenitudo in utroq; diuinitatis per-
fecta est. Apostolica igitur fides, siue pa-
trem

trem prædicabit, prædicabit Deum unum:
 siue filium confitebitur, confitebitur Deum u=
 num. Quia eadem atq; indissimilis natura est
 in utroq;: quod dum & pater Deus, & filius
 Deus est, & unum est naturæ nomen utrisq;,
 unum utrumq; significat. Disseca naturæ hu=
 ius, si potes, unitatem & aliquam dissimilitu=
 dinis infer necessitatem per quam filius non
 sit in unitate personæ. Est in nobis spiritus
 Dei, & est in nobis spiritus Christi, & cum
 spiritus Christi inest, inest spiritus Dei:
 Ita cum quod est Dei, & Christi est: & cum
 quod Christi est, & Dei est. Deus igitur
 est Christus unus cum Deo spiritus. Lib 8.

Sacramentum ergo dicti Dominici Apo=
 stolus tenens, quod est, Ego & pater unum
 sumus, dum utrumq; unum profitetur, unum
 utrumq; significat, non ad solitudinem singula=
 ris, sed ad unitatem spiritus. Quia unus Do=
 minus Christus, cum uterq; & Dominus &
 Deus sit, duos tamen in fide nostra nec deos
 patitur esse nec dominos. Unus igitur uterq;
 est, & unus cum sit uterq; non solus est. Et

R per id Vterq;
 unus.

per id quod unus est Deus, & unus est Do-
minus, in Deo demonstratur Dominus, si-
cut Deus demonstratur in Domino, ut in uno
Deo patre unum significaret & Dominum.
Hoc Ecclesia intelligit, hoc synagoga non cre-
dit, hoc philosophia non sapit, unum ex uno,
& totum à toto, Deum & filium: neq; per na-
tiuitatem patri ademisse quod totus est, neq;
hoc ipsum totum non secum nascendo tenuisse.
Cum qui ex subsistente Deo, secundum di-
uinae generationis naturam, Deus subsistit,
ab eo qui solus uerus Deus est, inseparabilis
est ueritate nature. Quia sacramentum omne
& baptismi & fidei, ut in uno Domino, ita &
in uno Deo est, consumationem spei nostre
unius Dei professione conclusit, ut & unum
baptisma, & fides una, sicut unius Domini, ita
& Dei esset unius. In natura itaq; Dei Deus
unus est: ita tamen ut & filius Deus sit, quia
in eo natura non differens sit, & cum deus ex
deo sit, nō potest nō uterq; deus esse, quorū per
generis indifferentiā non discernatur essentia:
Numerus autē nominis in nūcupatione respici-
tur, quia

Lib. 9.

Lib. 11.

In Lib. de
Synod.

tur, quia non est in naturæ qualitate diuersitas: Non est enim alter Deus in genere substantiæ, sed unus Deus per indifferentis substantiæ essentiam. Nec persona Deus unus est, sed natura, quia nihil in se diuersum ac dissimile habent natus & generans: Non est igitur una patris & filij negandâ substantia, sed ne irrationabiliter prædicandâ sit una substantia, ex naturæ unigenitiæ proprietate, non sit aut ex portione, aut ex unione aut ex communione. Potest una substantia impiè dici, & piè taceri: Sed quid uerbi calumniam suspitiosè tenemus, rei intelligentia non dissidentes? Credamus & dicamus esse unam substantiam, sed per naturæ proprietatem, non ad significationem impiæ unionis.

Hic Augustinianum nihil, sed ipsissima Hilarij uerba sunt diuersis è locis collecta, quæ si cum Augustini aliorumq; patrum sententia nullatenus discrepant, scias illum ananimum fidei consensum tueri, non autem contra cœlestis doctrine ueritatem cum quaquam conspirare uoluisse.

Atq; utinam isti,
R z quem in

quem in ore semper habent, factis etiam Hilari-
rium imitentur, profecto nec damnarent
patres; nec amarent hæreticos, nec dum hæ-
resim expellunt, hæresim nutrent. Inter-
pretati enim (inquit) patres nostri sunt per
Synodum Nicenam Homousij proprietatem:
In Lib. de Religiosi extant libri: manet conscientia: Si
Synod. quid ad interpretationem addendum est, com-
muniter consulamus: potest inter nos optimus
fidei status condi, ut nec ea quæ bene sunt con-
stitutæ uentur, & quæ male sunt intellecta,
refecerentur.

Sed omisso tandem Hilario, Basilium
quoque consulamus, & qui proxime successerunt
incorruptæ orthodoxæ fidei testes,
ac quæ ipsorum de uero Deo fuerit doctrina
attentè audiamus.

In serm. Sic igitur Basilus ille Magnus Cæsa-
cõtra Sa- reæ archiepiscopus scriptum reliquit. Ingens
bell. & est improbitas non suscipere dogmata Domi-
Arium. ni, qui distinctè disparat nobis personarum
diuersitatem. Si enim abiero, inquit, rogabo
patrem & alium paracletum mittet uobis.

Igitur

Igitur filius quidem est qui rogat, pater au-
 tē qui rogatur, paracletus uero qui mittitur.
 Nonne igitur palam impudens es, cum audis,
 Ego de filio, & Ille de patre, & Alius de
 spiritu sancto, & omnia tamen commisces, &
 omnia confundis, & uni rei omnes appellati-
 ones attribuis? Nec uero tu ad impietatem
 rapias personarum diuisionem: Etiam si enim Filius iden-
 titate habet
 ad patrem.
 duo sunt numero, tamen non sunt distincti, neq;
 qui duos dicit alienationē inducit. Vnus De-
 us quoniam & pater, unus Deus & filius, &
 non duo *Dij*, quoniam identitatem filius habet
 ad patrem. Non enim aliam in patre considero
 deitatem, & aliam in filio: neq; aliam naturam
 illam & aliam hanc. Quo igitur inclarescat
 tibi personarum proprietās, numerā seorsim
 patrem, & seorsim filium: Quo uero non in
 multitudinem Deorum scindaris, unam confi-
 tere in ambobus essentiam: sic et Sabellius ca-
 dit, & qui inaequalitatem docet contereitur.
 Cum autem dixero unam essentiam, non duos Vna essen-
 tia quomo-
 do intelli-
 genda.
 ex uno diuisos intellige, sed ex principio pa-
 tris filium subsistentem: non patrem & filium

R 3 ex una

ex una essentia superiore: non enim fratres dicimus, sed patrem & filium confitemur.

Essentie autem identitas est, quoniam ex patre filius non præcepto factus, sed ex natura genitus, non diuisus à patre, sed manente perfecto perfecte relucens. Qui uero genitum

Nota alterius essentie à genitore esse dicit, duos etiam hic Deos dicit, propter essentie inæqualitatem multitudinem Deorum inducens.

Si enim est una deitas ingenita, & una genita: tu es qui Deorum multitudinem prædicas, contrarias essentias pronuntians, siquidem essentia patris est ingenita natura, essentia uero filij, generatio.

At ueritatis doctrina utrinq; contrarietates fugit. Nam genitus existens ex patre filius, & naturaliter exprimens in seipso patrem, uelut imago quidem identitatem habet, uelut genitura autem coessentialitatem conseruat. Hic enim

in illo, & ille in hoc: nam & hic talis est, qualis ille: & ille, qualis hic: Sic ununtur duo, eo quod non differunt, neq; iuxta aliam speciem ac peregrinum characterem

filius

filius intelligitur. Rursus igitur dico unus
 & unus, sed natura indiuisa, & perfectio
 non defectuosa. Unus igitur Deus, quoni-
 am per utrosq; una species consideratur, que
 integrè in utrisq; ostenditur. Que autem
 diximus de filio, quod propriam ipsius per-
 sonam confiteri oportet, eadem habemus eti-
 am ut de spiritu sancto dicamus. Non enim
 idem est cum patre spiritus, ob id quod scri-
 ptum est Deus est spiritus: neq; rursus
 filij & spiritus una persona est, quoniam
 dictum est. Si quis spiritum Christi non
 habet non est eius, si uerè Christus in uo-
 bis. Sed nature coniunctio, ac consortium
 hinc ostenditur, non personarum confusio.
 Hanc autem coniunctionem declarat & ba-
 ptismatis traditio, & fidei confessio. Si enim
 alienus esset natura, quomodo connumera-
 retur spiritus? & si posterioribus tempo-
 ribus accessisset, quomodo æternæ nature
 collocaretur? Qui ergo separant à patre
 & filio spiritum, imperfectum faciunt ba-
 ptismum, defectuosamq; fidei confessionem,
 neq;

neq̄ enim Trinitas manet, si spiritus subtrahitur. Hactenus Basilius.

Lib. II.
Cap. 10. de
Civit. Dei.
Augustinus autem, qui omnium consensu doctissimus, & præcipuum Ecclesiæ Dei ornamentum fuit, de hoc ipso fidei nostræ articulo expressis uerbis ait. Bonum solum simplex est, & ab hoc solum incommutabile: Ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia, & ab hoc mutabilia: Creata sane inquã, id est facta, non genita. Quod enim de simplici bono genitum est, pariter simplex est, & hoc est, quod illud de quo genitum est, pariter simplex est, & hoc est, quod illud, de quo genitum est: quæ duo patrem & filium dicimus, & utrumq̄ hoc cum spiritu sancto est unus Deus: qui spiritus patris & filij spiritus sanctus propria quadam notione huius nominis in sacris literis nuncupatur. Alius est autem quam pater & filius: sed alius dixi, non aliud. Quia & hoc pariter simplex, pariterq̄ bonum est, incommutabile & æternum: Et hæc Trinitas unus est Deus: nec ideo non simplex quia Trinitas: Neq̄ enim propter hoc naturã istam

istam boni simplicem dicimus, quia pater in
 ea solus, aut solus filius, aut solus spiritus san-
 ctus. Non solum enim est ista nominis trinitas
 sine substantia personarum, sicut Sabellianè
 hæretici putauerunt, Pater qui genuit simplex
 est, & filius qui genitus est pariter simplex est
 & hoc est, de quo genitus est. Sed ideo simplex
 dicitur, quoniam quod habet, hoc est, excepto
 quod relatiuè quæq; persona ad alteram dici-
 tur. Nam utiq; pater habet filium, nec tamen
 ipse est filius: & filius habet patrem, nec ta-
 men ipse est pater. In quo ergo ad seipsum
 dicitur, non ad alterum, hoc est, quod
 habet, sicut ad seipsum dicitur uiuens,
 habendo utiq; uitam, & eadem uita ipsa
 est. Et consequenter credimus (inquit) & te-
 nemus, & fideliter prædicamus, quod pater
 genuerit Verbum, hoc est, Sapientiam, per
 quam facta sunt omnia, unigenitum filium,
 unius unum, æternus co. æternum, summe bonus
 æqualiter bonum, Et quod spiritus sanctus
 simul & patris & filij sit spiritus, & ipse
 consubstantialis & co. æternus ambobus. Atq;

Cap. 24.
 lib. II. de
 ciuit. Dei.

S hoc

In Lib. cō-
tra orat.
Ariano.

hoc totum & Trinitas sit, propter persona-
rum proprietatem, & unus Deus propter in-
separabilem diuinitatem, sicut unus omni-
potens, propter inseparabilem omnipotentiam:
Ita tamē ut etiam cū de singulis queritur unus-
quisq; eorum & Deus & omnipotens esse re-
spōdeatur: cum uero de omnibus simul, nō tres
Dij, uel tres omnipotentes sed unus Deus om-
nipotens: Tanta est ibi in tribus tamq; insepa-
rabilis unitas, quae sic se uoluit praedicari. Et
alibi, Nō potest (ait) operatio esse diuisa, ubi
non solū æqualis est, uerum etiā indiscreta na-
tura: ita ut cum tres sint, & eorum singulus
quisq; Deus sit, tres tamen Dij non sint. Nam
pater Deus est, & filius Deus est, & spi-
ritus sanctus Deus est: nec filius idem qui
pater est, nec idem spiritus sanctus, qui aut
pater aut filius: sed pater semper pater, & fili-
us semper filius, & amborum spiritus nun-
quam cuiquam eorum aut pater aut filius sed
semper utriusq; spiritus: Vniuersa tamen
trinitas unus Deus. Qui ergo spiritum
sanctum a patre & filio aeternitate & sub-
stantia

stantia uel communionem separat, qui negat spiritum sanctum non esse patris & filij: plenus est spiritu immundo, uacuuus a spiritu sancto. In Orat. contra V. hæreses.

Quid quæso disertius aut luculentius de hac materia dici queat? quid receptis & usitatis in Ecclesia symbolis conuenientius? quorum tamen alterum gentiles isti, ut nihil dicam grauius, scurrili quadam leuitate Sathanasianum appellare non uerentur, & multipliciter exagitant: quod sacris nimirum literis conforme impiæ ipsorum refrageitur opinioni. Quo loco iterum non possum mirari satis ac detestari effrenatam maledicæ lingue impudentiam, quæ in summa Religionis controuersia sibi uni uendicare non dubitat: quod omnibus alioqui patribus derogat iudicium, & non derogat modo, uerum etiam rectas de Deo sententias, ueluti a Satana profectas diabolico plane fastu reijcit: cum modestius profecto & de tantis rebus loqui, & quos sequi dedignatur, eorum tamen fame existimationiq; parcere debebat.

S z Pilatus

Reuerentia
er 2a Deum
etiam inter
Ethnicos.

Pilatus quamuis ethnicus, & nihil mi-
nus credens, quam Christum uerè & natura
Deum esse, ad solam tamen Dei mentionem,
numinis percussus metu, toto pectore ita co-
horrescit, ut summa illum & religio & timor
repente inuadat, ne in homine etiam plusquam
abiecto & contempto diuinum forte numen
ioan. 19. uiolet. Inquo licet prophanus esset & impius,
si tantum Dei ualuit reuerentia, abominanda
certè & execranda eorum est improbitas &
audacia, qui hodie de arcanis diuinæ maiesta-
tis ac naturæ mysterijs, per lusum & iocum,
animo planè securo & oscitante absq; ullo
metu temerè sibi iudicium sumunt, Cumq; ex-
emplum hoc satis magno sit documento, Reli-
gionis obseruantiam hominibus a natura insti-
tam esse, quæ diuinis in rebus non patiatur eos
tam audacter & inconsiderate quolibet ferri,
suo aliquando non solum cum periculo uerum
etiam exitio, quam uenerandum & terribile
sit Dei nomen, experientur illi, qui tam con-
temptim & contumeliose hoc tempore sacro
sanctæ maiestati eius illudunt.

Verum

Verum ut finis tandem sit, præteritis
ijs qui uiam sibi demonstrari nolunt, certissi-
ma nos sanctorum patrum sequimur uestigia,
ipsorumq; ductu in sacris literis unum solum
uerum Deum contra omnes ethnicos reueren-
ter agnoscimus & profitemur: ita tamen ut
in una eademq; diuinitate indiuidua & indis-
cerpta, tres distinctas, non autem dispares
aut diuersas hypostases seu personas, salua cu-
iusq; proprietate incommunicabili, per om-
nia æquali honore atq; gloria, contra omnes
omnium temporum hereticos aperte atq; pa-
lam ueneremur & colamus.

Credimus ergo in unum uerum Deum, Catholica
Ecclesia fio
immense potentie, sapientie & bonitatis, qui
ab æterno ipse quidem extiit, & filium imagi-
nem gloriæ & characterem substantie sue ge-
nuit, à quorum utroq; processit spiritus san-
ctus, non huius ille euanesceus, aut diuinus
alioqui motus, sed utriq; coæternus & consub-
stantialis, uerus natura Deus placito tamen
tempore, non ex materia præexistente, aut
confuso ethnicorum chao, sed è nihilo creauit

Et adhuc cōseruat cœlum Et terram Et quicquid ubiq̃ tar̃ uisibilem quàm inuisibilem rerum in natura existit, cooperante ac disponente omnia, quem ante secula genuerat filio: recensq̃ conditam machinam uegetante ac fouente illo eodem spiritu, qui à patre ac filio processerat, quemadmodum se Deus, homini ad imaginem suam condito illustribus testimonijs iam inde ab initio mundi ineffabili misericordia in tribus hisce personis patefecit.

Vocamus autem patrem, qui Et filium ab æterno genuit, Et spiritu sancto suo æternam sibi colligit Ecclesiam, in quo omnes qui credunt adoptantur in Dei filios, Et Christi coheredes.

Credimus Et in filium eius unigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia secula ab æterno patre de incorporeæ simplici natura substantiæ genitus non aliquo temporis initio creatus aut factus est, uerus Et ipse de Deo uero Deus, Et paternæ splendor gloriæ, eiusdem cum patre substantiæ

2
tie, maiestatis, naturæ ac potestatis, qui post
lapsum primorum parentum nostræ misertus
salutis, apud æternum patrem pro nobis in-
tercessit, & tempore à prophetis definito
sine uirili semine de spiritu mirabili modo
ædificante sibi æterna sapientia domo, con-
ceptus, ac sine peccato ex Maria intacta &
uirum nesciente uirgine, arcano & nobis ir-
reuelato mysterio, assumpta humana natura,
citra ullam diuinitatis suæ commutationem
aut alterationem, non in phantastico, sed
humano prorsus & carneo corpore uerè
homo natus est: & diuinæ suæ naturæ ea
quam assumpserat unione hypostatica seu per-
sonali ut loquuntur inseparabiliter adiun-
cta, saluaq; & integra utriusq; naturæ
proprietas ac Idiomate, sub Pontio Pi-
lato Iudææ tunc temporis præside, uerus
Deus & uerus homo existens passus est,
carne, requiescente nec uires suas exerente
uerbo, ut crucifigi scilicet ac mori tan-
dem posset. Et quamuis anima illius
corpore mortali emissa, traditus sepulchro
esset,

esset, diuina tamen potentia sua, quam ultro posuerat tertio die recepit uitam, & mortuus ob peccata nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, secundum scripturas, ascenditque in caelum, & residens ad dexteram patris aequali cum ipso potestate ac gloria uiuit & regnat. Deus benedictus in secula: Nobiscum tamen nihilominus diuina sua praesentiuersatur omni tempore, usque ad consumationem mundi, sub quam iterum uisibili specie uenturus est cum gloria, ad uiuos & mortuos iudicandos ubi aeternis pij praemijs, & impij supplicijs afficientur: Inchoatumque in hac uita Christi regnum stabilietur in perpetuum, nec finis eius ullus erit.

Credimus & in spiritum sanctum coaeternum & coessentialem patri ac filio Deum & Dominum, qui ab utroque procedit, & iam inde ab initio mundi uiuifico calore suo fouet & uegetat omnia: qui olim loquutus est per prophetas, & a Christo promissus tandem apostolis, in corda omnium fidelium assidue etiamnum mittitur, ut aeternam Christo colligat ecclesiam

ecclesiam, eamq̄ doceat, consoletur, regat & sanctificet, ac incorrupta Euangelij uoce legitimoq̄ sacramentorum usu credentes regeneret, ad eam quæ Christi merito resuscitatos manet uitam æternam: qui etiam hac ipsa de causa cum patre simul & filio adoratur & conglorificatur, non minor aut tertius, sed unus idemq̄ uerus natura Deus, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Et hæc quidem Christiane lector mea est constans & immota de hoc articulo sententia quam cum sciam propheticis & apostolicis scriptis congruere, ueterumq̄ in Ecclesia doctorum iudicio probari, afflictissimo hoc tempore in mediam adferre uolui, ne quisquam me aliud sentire uel ipse arbitraretur, uel cæteris prætextu mei nominis imponeret. Quapropter, & solenniter protestor me in semel agnita doctrinæ huius ueritate simpliciter acquiescere, ac sine ullo conscientie scrupulo detestari omnes & abominari, quicumq̄ diuersum uel scriptis uel uiua uoce docent, daturumq̄ operam, ut quantum in me est, eandem fidei puritatem

I tem

tem per manus à maioribus acceptã, fideliter
custodiã, & sublatis erroribus ac corruptelis
quæ sensim obrepunt, indelibatam posteris re-
linquam.

Egit iam olim à primis Ecclesiæ ut sic dicã
incunabilis infestissimus humani generis hostis
diabolus, & iam nunc in hoc totus est, ut lon-
ge sanctissimum Religionis nostræ fundamen-
tum labefactaret, quod primarium fidei nostræ
caput esse haud oscitanter animaduertit. Qua-
re omnem artem conatumq; adhibuit semper,
ac etiam nervos hoc tempore huc intendit om-
nes, ut per uarios cuniculos, ab ambitiosis ho-
munculis fossos, illud ipsum tandem, quo differi-
mus à Iudeis & Turcis, omnibusq; adeo ido-
latris, subruat, ac pristinæ nos superstitionum
& Idolomaniarum uoragini immergat. At
spiritus sanctus eidem cõtra opposuit animos,
ab omni ambitione alienos, castos & cãdidos,
ueritatis amames, pietate inprimis, ac deinde
multa sacrarũ lite arũ lectione ac meditatione
instructos, qui armis spiritualibus potentiaq;
uerbi præditi, consilia illius dissoluerent, ac
conatus

44
conatus refringerent, ueramq; de hoc pietatis
christianæ articulo sententiam euidentius
explicarent, & quod obscurum erat clarius
illustrarent, illustratumq; ac expressum Ec-
clesiæ per manus traderent: Quapropter
moneo & hortor, ut circumspectius agamus,
scientes non cum sanguine & carne nobis rem-
esse, uerum cum tenebrarum principibus, ad
quos deuincendos & soliditate fidei & pre-
cum constantia opus est.

Eos itaq; qui spinosis & minime tamen
necessarijs questionibus, unanimem Ecclesiæ
satis alio qui afflictæ concordiam exulcerant,
per Dei primum gloriam, deinde salutem om-
nium & communem hanc patriam obsecro &
obtestor, ut tandem sibi temperent, deq;
Deo & uenerando diuinæ maiestatis myste-
rio modestius paulo & circumcisius loquan-
tur: in tanto sublimitatis articulo sacras poti-
us sequuti literas, & uniuersalem orbis chri-
stiani consensum, quam turbulenta paucorū ca-
pitum somnia, quæ dum prophanis specula-
tionibus extra præscriptos limites uagantur,

Ecclesiam omnem & Rempublicam pariter
pessundant.

Ut enim florente religione floret respub-
lica, & tum demum non felix modo & fortu-
nata, sed firma etiam & uere stabilis est, cum
in unius eiusdemq; fidei professione, & iustum
principis imperium & liberale populi obse-
quium consistit: ita fieri non potest, quin mutua-
ris dissensionibus turbata Ecclesie tranquillita-
te, grauissimi & in rep. sequatur motus, id quod
tristissima omnium temporum exempla testatur

Dent igitur hoc illi communi tranquillita-
ti paciꝫ publicæ, ne suam inani contentionum
studio qualemcunq; uenentur laudem, sed fra-
terna de nouo inita & redintegrata concordia
solius Dei immortalem querant gloriam, &
depositis erroribus saucias multorum sanent
conscientias afflictæq; uulnera Ecclesie cura-
rent: ne quod plerunq; fit priuatis in religione
dissidijs, & intestinis paucorum odijs, labe-
factatus Reip. periclitetur status, & incli-
tus hic Lithuanie ducatus, maioribus tan-
dem semetipsum motibus corruat.

Ceteros

70
Cæteros autem qui eandem hanc doctrinæ pu-
ritatem & cupide amplectuntur & constan-
ter tuentur, hortor & oro, ut sedulam suæ ip-
sorum salutis curam agant, in omnem partem
cauti & circumspecti sint, ne ab imminentibus
undiq; ac inhiantibus sibi lupis tandem præhen-
dantur, curiosas fugiant & scrupulosas quæsti-
ones, ac simplicem interim Ecclesiæ sequantur
fidem, quam ita certam testatur Apostolus ut
etiã si angelus e coelo aliud docuerit, anathe-
ma sit, itaq; firmam & immotam Christus asse-
rit, ut ne portæ quidem inferorum præua-
leant.

Dominus Deus noster illuminet uultum
suum super nos, & ad ueram sui cognitionem
omnes deducat: Labores autem hos & cona-
tus meos qualescunq; prouehat in honorem
nominis sui, & Ecclesiæ totius Reipublicæ
& Christianæ utilitatem & incrementum: In
quibus tametsi egressus sim humane conscien-
tiæ pudorem, & humilitatis meæ immemor,
de tantis & tam reconditis rebus, id quod
credo scripserim: Consciens tamen mihi hoc

me Ecclesie militie mee stipendium debere,
pro ratione Episcopatus mei, quantum hu-
mani sermonis consuetudo patitur, & Do-
minus pro sua gratia clementer indul-
sit, com-
munis fidei doctrinam simplicissime exponere
malui, quam ad tot tantasq; confusions con-
tra munus & officium meum diutius conti-
nescere. Et si quid minus, imo quia minus,
quam lector expectarat, ac prope nihil dictu
est, meminerit queso, non sensum mihi, sed
uerba defuisse. In quo ut forte naturam me-
am arguere possim, uoluntatem tamen non ar-
guam, sed & ipsi quidem ignoscam nature,
si quod uult de Deo loqui non potest, cum ad
salutem, que Dei sunt, uel credere sufficiat.

Rumpantur sane heretici, non rumpe-
tur Trinitas: que, ut Basilius ait, uene-
randa est omnibus, in una & sempiterna
gloria, eandem & unam deitatem ubiq; cir-
cumferens, infracta, non scissa, indiuisa, om-
nia replens, omnia continens, in omnibus
existens, creans, gubernans, sanctificans &
uiuifi-

76
uiuificans. cuius diuinus & maxime admi-
dius nexus non rumpitur iuxta illud quod scri-
ptum est, Funiculus triplex non rumpetur.
Gratia Domini nostri Iesu Christi, &
charitas Dei, & communicatio spiritus
sancti, cui gloria, honor, & gra-
tiarum actio, sit cum omni-
bus nobis, Amen.

74
EPISTOLA

AD REVERENDISSI-

MVM DOMINVM NICOLA-

VM PACIVM EPISCOPVM KIROVI-

ENSEM, AB ANDREA VOLANO SCRIPTA,

explicans controuersiam his temporibus de

S. Trinitate motam, ostendensq; Patrem Fi-

lium & spiritum sanctum ut unius eius-

demq; naturæ siue essentiæ, sic recte

unum Deum dici, ad euitandam

pluralitatem deorum.

UAM TENNITATIS

& inopiæ meæ, Reuerendissime

Domine, probe mihi sum consci-

us, & quam non exile ea res re-

quirat ingenium, de qua quid sentiam & iudic-

cem, ut id aperiam Reuerendissima Domina-

tio tua iubet, meam quidem sententiam su-

spendere tutissimum uideretur, ac totum nego-

tium ad eos relegare potissimum, qui & hoc

profitentur unum, & sepositis omnibus alijs

curis in hoc incumbunt sedulo ut fideliter ac

V diligens

NON
ON
CAPIT

*Diligenter simul mysteria Religionis nostrae
explicent. Nil enim minus conuenit quam ho-
mines rerum imperitos, & reconditoris
Theologiae prorsus ignaros ita de omnibus
fidei articulis libere ferre iudicium, ut nec
ueterum consensus, nec auctoritas doctissimo-
rum quorumque uirorum qui sunt superstites,
eos de sententia deducere possit. Sed qui uel
Idiotis illud concedi debeat, ut quid in unaqua-
que re uerum aut falsum sit merito inquirere
possint, dum modo a temeraria assertione dog-
matum caueant, & paratiores ad discendum
sunt semper quam ad docendum, ne mihi quidem
uitio uerti debebit, si quod iudicium de tantis
rebus faciam, aut quis sit potius meus sensus
breuibus uerbis aperiam, meliora docent &
certiora omnia ex Verbo Dei demonstranti
cedere paratus semper.*

*Non rixan-
dum de uo-
cabulis.*

*Ac primo quidem de uocabulis Trinitatis,
essentiae, personarum de quibus inter partes non
leuis contentio est, ego nullam mouebo litem,
neque enim ex uocabulis res, sed ex rebus uoca-
tula sunt nata, & quam primum constiterit de*

negilib

re,

re, de uerbis nulla restabit pugna, præsertim
 cum uectustissimi scriptores quique, & quorum
 opponitur auctoritas doctrinæ sequentium pa-
 trum, adeo ab ijs non ablineant uocabulis, ut ijs
 potissimum ad explicandum totius diuinitatis
 mysterium sint usi. Ridiculum autem prorsus
 esset, si quos in testimonium ueritatis citant, &
 a quibus certam probationem dogmatis huius
 petunt uerba in illis reprehendere uelint, cum nõ
 aliter sensa animi nisi per uerba, explicare illi
 possit. Quare obmissis uocabulis duo potissimũ
 meo quidem iudicio in hac tota controuersia
 consideranda sunt, primum quænam aut qualis
 distinctio inter hæc diuinitatis tres personas
 patrem, filium, & spiritum sanctum statuatur,
 & num utriusque parti æque de ea re conueniat.
 Deinde si & realis distinctio ab uirisque conce-
 ditur, & non discrepans utrorumque sententia
 ostenditur, querendum erit numne talis trium
 personarum distinctio, ut nullam illorum sacræ lite-
 ræ nobis demonstræt unitatem aut coniunctio-
 nem? aut si demonstrant, quænam aut qualis ista
 nobis credenda sit unitas uel coniunctio:

Duo in hac
 questione
 consideran-

V z sc

I. *Ac distinctionem quidem cum sacræ li-*

De perso- *teræ aperte doceant, non temere facere iudi-*
narum di- *candi sunt, qui Sabellianismum hodie impugnā-*
stinctione. *tes totis viribus eo incumbunt ut distinctionem*

istam ex diuinis scriptis & antiquissimorum
quorumq; patrum ostendant. Perniciosissima

Sabellij hæ- *enim hæresis Sabellij fuit, filium Dei ac spiri-*
resis. *tum sanctum abolens, & solum patrem statuēs,*

qui aliquando nomine patris, aliquando filij,
aliquando nomine spiritus sancti censeatur,
idem tamen pater & solus existens. Quare

placent in primis mihi scripta istorum, qui di-
stinctionem realem trium personarum diuina-
rum mordicus tuētur et calamū cōtra Sabelli-
anos, si qui modo hoc nostro sunt seculo, strin-
gunt. Sed quia crassi huius erroris accusatur

Ecclesia *Saxonica simul & Heluetica Ecclesia, quæ*

Saxonica *quidem Ecclesiæ omnibus papistarum erro-*
& Helue- *ribus ualedicentes sole sinceram religionem*
tica, Sabel- *& purum uerbum Dei amplexæ uidebantur,*
lianismi ac- *dispiciendum sedulo est, falso an uere istud*
cusata. *eximen sustineant: Et quia nimis esset longum*

singulos recēserē scriptores, quos utraq; Ec-
clesia

clesia hoc nostro seculo satis protulit illustres,
 qui et in eruendo sacrarū literarū genuino sensu
 plurimum desudarunt, & christianam pietatem
 summis ubiq; uiribus promouere conati sunt,
 duos potissimum ex omnibus, & facile primos
 nisi ego fallor deligam, ut cum certa eorum cō-
 stabit sententia, de alijs omnibus simile fiat iu-
 diciū. Producam autem in medium Ioan-
 nem Caluinum & Philippum Melanctonem,
 illum singularem & summum Theologum, hunc
 & Theologiæ & artium omnium humano-
 rum singulare decus & columen, qui sicut non
 longo post se interuallo in fata cōcesserunt, ita
 dignissimos perpetua omnium piorum memoria
 sese præstiterunt.

Et Caluinus quidem cum plurimis alijs in Caluini & Heluetico-
rum sententia.
 locis scriptorum suorum, perpetuam hanc pa-
 tris & filij & spiritus sancti distinctionem
 ostendere conatur, tum potissimum in libro in-
 stitutionis suæ symbolū apostolicum explicās
 satis euidenter ac planē sensum suum aperit. Ibi
 enim ex professo hunc tractās locū, & errorē
 Sabellij demōstrans inter cætera sic loquitur.

V 3 Veram

Veram certe distinctionem insinuant patris,
filij & spiritus sancti uocabula, ne quis nuda
epitheta esse putet, quibus uarie designetur
Deus, sed distinctionem, non diuisionem. Pro-
prietatem sibi a filio distinctam ostendit pater,
dum per Zachariam socium uel propinquum
uocat. Ut enim nulla est creaturis cum Deo
cognatio, ita socius aut cognatus sibi ipsi non
diceretur, nisi quadam distinctionis notatione.
Vicissim filius patrem a se distinguit, cum ali-
um esse dicit, qui testimonium perhibet, Atq;
huc tendit quod dicitur, Patrem per uerbum
omnia creasse, quod non potest nisi quodam
modo ab ipso distinctus. Præterea non descen-
dit pater in terram, sed is qui a patre exiit: nõ
mortuus est nec resurrexit pater, sed qui ab eo
missus fuerat, neq; ab assumpta carne exordi-
um habuit hæc distinctio, sed antea quoq; uni-
genitum in sinu patris fuisse manifestum est. Quis
enim asserere sustineat tum demum patris sinu in-
gressum filium, quando e caelo descendit ad sus-
cipiendam humanitatem? Erat ergo ante in
sinu patris, & suam apud patrem gloriam ob-
tinebat

in
H
m

tinēbat

uebat. Spiritus sancti distinctionem a patre
 innuit filius cum dicit eum a patre procedere:
 a seipso autem, quoties alium uocat. Ut cum
 alium consolatorem ab se mittendum denunciat,
 & alibi sepius. Atq; hæc quidem Caluini
 uerba sunt, ex quibus si quis eum Sabellianismi
 arguat, an non mentiri & pudorem amisisse si-
 mul putandus erit? Qui enim patrem alium &
 filio, nec unquam patrem incarnatum passim
 mortuum, sed filium asserit, contra quam Sa-
 bellius affirmet, imo qui Sabellium ubiq; op-
 pugnat fortissime, quomodo erroris eiusdem
 conuincetur.

Philippus autem Melancton in insigni illo
 locorum communium suorum libello cum pro-
 lixe sacrarum literarum testimonia, & uete-
 rum qui temporibus apostolorum successerunt
 patrum in hoc recenset, ut istam trium quoq;
 personarum distinctionem contra Sabellium
 & Praxeam manifestam reddat. Illud in
 primis discrimen inter hæc tres personas
 ab omnibus obseruari præcipit, ut scilicet
 Credamus

credamus, quod pater æternus sit persona, non
nata, sed quæ genuit ab æterno filium imagi-
nem sui: Filius uero imago patris, genita ab
æterno à patre, qui postea certo tempore in u-
tero Mariæ assumpsit humanam naturam:
Spiritus autem sanctus, agitor, procedens
à patre & filio, qui mittitur ad sanctificandas
mentes, id est nouam lucem, iusticiam, & ui-
tam Deo placentem & æternam accendendam
in ijs, qui sunt hæredes uitæ æternæ. Sunt
itaq; (inquit) tres personæ diuinitatis immen-
sæ, coæternæ, & uisus pater Domini nostri
Iesu Christi: filius qui dicitur uerus & ima-
go æterni patris: & spiritus sanctus, nec
sunt plures personæ diuinitatis. Et paulo post.
Pater non assumpsit humanam naturam, nec
spiritus sanctus assumpsit humanam naturam,
sed filius est Christus, id est, promissus re-
demtor: Quæ quidem Philippi sententia, ad
statuendam realem trium distinctionem, & cõ-
uincendum errorem Sabellij an quicquam cau-
tius aut manifestius afferri queat, ego sanè nõ
uideo, & omnibus nõ præfractis idem uideri
puto.

Ne igitur in posterum præsumant isti has
 sanctas & pias Ecclesias hoc graui & acer=
 -bo Sabellianismi crimine onerare, ut non ipsi
 calumniæ poenam omnium bonorum iudicio su=
 -stineant. Nam quicquid ab istis uel dicitur uel
 scribitur in eum sensum, ut discrimen inter pa=
 -trem & filium & spiritum sanctum ostendant,
 & tres re ipsa distinctos esse comprobent,
 adeo non repugnamus, ut ultrò omnes pedibus
 in eam sententiam eamus. Imo & doctissimos
 scriptores illos, Iustinum, Iræneum, Tertulli=
 -anum (nam, hos Augustino, Hieronymo,
 Chrysostomo, & alijs præferre se dicunt,)
 pro nobis facere, quod ad trinitatis & incar=
 -nationis pertinet mysterium, confidenter asse=
 -rimus. Ut sijs arbitrjs & iudicibus rem de=
 -finire libeat, lubenter ad eos prouocemus.
 Quamuis sicubi parum cōmodè dixerint qui p=
 -piam illi, Beatus Renanus acerrimi uir iu=
 -dicij temporibus illis imputandum existimat,
 cum nullis antehac coactis concilijs concordis
 sententia totius Ecclesie iudicio nondum esset
 definita, & ideo facile quispiam unius in erro=
 -

Aduersari
 orum auto
 ritates pro
 nobis faci
 unt.

In contro-rem labi posset. Hoc enim profecto in Ec-
uersijs Ecclesia Dei omnibus scandalis & erroribus
clesia con-
sensu qua-
ratur. conuellendis potissimum remedium est, ut con-
trouersia quapiam exoriente, cōsensus doctis-
simorū quorumq; requiratur, nec singulis seor-
sim docere aut definire quodlibet concedatur.
Non enim omnibus in Ecclesia sua Dominus
cōcessit dona, at singulis singula, nec quisq; tam
oculatus est, quin in tāta uarietate rerū omnium
auxilio destitutus alicubi impingat, aut saltem
pedem offendat: Nec uero distimulant isti, qui
tot errores tamq; pudendos in eisdem scripto-
ribus recensent, ut si simile de omnibus diuinis
scriptis eorundem esset iudicium, ne inspecti-
one quidem haberentur digni. Quo magis
admiror ab istis Augustinum aut Hierony-
mum uel alios præ his in ordinem cogi, cum
temporibus illorum & auctior Ecclesia Dei
& celebrium scriptorum maior copia, faciem
illis prætulerint ad cætera omnia ex scri-
pturis sanctis inuestiganda, & omnes hæreses
ac errores qui passim in Ecclesia Dei antea-
ctis tēporibus uiguerunt penitus extirpados.

in
omnibus
omnibus
omnibus
omnibus
omnibus

Nec uero eō ista dico, ut in prioribus quoq; ^{Ob primos} ^{Ecclesia de} ^{Etotes non} ^{ilico reijci-} ^{endi sunt et} ^{recētiōes.}
 dona Dei singularia cōtemnant aut despiciēt,
 quæ plurimum ueneror: sed ne admiratione il-
 lorum in etate sequenti & scriptoribus tam
 illustribus dona dei uel maiora uel certē paria
 negligantur. Idem enim Deus qui in Ecclē-
 sia suscitauit Irenæum aut Tertullianum, &
 Augustinum quoq; aut Chrysostomum consti-
 tuit in hac uinea: nec refert quem prius aut po-
 sterioris uocauerit, dum modo fideliter unus-
 quisq; munus suum obiuerit.

Verum ut eō redeam unde digressus sum,
 nos quidem omniū recentiorum istorū scripta,
 quibus tres distinctas personas diuinas ostēde-
 re nituntur, & in cōfirmationem sententiæ sue
 antiquissimos quoq; scriptores allegant, adeo
 nihil offendunt, ut omnes quicumq; uerum fili-
 um Dei patris Iesum Christum agnoscamus
 non inuiti sententiæ huic subscribamus.

Velim tamen ut scripta Iustini, quæ colloqui-
 um cum Triphone Iudæo continent, ab ijs qui
 acutiore sunt iudicio, penitus introspiciātur, Iustinus ni-
 miā distm-
 tuonem
 statuit.

X z ^{quandam} ^{statuit.}

quandam inter patrem & filium ille statuere
quamuis mentem suam, ut suo dicetur loco, post-
bac aperiat, & qualis uicissim inter eos unitas
credenda sit explicet. Loquitur enim ille ali-
um esse illum Deum creatorem coeli & terrae,
& qui sit supremus omnium Deus: alium il-
lum nempe supremi illius filium, qui cum Mo-
ise colloquutus, & in rubo ab eo uisus, passim
se Deum Abraham, Deum Iacob, Deum
Aaron & Moysis & Dominum exercitu-
um esse testatur: Nam patrem creatorem coe-
li & terrae à nemine unquam in ullo loco uisum,
ut pote quem nullus locus quantumuis immensus
capere queat, cum nullo etiam unquam collo-
quutus afferit, & in quo nec cum istis quidem
modernis fortassis consentit, semper Christum
in his locis intelligi à Moise, cum scilicet lo-
quitur, Descendit Deus ad Abraham, aut,
loquutus est Dominus ad Moysen: aut, des-
cendit Dominus ut uideret turrim, quam aedi-
ficauerunt filij hominum: Et, Oclusit Deus
arcam Noë de super: nam moderni isti longe
aliter sentientes, nomen Dei ubicumq; in scri-
pturis

Iustinus ab-
solutè dicta
de Christo
intelligit.

In unum
et sic
et sic
et sic

modicus

puris

pturis occurrat absolute positum, semper patrem denotare, & non Christum filium Dei audacter affirmant

Dei
filium
Christum
Dei

Illud porro Iustinus oblitus esse videtur, quod nimirum Deus hic creator caeli & terrae in exiguo admodum loci spatio in paradiso videlicet constitit: ibique primos parentes nostros condiderit, & cum illis colloquutus sit contra quam sentiat ille. Nam ut concedamus in ijs & similibus ab eo citatis locis semper intelligi Christum, ita ille omnia egit, itaque se conspicuum & visibilem hominibus praestitit, ut patrem semper praesentem in omnibus operibus ut pote individuum a se & inseparatum habuerit, id quod postea suo dicitur loco. Quare quantum auctoritati Iustini huius tribuendum sit, & num solo vetustatis nomine tantum apud nos obtinere debeat, ut repudietis omnibus alijs, eius potissimum sequamur sententiam, aliorum esto iudicium.

Iustinus
Deum patrem & filium pariter circumspecte distinguit.

Curiositas
causa
est
incedat
domum

curia

willbda

Nunc secundum illud quod initio sum praefatus diligenter perpendendum & considerandum est. Cum enim nullam dissensionem

II. Caput

X 3 inter

De trium ^{inter partes de statuenda distinctione reali}
^{unitate seu} personarum esse constet, que tandem de unitate
^{coniunctio-} te aut coniunctione trium utriusque partis sen-
^{ne.} tentia sit, querendum erit. Nam quia patrem

Deum, & filium Deum, & spiritum sanctum
Deum, & deum unumquemque eorum (ut Ter-
tullianus loquitur) firmiter esse credimus qui
fiat, quod tres Deos non recognoscamus?
Aqui hec quidem est, que plurimos sem-
per homines tenuit suspensos perplexitas,
& que nimium curiosis occasionem dedit,
ut in æternum sese dederint præcipites exi-
tium.

Arius. Arius enim ne duos uideretur concede-
re Deos si in societatem naturæ & substantiæ
paternæ admitteret Christum, ideo a patre
confinxit esse creatum, ut soli patri unius
Sabellius. & ueri Dei uindicaret titulum. Sabellius
autem ut eundem patrem solum quoque & u-
num statueret esse Deum, non alium a patre
filium, non alium spiritum sanctum, sed unum
& eundem tribus uocatum nominibus, absque
ulla distinctione personarum uocatum credidit
esse.

esse patrem: Ita unus quidem, dum nimiam
 diuisionem siue potius distractionem trium
 constituit personarum, filium Dei in ordi-
 nem redigit creaturarum. Alius autem dum
 nimis confundit & nullam distinctionem ad-
 mittit, prorsus filium Dei & spiritum san-
 ctum aboleuit.

Cauenda itaq; istorum periculo curio-
 sitas est, & quia tam in dextram quam in sini-
 stram non sine graui pernicie deflecti potest,
 medium iter, & nisi fallor ab antiquissimis
 scriptoribus optime tritum deligendum est,
 qui tam Arium quam Sabellium confutau-
 erunt, & quid in unoquoq; falsi fuerit notis cui-
 dentibus demonstrarunt: nec tantum Iustino
 & Ireneo deferendum est, qui extra omnem
 aleam pugnae constituti fuerunt, quantum ijs
 qui consertis manibus cum ista haereticorum
 colluue acerrime depugnarunt.

AN
 IUSTI
 DE
 IUSTINO
 DE
 IUSTINO
 DE
 IUSTINO

Curiositas
 cauenda &
 media uia
 inceden-
 dum.

DE
 IUSTINO
 DE
 IUSTINO
 DE
 IUSTINO
 DE
 IUSTINO

Verum ut quae tandem propior uero sit
 sententia cognoscamus, ad praepositam illam de
 tribus questionem, quomodo non tres constitu-
 at deos, quid respondeat moderni, audire iuuat.

Isti

An solus Iſti autem expeditam reſponſionem ſe habere
pater ſit ue putant, & qua tanquam cuneo nodum abrum=
rus Deus pant, dum ita loquuntur: Reſpectu (inquiunt)
ratione ori pant, dum ita loquuntur: Reſpectu (inquiunt)
ginis filij originis ſeu principij, quod a patre ſcilicet fi=
ac ſpiritus lius & ſpiritus ſanctus habet ſolum hoc obti=
ſancti. nere patrem, ut illi ſoli unus & ueri Dei no=
mē competat, ſolusq; ille ſit unus ac uerus De=
us, ut pote qui ſit omnis initij ac originis ex=
pers. Atqui ſi eam ob cauſam ſolus pater
unus & uerus eſt Deus, quia ſit ingentus;
unde ne filium Dei ideo neget uerum Deum
quia ſit genitus: Verum hoc non modo dicere,
ſed cogitare etiam execrandum eſt: Neq; tu
hoc forſan dicis, & mecum ultro Chriſtum fi=
lium Dei Deum uerum agnoſcis. Si uero non
Si Chriſtus diſſiteris eſſe uerum, quero hoc rurſum cur
eſt uerus cū non uidem concedas eſſe unum. Aut enim
pater Deus non uidem concedas eſſe unum. Aut enim
tum & u. ſolus pater unus & uerus Deus, ut tu loque=
nus idemq; ris: aut ſi Chriſtus, te id quoq; concedente, ue=
ut ſit oportet. rus Deus eſt, unum ut quoq; concedas eſſe
ter. Non minus enim ratione originis
hoc tribuiſti patri, ut tam ſit uerus quam unum.
Quod ſi filio Dei non officit genitum eſſe ex
patre,

patre, ut uerus sit Deus, nullam uideo causam
 eum obesse debeat ne sit quoque unus. Et sane non
 aliter uerus Deus est, nisi quia unus: Nul-
 lam multitudinem aut pluralitatem deorum ad-
 mittens, quam quidem D. Paulus ideo reijcit
 & repudiat, quia unum tantum uerum Deum
 praedicat, non patrem solum, sed filium simul
 & spiritum sanctum. Neque enim pater unus
 & uerus existens Deus filio adimit, ne ille
 quoque sit uerus & unus Deus similiter & spi-
 ritus sanctus: Sic nec patri detrahit hoc filius
 ut pote in quem perinde credi ac in se uult,
 ab omnibus uitam aeternam habere cupienti-
 bus. Ex quibus omnibus colligere promptum
 est, perperam hunc titulum unici et ueri Dei ad
 solum restringi patrem quandoquidem tam ue-
 rius Deus sit filius, tam uerus Deus spiritus
 sanctus, quam uerus Deus pater.

Certior autem ex scripturis sacris & Quomodo
 firmior petenda est ratio, quae & unum osten- ^{scriptura}
 dat nobis Deum, & communem tribus hono- ^{de tribus et}
 rem ac gloriam non eripiat. Hanc autem dum ^{uno loqui}
 inquirimus, non aliam inuestigare possumus, ^{soleat.}
 Y nisi quia

nisi quia filius ita se firmo ostendit ubiq̃ suo patri una cum spiritu coherere nexu, ut nunquam prorsus separabilem aut diuisum se ab eo ostendat. Nam quicquid unquam aut egit, aut dixit pater exerens gloriam & potentiam suam, se semper socium filius totius potentiae & gloriae paternae, participemq̃ facit: quaecunq̃ omnipotentis naturae Dei sunt propria, ut creare, exaudire, iuuare, ubiq̃ adesse, uitam aeternam credentibus donare, ea omnia Christus cum patre facit sibi communia. Iam quid illa coniunctione aut maius, aut arctius, aut copulatius non modo dici, sed cogitari etiam potest, quam dum una cum suo patre se ad hominem fidelem uenturum, & mansionem apud eum facturum denunciat? Et tamen aliquando solus in cordibus fidelium habitare dicitur Christus, aliquando etiam spiritus sanctus, aliquando & pater solus, cum nunquam sint soli, sed una ac simul semper.

Quae tam firma unitas & coniunctio facit, ut quamuis sint tres, non trium tamen deorum

deorum, sed unius uiuentis Dei templum & Homo non
 habitaculum dicantur homines. Præstat hæc ^{trium sed}
 eadem unitas, ut filius dicatur imago patris ^{unius Dei}
 & in filio pater inuisibilis alioqui, totus quan- ^{templum}
 tus est conspiciatur. Nec dissimili ratio-
 ne eius est Sapientia, fulgor & splendor glo-
 riæ eius, nisi quod totam patris naturam ac di-
 uinitatem in se manentis exhibet.

Sed quis recenseret singula tantæ coniun-
 ctionis inter patrem & filium & spiritum
 sanctum exempla, quæ facit hoc, ut quamuis
 tres re ipsa distinctos ostendat, tamen propter
 indiuisam & inseparabilem unitatem non tres
 deos sed unum constituat, non unum tantum De-
 um patrem solum, sed filium simul eius & spi-
 ritum sanctum.

Nec est quod miretur quispiam, & pro ^{Vntas pa-}
 absurdo id ita dici reputet, cum tantæ coniun- ^{tris & filij}
 ctionis arcanum omnem rationis humanæ ^{omnem ra-}
 sensum excedat & nullum prorsus aliud si- ^{tionis sensu}
 mile tantæ coniunctionis exemplum ostendi ^{excedit.}
 queat. Imo si coniunctioni fidelium omnium
 quam habent in Christo id Paulus tribuit, ut

Y z dicantur

Omnes u. Dicantur omnes unus esse in Christo Iesu, ec-
mus in Chri- quis prohibere poterit, ne pater & filius &
sto Iesu. spiritus sanctus, ob maiorem certe & arcti-
Gal. 3. orem copulationem quam quæ inter membra
Christi est, a nobis dicantur unus.

Neq; uero pertimescendum nobis temerè
est ob hanc uoculam erroris Sabelliani peri-

Vnius ap- culum: cum non uocabulum rectè intellectum,
pellatione sed praua sententia errorem pariat, & in Sa=
nō opus est bellianismum incurrat. Non minus enim ob
personas bellianismum incurrat. Non minus enim ob
confundi. uoculam hanc unum (qua Christus nimirum se
cum patre unum testatur esse) Sabelliani aucu=
pabantur erroris sui patrociniū, quàm si
hæc uox unus dicta fuisset: Cum moderni tamē
scriptores isti magnum discrimen inier unus
& unum statuunt, & tres unum non unus dici
sustineant. Tertullianus enim contra Praxe=
am scribens sermonem hunc Christi, quo se u=
num cum patre dicit esse ita arreptum fuisse te=
statur ab hæreticis, ut ex eo singularitatem tri-

Vnum ad um nullam admittentes distinctionem compro=
singularita- bare uellent: Cum e contra Tertullianus eos=
rem Sabel- dem confutans, non singularitatem personæ
lius rapuit. per hoc

per hoc uocabulum, sed unitatem, similitudinem, coniunctionem, dilectionem patris, qui filium diligit, & obsequium filij qui uoluntati patris obsequitur, denotari significet.

Et cum in eandem sententiam nos quoque hoc uocabulum unus usurpemus, in qua Tertullianus accipit unum, nullam sane uidemus causam, cur recta & genuina sententia inuidiam nobis conflare debeat, aut crimen hereseos impingere merito possit. Nam unitas (ut idem loquitur Tertullianus) irrationaliter collecta heresin facit, & Trinitas rationaliter expressa ueritatem constituit. Irrationaliter autem colligebatur à Praxea, qui (teste Tertulliano) unum Deum non aliā putabat credendum, quam si ipsum eundemque patrem & filium & spiritum sanctum diceret. At nos econtra ita cum Tertulliano credimus esse unum, ut unum esse omnia, dum ex uno sunt omnia, recte asseramus, per substantiæ scilicet unitatem. & nihilominus custodiamus Oeconomiae sacramentum, quæ unitatem in Trinitatem disponit, tres dirigens, patrem, filium, & spiritum san-

Unitas quo
modo in-
telligenda.

Unitas
omnium
omnium
omnium

Etum: Tres autem non statu sed gradu, nec sub-
stantia, sed forma: nec potestate, sed specie:
Vnius autem substantiæ, & unius status, &
unius potestatis, quia unus Deus ex quo &
gradus isti & formæ & species in nomine
patris & filij et spiritus sancti deputantur: qui
quidem numerum patiuntur, sed sine diuisione.

Atq; hæc quidem uerba Tertulliani cum
sint, cuius sententiæ nos quoq; libenter subscri-
bimus, ecquis ambigat uetustissimam nos in Ec-
clesia Dei de Trinitate tueri sententiam, &
nihil cum hisce hæreticis, quos oppugnat Ter-
tullianus habere commune? nisi forsitan Tertul-
lianus pro præuaricatore, quod absit, reputa-
ri debeat, qui quos oppugnare se simulet, eorum
tueatur doctrinam. Sed clarior uiri pij & de
Ecclesia Dei bene meriti sententiæ est, quam ut
quisquam dubitationis alicuius materiam inc-
haurire possit. Quæ ideo nos libenter in hac ci-
tamus causa, ut cum & uetustissimus sit omni-
um in Ecclesia latinorum scriptorum, & pri-
mus, nisi ego fallor, Praxeanismi qui idem
cum Sabellianismo est, oppugnator extiterit,
nobis

Tertullia-
nus latino,
rum uetu-
stissimus.

nobis rectæ sententiæ, & nihil à sua discre-
pantis euidens testimonium afferat. Qui
uero hunc pro se uetustatis nomine allegant,
ut sequentium omnium scriptorum uel in Ec-
clesia Dei præcipuorum conuellant auctori-
tatem, ex scriptis eius faciant iudicium quan-
tum eorum adiuuet causam, aut quantum ab his
omnibus quos tota sequens celebrat ætas in
hac omni de Trinitate doctrina discrepet.

Nam cum in toto illo aduersus Praxeam li-
bro illud potissimum ex certissimis quicuscq;
scripturæ testimonijs ostendere nitatur alium
semper patrem alium filium, alium spiritum
sanctum, tres uidelicet uerè ac realiter inter
se distinctos esse, neq; unam eandemq; perso-
nam constituere: tum neq; hoc reticet ac sub-
inde inculcat, ita nimirum alium esse pa-
trem à filio, & alium à patre, sic & spiri-
tum sanctum alium ab utrisq;, ut alius sit
semper nomine personæ non substantiæ, ali-
us quo ad distinctionem, non ad diuisio-
nem: Atq; ita una sit substantia, in tri-
bus coherentibus. In fine autem huius libri
confisi-

Summa do-
ctrina Ter-
tulliani.

M
S

confessionem fidei nostræ exprimens, eamq̄ & fide Iudaica discernens sic loquitur: Cæterū Iudaicæ fidei ista res, sic unum Deum credere ut filium ei adnumerare nolis, & post filium spiritum sanctum. Quid enim erit (inquit) inter nos & illos nisi differentia ista: quod opus Euangelij, quæ est substantia noui testamenti statuens legem & prophetas usq̄ ad Ioannem, si non exinde pater & filius & spiritus tres crediti unum Deum sistunt? Qua quidem Tertulliani sententia an quicquam clarior ad unam eandemq̄ in tribus personis diuinitatem asserendam afferri queat, ego sanè non nideo, ac uellem maxime ut uel hunc unum arbitrum ad decidendam huius causæ controuersiam utraq̄ pars deligeret. Neq̄ enim alium ego in pectore christiano unquam reputo fuisse sensum, nisi ita semper æternum adoratum & inuocatum esse patrem, ut pia mens nunquam segregaret à patre filium & spiritum sanctum, ac in uno eorum quoq̄ semper tres cohereret & adoraret. Quocirca placet mihi in primis pia illa & elegans Nazianzeni sententiæ:

Non

Nazianzenus.

Non possum (inquit) unum cogitare, quin tri-
 um fulgore circumfundar: non possum tria di-
 uidere, quin subito ad unum referar. Et sané
 Turcica aut Iudaica ista fides est unum ado-
 rare Deum, ut non simul in eo contempleris
 filium ac spiritum sanctum: aut uelle aliquid
 & operari credere patrem, quin simul uelit
 & operetur filius ac spiritus sanctus.

Faceffant ergo curiose omnes quæstio-
 nes, nobis autem sufficiat sic credere in pa-
 trem, secundum scripturas, in filium & in spi-
 ritum sanctum: sic tres adorare & inuocare,
 ac unumquemq; eorum, ut eos nunquam a se in-
 uicem separemus aut disiungamus. Nam quod
 ad Christum existentem in terris uox de caelo
 patris facta est, hoc non ullius separationis,
 sed diuine dispositionis ratione factum esse, Dispositio
diuina.
 una cum Tertulliano dicimus: cum sciamus
 Deum etiam intra abyssos esse, & ubiq; con-
 sistere ui ac potestate, ita & filium ut indiui-
 duum cum ipso ubiq;. Sed ita dispositio diuina
 patris postulabat, Filium in terris haberi, se-
 uero in caelis. Quia pater minorauit filium

Z modico

modico citra angelos ad terram demittendo:
gloria tamen & honore coronaturus illum in
caelos resumendo. Quae & iam praesta-
bat illi dicens, & Glorificaui & glori-

Inuisibilis
& uisibilis
Deus apud
Tertullia-
num quomo-
do accipien-
du.
Quod uero Tertullianus idem ad statuen-
dam personalem distinctionem patris & filij
ut duos esse ostendat, patrem inuisibilem filium
uero uisibilem scripturarum autoritate ap-
probat, eundemq; ut semper uisum, ita cum ho-
minibus conuersatum, non patrem, non ita sen-
tire putandus, ut patrem a filio excludat, aut
absentem aliquando fuisse asserat, Nam postea
filium semper cum patre fuisse, ut pote indiui-
duum cum ipso affirmat. Et quicquid filius ope-
ratus est, id semper ex autoritate patris &
uoluntate operatum esse, quia filius nihil a se
metipso potest facere, nisi uiderit patrem fa-
cientem, in sensu scilicet sentientem. Pater
enim (inquit) sensu agit, filius uero qui est in
patris sensu uidens perficit. Quare & in
creatione mundi ubi sese diuina maiestas &
potentia exeruit clarum & euidentem praesentiae
trium

trium semel personarum scriptura sacra testi- Creatio ho-
 moniū nobis proponit. Dominus enim & deus minis testi-
 omnipotens in homine creando consultationem monium
 adhibens, quin simul cum filio ac spiritu sancto Trinitatis.
 suo deliberet nemini dubium esse debet. Nam
 secum deliberans & consultans pluralem nu-
 merum usurpat dicens, Faciamus hominem in
 imagine nostra ad similitudinem nostram: Et
 ne ullus dubitationi relinquatur locus quin
 communicatio consilij inter tres tum fuerit, to-
 tiusq; mundi creatio trium simul opus extite-
 rit spiritus sanctus in scripturis clarum nobis
 reddit testimonium. Nam Euangelista omnia
 a Deo per filium asserit esse creata, & sine ip-
 so factum esse nihil. Diuinus autem uates Vir-
 tutem spiritus sancti in sustinenda tota hac mo-
 le creata commendans, & quod potentia ac ui-
 gore eius stabilis consistat, euidenter demon-
 strans loquitur Emitte Spiritum tuum &
 creabuntur, & renouabis faciem ter-
 re.

Quare quod Iustinus ac Tertullianus
 ratione Visibilitatis, qua filium a patre
 inuisibili

Z z

inuisibili discernit, hoc in solam Christi per-
sonam competere dicat, ut nimirum Christus
ille, non Deus pater fuerit, qui cum Adamo
in paradyso colloquutus, cum Iacobo luctatus
sit, Moysi de ardenti rubo apparuerit, facile id
quidem concedimus, dum patrem simul cum eo
exitisse ut nunquam ab eo separatum, firmiter
credamus. Nam cum filius apostolo teste sit
fulgor & expressa imago substantie paternae,
patrem etiam quamuis inuisibilem secundum
quendam modum uideri in filio uisibili recte
dicimus. Nec uero opinionem nostram hic se-
quimur, sed ipsi filio Dei id asseueranti credi-
mus, qui Philippo ut patrem illis indicaret ro-
ganti, respondit: Qui me Philippe uidet uidet
& patrem. Ac Philippus quidem Filium
Dei uisibilem, ut pote carne indutum oculis
conspicatus est: sed si oculis fidei uerum De-
um a Deo patre missum agnosceret, simul etiam
eisdem oculis fidei uerum Deum patrem in fi-
lio poterat contemplari. Est enim & filius
Dei, ut loquitur Tertullianus, ex substantie
sue conditione, in quantum Deus & sermo &
spiritus

Quomodo
Philippus
patrem in
filio agnos-
cere debu-
erit.

Spiritus Dei inuisibilis: & secundum diuini-
tatis sue modum non aliter etiam nisi fide quem-
admodum & pater uideri potest. Hoc dum
non reputaret Philippus, ac cum Christum
nondum ut Deum agnosceret, non sane etiam
uidit Deum, qui in hoc mortali corpore non
nisi fide uideri potest, ac propterea audit
Christum sibi dicentem. Tanto tempore uo-
biscum sum, & non cognouistis me. Ex quibus
quidem uerbis abunde liquet, & Christum qua-
tenus Deum sola fide agnosci, & ita uisibilem
in carne & ante carnem fuisse, ut secundum ho-
minum capacitatem, non secundum plenitudi-
nem diuinitatis conspiceretur: Semper tamen
quomocunq; uisus ab hominibus patri suo co-
hereret, ac quouis in loco una cum patre exi-
steret, Id quod & ipse apud Ioannem Cap. 8.
confirmat hisce uerbis. Qui misit me (inquit)
mecum est: non reliquit me solum pater.

Moyses autem dum populo Iudaico cre-
bro inculcat bonitatem & potentiam Dei: qua
ille usus est in liberando hoc populo & ex gra-
ui iugo seruitutis erucendo, diligenter ac sedulo
admonet, gypto suo.

Z 3

admonet,

gypto suo.

Christus
 in carne se-
 cundum ho-
 minum ca-
 pacitatē nō
 secundum
 diuinitatis
 plenitudinē
 uisus.

Moyses ad
 uniu. Dei
 cultū reuo-
 cat populū,
 qui dux ite-
 neris ex æ-
 gypto suo.

admonet, ne ab hoc Deo ad alienos deos &
creaturas sese auertat, cuius tanta beneficia
in se presenserit, & uocem eius ad se dicentis
de medio ignis audiuerit. Hunc autem De-
um ducem itineris eorum ex Aegypto fuisse
asserit, huncq[ue] solum uerum deum esse, & prae-
ter quem non est alius. Porro cum sacrae scrip-
turae testentur hunc ducem & libtorem po-
puli Iudaici fuisse Christum, quis non inde eui-
dentissime perspiciat, ita tum Christum cum
Iudaeis conuersatum ac colloquutum fuisse, sicq[ue]
uisibilem pro captu hominū se praestitisset, ut si-
mul in persona sua inuisibilem representaret
patrem, quem utiq[ue] semper socium ac a se indiui-
duum habuerit.

Neq[ue] onim Moises unicum hunc populo
Israelitico proponens liberatorem, qui tum in
deserto sese uarijs signis & prodigijs patefe-
cit, cum ab unico conditore & creatore re-
rum omnium auertere ad quemuis alium Deum
uoluisse putandus est. Quapropter quod
ante sum praefatus, idem & nunc repeto.
Nunquam Christum uerum Dei filium aut
ab

ab hominibus uisum, aut aliquid unquam Christus nihil sine patre operatus
operatum fuisse, tam in carne, in an-
te carnem assumptam, quin simul et co-
pater & uisus, & omnia sit opera-
tus.

Non asentior igitur Iustino, quemadmodum
ante dixi, nunq̄ patrem Deum cum hominibus
colloquutum fuisse, nunquam in terris nisi fi-
lium extitisse contendit. Quasi uero aut
filius a patre suo sit separatus, aut pater ma-
iestate potentia & Virtute sua saltem coelum
non etiam terram & omnia impleat, qui to-
tum orbem manu apprehendit uelut nidum, Deus ex-
cui Coelum thronus, & terra scabellum, in trema line-
quo omnis locus, non ipse in loco, qui ut Ter- a uniuersita-
tullianus loquitur Vniuersitatis extrema li-
nea est.

Quamuis & Iustinus non procul a fine
libelli huiusce sui, in quo cum Triphone collo-
quitur Iudeo, dum ex scripturis compro-
basset alium semper numero a patre extitisse
se filium, ut pote a patre uere genitum,

eam uicissim unitatem ac coniunctionem pater
Filius uolū tris cum filio affirmat esse, ut genitum filium &
tate ac po- patre uoluntate & potentia eius, non tanquam
tentia patris fragmentum aut partem ex essentia paterna re-
genitus. sectandoceat. Eam siquidem conditionem om-
nium aliarum partium diuisarum asserit esse, ut
alix iam incipiant esse, quā fuerunt ante di-
uisionem, id quod in hanc filij Dei generatio-
nem ex patre conuenit minime.

Ex quibus quidem uerbis quid colligam
aliud, nisi quod filius cum patre unius & indis-
uise sit essentia, uel ut uerbis Tertulliani lo-
quar, quod pater & filius duo sint sed indiui-
Pater & filius duo sed indiui-
dui & inse- duui & inseparabiles: quod si inseparabiles &
parabiles indiuidui, ergo filio uiso & cū hominibus col-
loquuto, uisus etiam simul pater, & colloquus
sunt. tus merito credendus est.

Aut igitur prior Iustini sententia in hūc
sensum accipienda est, ut quia filius conspicu-
um hominibus sese reddiderit, non pater, ideo
solum filium uisibilem in terris asserat, dum ta-
men ab essentia filij patrem non excludat &
suo quodam modo uisibilem in filio agnoscat:

AN

Aut si aliter sentit, ipse priorem sententiam suam hac posteriore oppugnare non immerito uideri possit.

Sed ne longius in re certa & manifesta immorer, quam omnibus pijs & non contentiosus probatum iri confido, scribendi finem faciam, dum paucis etiam confessionem nostram de incarnatione saluatoris nostri attingam, de qua non minor etiam a modernis mota est controversia, Veterem & usitatam in Ecclesia

De Christi incarnatione.

Dei sententiam reprobantibus, & nouam quandam stuentibus. Veteres enim omnes a temporibus usq; Apostolorum ad hanc usq; tempora in Ecclesia scriptores, ita sermonem & sapientiam uerumq; Dei filium carnem humanam assumpsisse, & factum hominem testantur, ut uerus Deus & homo unam eandemq; constituent personam, non confusis tamen inuicem naturis aut permutatis, sed saluis & integris utriusq; naturae proprietatibus: Sed firmam Dei & hominis in unam personam coniunctionem istud efficere, ut proprietates suas binde inuicem permutentur, ac quod solius ho-

Veterum sententia.

a minis

minis est, id recte Deo tribuatur. Quod uero
Dei solius proprium recte id quoque homini ad-
scribatur. Isti autem nullam talem proprietatum
distinctionem admittere uolunt, sed quod competit
Neotheri-
corum opi-
nio. in hominem, id quoque uere ac proprie in Deum
competere affirmant, nullamque peculiarem
Dei & hominis aliquando actionem, sed unam
eandemque simul utriusque semper docent.

Est quidem ea res magni momenti, &
inquisitione digna, ut quae plurimis haereticis
errandi occasionem dedit, non recte nec se-
cundum scripturarum sensum intellecta.
Sed quia doctrina haec & olim a patribus
sanctis recte fuit discussa, & sequentium om-
nium orthodoxorum scriptorum nostrique se-
culi unanimes eam consensus comprobauit, ideo
a longiore demonstratione, quid in utramque
partem uere ac secus dici possit super sedebo.
Adducam autem in medium, unicum scripto-
rem Tertullianum, ut quia & uetustissimus
sit, & ab istis etiam in patrocinium suae causae
ut plurimum aduocetur, documentum omnibus
exhibeat, Hancne nouam an illam antiquam sen-
tentiam

Communis
catione Idic-
omatium
sublata, er-
randi praer-
betur occa-
sio.

94

tentiam sequi potius conueniat, & utri uerbum
Domini magis suffragetur. Sunt autem hæc
Tertulliani in eodem contra Praxeam libro
uerba: Inuenimus filium Dei & filium homi-
nis, cum Deum & hominem, sine dubio secun-
dum utramq; substantiam in sua proprietate di-
stante, quia neq; sermo aliud quam deus, neq; ca-
ro aliud quam homo. Sic et apostolus de utraq;
eius substantia docet, qui factus est (inquit) ex
semine Dauid, hic erit homo & filius hominis,
qui definitus est filius Dei secundum spiritum:
Hic erit Deus & sermo Dei filius: Vide-
mus duplicem statum non confusum sed coniunctum
in una persona Deum & hominem Iesum.

De Christo autem dissero, & adeo sal-
ua est utriusq; proprietate substantiæ, ut &
spiritus res suas egerit in illo, id est, uirtutes
& opera & signa & caro passiones suas fun-
cta sit, esuriens sub diabolo, sitiens sub Sama-
ritide, flens Lazarum, anxia usq; ad mortem,
deniq; & mortua est.

Hæc quidem Tertulliani uerba & que
sequuntur in eum sensum tum omnes quicumq;
Hæc

unquam extiterunt orthodoxi scriptores huic
sententiæ adstipulantes, satis testantur & per-
petuam hanc in Ecclesia Dei de incarnatione
Christi fuisse doctrinam, & qui contrariam
huic cudunt, nihil moliri aliud, nisi ut ueteres
de confusione naturarum excitent hæreses.

Nos autem cum Tertulliano cōtra omnes
hæreses illud præiudicium seruantes, id nimi-
rum esse uerum, quodcunq; primum, id esse
adulterum, quodcunq; posterius, ne uento simi-
lia geramus ingentia, ut undecunq; quæuis aura
afflauerit, eo nos ferri præcipites patiamur.

De spiritus
sancti pro-
cessione.

Restat postremum illud, quod in hac causa
queri solet, an spiritus sanctus à solo patre
procedat, an uero ab utroq; quod demum ab
his hoc tempore negari ceptum est. Scio
quidem & Græcos in ea fuisse sententia ut
processionem spiritus sancti à solo patre con-
tenderet esse, sed quia potissima Ecclesiæ pars
contrarium sensit ac etiamnum sentit, & cele-
briores omnes in Ecclesia Dei scriptores
certissimis uerbi Dei testimonijs eam rem
tuentur

95
tuentur: nullam uideo causam cur tanto do-
ctissimorum uirorum repudiato consensu te-
merariam potius paucorum sententiam sequar.
Unum quidem isti allegant locum ubi Christus
se spiritum sanctum missurum promittit, qui a
patre procedat: Sed cum post hac ipse Chri-
stus nominet suum cumq̄ fidelibus omnibus
tanquam ex pleno diuinitatis fonte largiatur,
quis neget tam a filio, quam a patre cum pro-
cedere? Confirmat & hoc Paulus, qui to-
ties absq̄ ullo discrimine aliquando spiritum
Dei patris, aliquando spiritum Christi uo-
cat: Nec aliam sane ob causam Gratiam &
pacem a Deo patre & Domino nostro Iesu
Christo Ecclesie comprecatur, nisi quod pa-
rem utriusq̄ potestatem in largiendo spiritu
sancto agnoscat, qui solus tutissimam conscien-
tijs adfert pacem & in solidam gratie pos-
sessionem inducit.

Quare tot testimonijs uerbi Dei freti
processionem hanc spiritus, cum potissima
Ecclesie Dei parte, a patre & filio con-
stanter asserimus.

Rogamus autem æternum Deum Pa-
trem ut hoc spiritu sancto suo corda nostræ
accendat, & absterfa mentis nostræ caligine,
clarissimæ uerbi sui luce nobis affulgeat, ut tan-
dem contentionibus ac dissidijs sepositis om-
nes sentiamus unum in Christo Iesu Domino
nostro, sicuti unicum hunc authorem salutis
nostræ & habemus & firmiter credimus,
Amen.

Datum in prædiolo meo Biutiskano,

1565. Aprilis I. die.

AD CHRISTVM
GEORG. WEIGELIUS.

Christe Dei filii uarijs tua cymba procellis
Fluctuat, appropera, dirige, flecte, iuuua.
Tu uentos compesce truces, fluctusq; minaces,
Ut tibi perpetuo grata sonemus, Amen.

SOLI DEO GLORIA

